

MIHAI BOTEZ

Scrisori către Vlad Georgescu

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

MIHAI BOTEZ

SCRISORI
CĂTRE
VLAD GEORGESCU

Redactor: VIOLA VANCEA

Coperta: FLOAREA ŢUŢUIANU
Ilustraţia copertei: MAX ERNST, *Fără titlu*

Aleea Alexandru, nr. 38, sectorul 1
71273 Bucureşti
ROMÂNIA
Tel.: 230.25.43
Fax: 230.75.59
E-mail = editurafcr@xnet.ro

ISBN 973-577-362-7

MIHAI BOTEZ

SCRISORI CĂTRE VLAD GEORGESCU

Cuvânt înainte de NICOLAE MANOLESCU

Gânduri despre fratele meu şi notă asupra ediţiei
de VIORICA OANCEA

EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE

Bucureşti • 2003

Cuvânt înainte

Scrisorile lui Mihai Botez către Vlad Georgescu acoperă o perioadă (toamna '79 – vara '85), de la sfârşitul secolului trecut, pe care o cunosc foarte bine, nu numai fiindcă am trăit-o, ca toţi românii, dar şi fiindcă eram cu expeditorul în relaţii de prietenie care mi-au permis accesul direct la multe dintre evenimentele relatate de el şi la câţiva dintre protagoniştii lor.

Îl cunoscusem pe Mihai Botez pe la mijlocul anilor '70, în casa Adrianei Bittel şi a lui Toma Roman, de pe strada Caimatei, în plin buricul Bucureştilor. Ne-am revăzut de două-trei ori în anii următori, când Mihai era conferenţiar la Facultatea de Matematică şi lucra la Institutul de Futurologie (nu i-am ştiut niciodată denumirea oficială) înfiinţat de Mircea Maliţa. De împrietenit, ne-am împrietenit ceva mai târziu, în primii ani ai disidenţei lui. Nu mai ţin minte în ce împrejurări relaţia noastră a devenit foarte strânsă. Fapt e că, după întoarcerea mea din Canada şi SUA, unde fusesem cu o bursă americană şi cu un „schimb" cultural neaşteptat, pe care mi-l obţinuse prin Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti prietenul meu Bujor Nedelcovici, vreme de câţiva ani am fost nedespărţit de Mihai Botez. Erau ani grei, pentru noi toţi, dar mai ales pentru el, exclus din Universitate, tras pe linie moartă, cum se spune, chemat mereu în anchete de Securitate, hărţuit, fără drept de viză de ieşire din ţară (la un moment dat, numărase 29 de refuzuri de viză) şi ocolit de către unii dintre prieteni şi colegi.

Relaţia noastră s-a consolidat în aceste circumstanţe. Ne vedeam săptămânal (la mijloc era şi un mic calcul: Securitatea trebuia să ştie că sunt şi alţii la curent cu ce i se întâmplă lui Mihai Botez), luând masa la restaurantul Capşa şi, când nu ne-am mai putut-o permite, la restaurantul Modern de lângă Biserica Armenească. În fiecare miercuri, la ora 12,30–13. Orice nerespectare a programului de întâlnire (din partea lui Mihai Botez, îndeosebi) de-

venea automat un semnal. Ne înţelesesem cui şi ce să-i comunic dacă se întâmpla să nu vină. Discutam vrute şi nevrute, privindu-i prin fereastra restaurantului pe cei care-l urmăreau pe Mihai. În general, băieţi tineri care ardeau gazul. Nu aveam totuşi sentimentul că suntem ascultaţi. Se mărgineau să se ţină scai de noi. N-a reieşit din nici una din anchete, nici din *Cartea Albă a Securităţii* de după 1989, că ofiţerii cu pricina ar fi aflat vreun cuvânt din cele schimbate între noi. Ar fi fost grav, fiindcă în aceste ocazii aranjam o mulţime de lucruri „compromiţătoare".

Prin mine, Mihai Botez i-a cunoscut personal pe Dorin Tudoran şi pe Bujor Nedelcovici. După cum se ştie, ambii au emigrat (Dorin Tudoran a fost silit la asta) în anii '80. Prin Mihai Botez au contactat amândoi, câtă vreme s-au aflat în ţară, ambasadele, Europa Liberă sau au scos peste hotare articole critice, scrisori sau acte personale. În scrisorile către Vlad Georgescu, episodul grevei foamei şi al plecării lui Tudoran este prezentat pe larg. În 1985, eram singurul prieten comun al lui Botez şi Tudoran, singurul care-i vedea pe amândoi. În aprilie – mai, Dorin Tudoran a făcut greva foamei în apartamentul lui din Bucureşti. Ca să intri la el, trebuia să treci bariera securiştilor instalaţi în holul blocului. Am auzit că-i întrebau pe cei care veneau, chiar şi pe locatari, la cine merg şi uneori chiar îi legitimau. Pe mine m-au lăsat de fiecare dată să intru fără probleme. Prima oară, la plecare, unul din securişti s-a ţinut, ce e drept, după mine. L-am remarcat la metrou. Era târziu, seara, lume puţină în penultima staţie din Cartierul Militari, aşa că nu mi-a fost greu să-l reperez pe bărbatul în scurtă de piele care m-a însoţit până acasă. Descoperind în acest fel cine sunt, a raportat, probabil, superiorilor săi şi, din acel moment, nu m-au mai băgat în seamă. A revenit altora sarcina de a mă trage la răspundere. Am fost convocat la Rectoratul Universităţii, unde rectorul, secretarul de partid pe Universitate şi cel pe Capitală (deşi eu nu eram membru PCR) au ţinut să mă avertizeze că am relaţii neprincipiale cu persoane ostile regimului. Altceva nu s-a întâmplat. Când Dorin a plecat din ţară, împreună cu soţia şi fiica lui, am fost la Aeroport să-l conduc. Doar eu şi regretaţii Dan Deşliu şi Dana Dumitriu, dintre scriitori. Jucând pe faţă, i-am derutat probabil pe securişti.

Vizitându-l aproape zilnic pe Tudoran, i-am fost în aceste luni şi curier. El nu se putea duce nicăieri şi nici eu n-aveam uşi deschise la ambasade: aşa că omul de legătură final, ca să zic aşa, a fost Mihai. Filiera nu era simplă. Ca să nu fiu buzunărit la ieşire, nu luam eu scrisorile. Le lua soţia lui Tudoran, care era profesoară de franceză la o şcoală din apropiere, şi le dădea Danei Dumitriu, care mergea la un coafor din cartier şi profita chipurile de ocazie ca să treacă pe la şcoala Corei. De la Dana la mine, de la mine la Mihai, de la Mihai la ambasada SUA (de obicei), de la ambasadă la Europa Liberă sau mai ştiu eu unde. Filiera n-a fost descoperită. În aceeaşi *Carte Albă a Securităţii* nu există nici un indiciu în acest sens. Cu atât mai puţin unul că Mihai Botez ar fi fost un fals disident etc. Dacă ar fi suflat o vorbă despre ce făceam, primul care „cădea" eram eu, care lucram în învăţământ (oare de câte ori nu mi s-a spus asta, în cursul discuţiilor de la Rectorat ori de la Minister?) şi eram din cauza aceasta foarte vulnerabil.

Scrisorile către Vlad Georgescu ajung la destinaţie oarecum pe aceeaşi cale cu cele ale lui Tudoran. Mihai se foloseşte de puţinii cunoscuţi care pleacă din ţară şi în care avea încredere sau de şi mai puţinii străini sosiţi la congrese. De plecat, el însuşi n-a plecat decât o dată, la Congresul European al Culturii de la Madrid, despre care îi scrie într-un rând lui Vlad Georgescu. Invitaţii, primiserăm Dorin, Bujor, eu şi Mihai, încă din vara lui 1984. Congresul urma să se ţină un an şi mai bine după aceea. Ne-am întâlnit într-o seară la Dorin, în toamna lui 1984, toţi patru. Am făcut şi un fel de pariu. Probabilitatea cea mai mare de a primi viza de ieşire era de partea lui Bujor şi a mea. Noi nu eram disidenţi. Nu ni se luase dreptul de semnătură. Iar prietenia cu Mihai şi Dorin nu atârna atât de greu încât să ne blocheze. Fuseserăm amândoi recent în străinătate, el în Elveţia, unde avea un frate, eu în Canada şi SUA. Hazardul (sau ce o fi fost) a făcut ca la Madrid să ajungă Mihai şi cu Dorin: primul va căpăta în mod surprinzător o viză, după aproape treizeci de refuzuri, al doilea va emigra între timp în SUA. Mihai l-a întâmpinat aşadar pe Dorin, la Aeroportul din Madrid. Mi-au relatat amândoi întâlnirea. Era suprarealistă. Ca şi înapoierea lui Mihai în ţară. Întors pe altă rută decât plecase, Mihai a ajuns la Otopeni noaptea, târziu. Cum nu era aşteptat la avionul acela, a fost lăsat să treacă fără probleme. L-au sculat din somn securiştii, a doua zi, devreme. Uimiţi că e acasă. Se pare că aveau de gând să nu-i permită reintrarea în ţară. Viza de ieşire fusese acordată tocmai în acest scop. L-au anchetat până seara. Au fost şi mai uimiţi să-l audă pe Vlad Georgescu vorbind despre anchetă la Europa Liberă. Cum de aflaseră? De la cine? În fapt, fusese o înţelegere între Mihai şi Vlad. Sună la telefon la ora cutare şi dacă nu răspund, anunţă pe postul de radio că sunt la Securitate. N-au avut ce face şi l-au eliberat. Dar laţul se apropia de par. L-au mutat peste noapte la Centrul de Calcul din

Tulcea. Director. Aceasta se petrecea după încetarea corespondenței cu Vlad. (Interesant e că tot la Tulcea era să ajung și eu, după câte mi-a spus într-o întrevedere oficială, cu un întreg staf de tovarăși, Gh. Pană, primarul general al Capitalei; mă chemase să mă judece pentru o listă de semnături prin care ceream convocarea Consiliului Uniunii Scriitorilor, listă concepută de O. Paler, Bujor Nedelcovici, Mircea Iorgulescu și de mine, și înmânată lui D.R. Popescu, președintele Uniunii, după ce strânsesem 47 de semnături, în cap cu ale lui G. Macovescu și Domokos Gezá, care erau demnitari în acel moment; Pană îmi zisese: „Te dau afară din București, o să ajungi profesor la Tulcea"; iar eu: „Din țară nu mă puteți da afară, asta depinde de..." și arătasem cu degetul spre tavan.) Vă dați seama de surpriza angajaților de la Centru, care, cu o seară înainte, îi auziseră la Europa Liberă criticile la adresa regimului comunist, și dimineața se pomeneau cu primul secretar al județului instalându-l ca director!

În după-amiaza de dinaintea ultimei plecări în străinătate a lui Mihai (ca și lui Dorin, pașaportul i se eliberase cu condiția să nu se mai întoarcă), am fost la el acasă, pe Bulevardul Dacia, unde se mai aflau Mariana, soția lui, Sergiu Celac, fostul meu coleg de facultate și frate al Marianei, cu Silvia, soția lui, ca și o prietenă a mea, profesoară, care a și primit a doua zi la școală vizita Securității. Ne-am despărțit, cum mă despărțisem și de Dorin, cu convingerea că e pentru multă vreme. Din fericire, a venit revoluția. Începând din 1990, am călătorit de multe ori în SUA și l-am revăzut absolut de fiecare dată pe Mihai care lua primul avion și sosea, la telefonul prin care-l anunțam. A fost până și la Houston, unde eram invitat cu toți șefii de partide din opoziție la un Republican Convention, când cu a doua candidatură, ratată, a lui Bush. Cu acea ocazie ne-a invitat pe toți la masă și am pus țara la cale. I-am făcut oficial invitația de a fi ambasador la Washington D.C. sau ministru de externe în primul guvern format de CDR. De ce a preferat apoi să răspundă solicitării guvernului PDSR, nu mai știu. Ne-am reîntâlnit, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, fără ca eu să-l întreb ceva ori el să-mi ofere vreo explicație. Eram la Sinaia, când s-a internat la Elias, pentru un control. Zvonurile că fusese iradiat în timpul deselor anchete ajunsese la urechile tuturor. Tocmai venise la Sinaia să mă viziteze prietenul nostru comun Mihnea Berindei (pomenit de câteva ori în corespondența cu Vlad Georgescu), care mi-a povestit că s-a despărțit de Mihai chiar înainte de a pleca spre mine. Era la spital, se simțea bine, era optimist ca totdeauna. Coborând ca să-l

conduc pe Mihnea, la plecare, m-am auzit strigat de Fănuș Neagu, care se uita la știrile de la TV în holul vilei scriitorilor unde locuiam amândoi: „A murit Mihai Botez!" Nu ne-a venit să credem. L-am văzut ultima oară în biserica Mănăstirea Cașin, a doua zi, când m-am repezit la București.

Opțiunile politice ale lui Mihai Botez au fost contestate de oficialii comuniști până la căderea regimului iar ulterior de prietenii lui, între care mulți, disidenți. I-a fost dat lui Mihai acest paradox: de a nu fi înțeles nici de prieteni, nici de dușmani. Dintr-o carte recentă de documente publicată de Mihai Pelin rezultă că zvonul după care Mihai colaborase cu Securitatea fusese pus în circulație de Securitatea însăși. N-am nici un motiv să mă îndoiesc că Mihai a fost victima noului departament de intoxicare despre care îi pomenește lui Vlad Georgescu într-o scrisoare. Colaborarea lui cu Ion Iliescu, în anii '90, i-a întărit pe unii în această convingere. În ce mă privește, îl cred incapabil de cea mai mică neonestiate. Mihai nu era un radical, dar era un intelectual care se respecta. Optase pentru disidență, rămânea disident. Curajul lui politic îl lipsise de o situație excepțională în țară. Călătorea, primise burse, avea contacte cu personalități marcante din SUA și din alte țări (editorii notelor de la volumul de față au avut enorme dificultăți în a-i identifica pe toți cei menționați de Mihai în scrisori, uneori cu numele mic, dovadă a unor raporturi strânse), publica studii într-un domeniu (futurologia) abia incipient la noi. A renunțat la toate, scriindu-i lui Ceaușescu o scrisoare-memoriu în care analiza dezastrul economic, social, moral și politic din România comunistă. A continuat să facă publice astfel de analize (deși din volumele proiectate să apară în țară a fost eliminat sistematic: câteva cazuri i le aduce el însuși la cunoștință lui Vlad, în scrisori), toate de o remarcabilă claritate. Și luciditate: Mihai nu era un pamfletar, ci un analist politic, ca puțini alții la noi. Chiar și când aprecierile noastre nu coincideau (ca după 1990, când și-a oferit serviciile lui Iliescu), trebuie să recunosc că multe din observațiile lui erau corecte. Într-o perioadă de puternică polarizare ca aceea din prima jumătate a anilor '90 (n-am fost aspru judecat eu însumi că am acceptat să-l însoțesc pe Ion Iliescu, ca parlamentar din opoziție, într-o vizită oficială în Lituania, Coreea de Sud și China?), Mihai Botez nu voia să fie înregimentat de nimeni și accepta că și puterea și opoziția pot să aibă partea lor de dreptate. Prăbușirea în sondaje a partidelor din opoziția anilor '90–'96 după guvernarea Constantinescu, i-a dat dreptate. N-am mai apucat să i-o spun. Mihai Botez punea mai mult

preţ pe competenţă decât pe orice. El, pe care comuniştii îl hărţuiseră şi-l alungaseră din ţară, nu credea în valabilitatea judecăţilor generale. Chiar şi printre securişti, întâlnise oameni inteligenţi. Prostia ori ticăloşia celor mai multora dintre activiştii PCR sau dintre securişti nu-l obligau să generalizeze. Acceptând oferta lui Ion Iliescu, a fost gata să-l cunoască pe Regele Mihai, aflat în SUA, căruia i-a oferit un dejun la care a invitat deopotrivă monarhişti şi nemonarhişti dintre cunoscuţii lui români. Ar fi fost un consilier extraordinar şi nu doar în chestiuni de politică externă. Formaţia lui matematică îi permitea să fie riguros în idei. Experienţa îl transformase într-un diplomat perfect, stăpân pe mai multe limbi, ştiutor al uzanţelor şi, pe deasupra, fermecător ca personalitate, sclipitor, amuzant.

Dintre toate însuşirile lui Mihai Botez, aceea la care, personal, ţin cel mai mult este devotamentul lui în prietenie. Nu ştiu cu alţii cum a fost, dar cu mine s-a purtat extraordinar. Nu era doar recunoştinţa pentru a-i fi stat alături în anii în care mulţi îl părăsiseră. Era o prietenie adevărată, dezinteresată şi emoţionantă. Nimic nu-i stătea în cale: nici distanţele, nici timpul, nici boala. Am ştiut totdeauna că pot conta pe Mihai Botez: ca intelectual, ca om şi ca prieten. Desfid pe cineva, căzut pradă unor zvonuri jalnice, să mă contrazică. Numai cine nu l-a cunoscut pe Mihai Botez le-ar putea crede. Cine l-a cunoscut, ca mine, bagă mâna în foc pentru el.

NICOLAE MANOLESCU

Notă asupra ediţiei

Scrisorile către Vlad Georgescu nu au fost scrise în vederea publicării într-o carte. Rostul lor era acela de a dezvălui, prin Europa Liberă, adevărul despre România de atunci şi de a uni prin exemplul lor posibile „contestaţii solitare" ce s-ar fi alăturat criticilor lui Mihai Botez, în vederea stabilirii unui dialog virtual cu puterea.

Dialogul dintre Mihai Botez (dispărut la cincizeci şi patru de ani) şi Vlad Georgescu (plecat dintre noi, ca şi prietenul său, la cincizeci şi unu de ani) cuprindea scrisori în ambele sensuri, dar de multe ori răspunsurile directorului Europei Libere apăreau direct în emisiunile postului de radio. Când a venit prima dată în România, după 1989, adică în 1992, Mihai Botez a adus cu el două cópii după manuscrise obţinute, din arhivele Europei Libere, prin bunăvoinţa lui Vladimir Socor, M. Shafir şi N. Stroescu-Stânişoară: *Scrisori către Vlad Georgescu* şi *Românii despre ei înşişi*. Amândouă aceste cărţi îşi păstrează, desigur, interesul peste timp.

1. Din păcate, cópia xerox după *Scrisorile către Vlad Georgescu* este uneori ilizibilă sau foarte greu de descifrat. Pentru corectitudine, s-a recurs în aceste cazuri la note ale editorului ce precizează lipsurile, text ilizibil, rânduri lipsă etc., prin bare verticale în text.

2. În subsolul paginii se păstrează trimiterile autorului sau ale editorului.

3. Numele personalităţilor şi de instituţii sunt cuprinse într-un index la sfârşitul volumului. Referinţele cuprinse în acest index definesc situaţia existentă la data redactării scrisorilor.

4. Între scrisorile către Vlad Georgescu, Mihai Botez a descoperit un fals, o scrisoare concepută de către Securitate. Vlad Georgescu descoperise şi el falsul: scrisorile lui Mihai Botez trebuiau să aibă un *cod*: la sfârşitul fiecăreia apărea numele *Mariana* la semnătură. Imitarea scrisului lui Mihai Botez este reuşită, dar

lipsa codului, ca şi conţinutul ambiguu (i se cer lui Vlad Georgescu scrisorile primite de la Mihai Botez) şi mai ales stilul grosolan („fă şi tu un sacrificiu şi dă un telefon", „am mişcări încete ca la box" (?!), „nu scriu cu revolverul la tâmplă" etc.) l-au convins imediat pe Vlad Georgescu de falsitatea documentului.

Pe cópia xerox, obţinută de la Europa Liberă, stânga sus, Mihai Botez face următoarea însemnare: „Pentru Mariana: Aceasta este o contrafacere: lipseşte codul! Ţi-o trimit de curiozitate". Pe colţul din dreapta, sus, scrisul lui Vlad Georgescu: „Fals, lipseşte codul" (scrisoare datată 25.I.1985).

În încheiere, mulţumesc arhitectei Mariana Celac pentru contribuţia ei la această carte: decodarea unor nume proprii de diplomaţi străini, personalităţi străine din disidenţă, viitorologi etc. ca şi pentru sugestiile importante oferite.

VIORICA OANCEA

Memoriu

După peste treizeci şi cinci de ani de la terminarea războiului, societatea românească se găseşte din nou confruntată cu probleme ce ne amintesc acele vremuri grele.

Situaţia economică a ţării este alarmantă – şi, în sprijinul acestei afirmaţii, menţionăm numai penuria, devenită cronică, de produse alimentare pe piaţa internă, ce pune în pericol însuşi fondul biologic al naţiunii noastre, şi sporirea, până la cote niciodată încă atinse, a datoriei externe a ţării. Devine evident că strategia de dezvoltare planificată a României, întemeiată pe „creşterea" unor ramuri ale industriei total dependente de importurile de materii prime şi de pieţele externe de desfacere în dauna agriculturii, a dus la rezultate cu totul diferite de cele scontate: neglijată şi lovită şi în trecut, agricultura rămâne astfel să suporte mai departe o industrie incapabilă să-şi acopere propriile nevoi şi apăsând greu pe umerii ţării.

Situaţia socială a ţării este de asemenea grea: industrializarea grăbită a dus la depopularea satelor, slăbirea ţărănimii – factorul de continuitate al civilizaţiei româneşti – fără să întărească cu adevărat o clasă muncitoare cu profil propriu.

Situaţia şcolii, ştiinţei şi culturii româneşti este mai ameninţată ca niciodată: o serie de experimente, niciodată terminate, au ruinat şcoala, ştiinţa este redusă la rolul de „rezolvitor" de probleme greşit formulate ale producţiei, iar cultura este înţeleasă ca unealtă – de educaţie şi propagandă – şi nu ca scop în sine, uitându-se că ceea ce a dat şi dă măsura prezenţei unui popor în lume este în primul rând valoarea contribuţiei sale la ştiinţa şi cultura universală*, / şi nu o umilă unealtă a / puterii,

* Peste tot în volum, acolo unde manuscrisul scrisorilor a fost neclar ori au lipsit unul sau mai multe cuvinte, modificările operate sunt marcate prin bare oblice / /.

care cere mai departe – în pofida situației de care este, în fond, responsabilă – obediență, atașament și chiar entuziasm.

O formă a nemulțumirii populare este și creșterea nemaiîntâlnită în istoria noastră a numărului românilor ce vor și cer să-și părăsească țara.

Criza societății românești este deci evidentă. Iar faptul cel mai îngrijorător ne pare a fi că ceea ce se întâmplă acum este rezultatul încrederii cu care poporul și-a urmat conducerea și al îndeplinirii planurilor de dezvoltare, elaborate și puse în aplicare de această /putere/. Și chiar cea mai elementară analiză a tendințelor arată că simptomele descrise nu sunt temporare, ci amenință să se stabilizeze ca fenomene de termen lung. Viitorul însuși al națiunii noastre este astfel primejduit.

Noi, semnatarii acestor rânduri, suntem cu precădere oameni de cultură, nu de acțiune, și nu avem nici aroganța și nici naivitatea să credem că suntem în posesia soluțiilor apte să redea poporului român încrederea în competența celor ce îl conduc și în viitorul mai bun. Știm însă că, înainte de a căuta soluții, trebuie ridicate cu sinceritate problemele reale, așa cum sunt.

Nu vom putea amâna la nesfârșit privirea adevărului în față. Nu vom putea ascunde mereu erorile industrializării prin statistici discutabile și declarații de circumstanță ale oaspeților străini. Problemele alimentării populației nu pot fi rezolvate prin înscenări televizate privind belșugul vieților noastre. Nu de noi indicații duc lipsă școala, știința și cultura noastră, ci de o adevărată înțelegere a problemelor intelectualității și creației spirituale.

Stilul triumfalist al conferințelor cu discursuri prefabricate nu va putea acoperi mereu nemulțumirea poporului și lipsa sa de participare reală la viața țării. Și în încercarea continuă de a trece întreaga responsabilitate pentru eșecuri* /pe seama „neîndeplinirii“ planurilor, ignoră tocmai faptul că proiectul este greșit, și că imaginea actuală a viitorului/ dezvoltării României nu a ținut seama de contextul mondial, nici de neliniștitoarele semne de întrebare asupra competenței inspiratorilor autorilor proiectării viitorului națiunii noastre.

* Text neclar în mss.

Ar mai trebui adăugat că descurajarea ori chiar pedepsirea celor ce încearcă să-și exprime îndoielile și să-și facă cunoscute nemulțumirile nu poate decât amâna, și niciodată anula, momentul crud al adevărului.

Problemele reale cu care este astăzi confruntată societatea românească nu pot fi însă stabilite nici numai prin decrete ale puterii, nici numai prin petiții ale nemulțumiților: aceste probleme trebuie să fie descoperite și formulate printr-un adevărat dialog public, sincer și constructiv, deschis tuturor celor ce vor să ia parte la el. Este probabil că mulți dintre noi am greșit, de am ajuns aici: și cei ce ne conduc, și noi, cei ce suntem conduși. Recunoașterea erorilor nu este rușinoasă: ea este prima condiție a unei adevărate renașteri, de care România are atâta nevoie.

Poporul român, atât de greu încercat de-a lungul timpului, are dreptul la cunoașterea adevăratei stări de lucruri în țară și a cauzelor acestora, spre a putea într-adevăr participa, conștient și atașat, la renașterea țării. Și numai într-o astfel de atmosferă de sinceritate conducerea socială își poate /asigura/* adevărata participare a poporului la viața țării, participare de care se simte atâta nevoie în aceste momente de grea cumpănă.

Apelăm astfel la toți oamenii de bună credință implicați în destinul dramatic al acestui pământ chemându-i să-și spună deschis părerea, prin orice mijloace, asupra stării în care se află astăzi țara noastră și asupra a ceea ce cred ei că trebuie făcut, spre a da o soartă mai bună patriei noastre iubite.

primăvara 1979

* Text lipsă în mss.

București, 4 octombrie 1979

Iubite Vlad:

Ai fost fantastic, iar efectul „bombei" a depășit toate așteptările; continuă încă seria de „răspunsuri indirecte" (la scrisoarea mea), publicate în ziarele centrale în care intelectuali aliniați și de frunte, evident fără să mă numească, se străduiesc să demonstreze că „nu e chiar așa", deși ... au fost și sunt încă unele lipsuri cu intelectualii și competența ...

Evident – și așteptat –, a treia zi am fost „invitat" la, dragă Doamne, nu cercetări – ci la „discuții". Discuțiile au durat unsprezece zile, program 8 a.m. – 4 p.m., fiind apoi condus la domiciliu și „protejat" în continuare (și în cursul nopții). Problema esențială: cum a ajuns „materialul" la microfonul atât de enervant? „Urmându-te" îndeaproape, am reluat versiunea dată de tine (scrisă la București, băgată în cutia de scrisori – ori înmânată, nu mai știu exact –, discutat apoi ... și, de atunci, nimic, până la „surpriza" din septembrie). Aceasta m-a scos din „culpă penală" – căci, se pare, să te adresezi direct la Europa Liberă este crimă de denigrare (oare mai este loc pentru asta, după câte se întâmplă?). Discuțiile au fost dure, chiar mai dure decât mă așteptam. Mi s-a cerut pe rând: să mă „lepăd" de scrisoare (în presa română ori altfel); să condamn iarăși public postul de radio incriminat (care am impresia că a fost ridicat la rangul de „inamic public nr. 1" al guvernului); să mă „lepăd" public de tine (?!): să scriu dur lui Emil Georgescu (de ce lui?) și să condamn „procedeul infam" etc., etc. Bineînțeles, am refuzat orice „deal" cu o excepție: am fost primit (ori condus?) la unul de se chema ministru (probabil adjunct), care mi-a spus că mesajul meu din scrisoare este în studiu la „cel mai înalt nivel" (!), dar că, spre a fi într-adevăr luat în serios ca strigăt de suflet al unui om cinstit și bine intenționat, trebuie să le dau „o probă" că nu a fost scris pentru Europa Liberă și „calomniere", ci a ajuns acolo accidental. Prețul nu mi s-a părut prea mare, și am „negociat" textul scrisorii mele către tine din 21 septembrie a.c., pe care deci te rog s-o consideri „nulă și neavenită" – deși parcă nu este chiar groaznică, nu-i așa? Am insistat asupra faptului că prietenia mea cu tine este prea veche și trainică spre a fi obiect de negociere și că îți rămân același prieten devotat. Să intru în discuție cu „tovarășii" este dezonorant și dezolant – dar ceva poate tot iese din /asta. Deunăzi Voicu (de la *Era socialistă*) mi-a spus/* [...] (incredibil de prietenos!) că, în mare parte datorită acestei scrisori, a fost amânat *sine die* Congresul Culturii și Educației... Dă, Doamne!

În plus, evident, micile mari necazuri: aștept să fiu dat afară de la Universitate, să văd ce se întâmplă și cu Mariana etc. Amuzant dar iarăși dezonorant, „tovarășii" – probabil, singurii în măsură să estimeze eventualele riscuri de ceva agitație internațională – încearcă acuma să mă „protejeze" contra represiunii care „ar putea fi interpretată", cum zicea un tovarăș brunet, convins de subtilitatea raționamentului său. A dracu' viață, zău așa!

Tu ce mai faci? Cred că toate astea trebuie să-ți sune foarte, foarte „departe"... Știu ce înseamnă câteva luni de WWICS!... În ce mă privește, – dacă, evident, nu-ți cer prea mult – *dă-i înainte fără grijă!* Spune-le (în *strict privat* – fiindcă am avut impresia că „băieții" sunt suspect de bine informați asupra treburilor diferitelor redacții) celor de la Europa Liberă să reia, de câte ori vor, respectiva scrisoare, s-o citeze și s-o comenteze – fără însă să menționeze involventul meu direct și mărginindu-se la conținut (pe care îl dezvolt acum într-o carte). Să știi că acum, înainte de Congres, asta este „dinamită" pentru politica față de intelectuali – și poate că avem datoria, înainte de a ne pierde prin lume, să mai facem câte ceva și pentru nefericiții noștri semeni de breaslă, uitați de oameni și de Dumnezeu.

Scrie-mi *neapărat*, te rog – măcar demonstrativ! – prin poștă, evident, fără aluzii la scrisoarea de față (pe care poate ar fi bine s-o distrugi, căci, cine știe?). Îți voi răspunde și eu *tot* prin poștă. Semn de recunoaștere, de acum încolo: toate scrisorile noastre *adevărate* vor fi semnate de mine *și Mariana*. Ceea

* Indescifrabil în text.

ce nu va avea două semnături înseamnă că e măsluit, ori comandări, deşi personal cred că „prima repriză" s-a sfârşit.

Mi-i dor de tine şi de noi – oare ce vine după asta?

Te îmbrăţişez, îţi mulţumesc încă o dată şi îţi doresc totul după cum meriţi,

Mihai

P.S. Dacă Europa Liberă reia scrisoarea, poate să precizeze că adesea semnez, în presă, nu Mihail Horia Botez, ci Mihai C. Botez ori /numai Mihai Botez/.

Salutări tuturor şi în special lui Harry

M.

Bucureşti, 29 noiembrie 1979

Iubite Vlad:

Ultima ta scrisoare m-a bucurat şi m-a neliniştit totodată. Bucurat, desigur – căci îţi închipui câtă plăcere îmi face orice rând (şi gând) de la tine; dar şi neliniştit – fiindcă am simţit în „textul" tău (ori, mai exact, în sub-textul tău) îndoieli şi îngrijorări pe care nu cred că le merit (nici măcar ca ipoteze, şi nici măcar în glumă!).

Cred aşadar că este mai bine să-ţi narez *fapte* aşa cum au fost – concluziile urmând a „rezulta" de la sine.

A doua zi după „eveniment" (respectiv, difuzarea scrisorii prin E.L.) am fost căutat la birou de „tovarăşi", care s-au prezentat secretarei drept venind de la Centrul Universitar de partid. Nu m-au găsit, au promis că revin, au revenit, şi m-au găsit. Mi-au arătat o legitimaţie, într-adevăr de partid, şi mi-au spus că, în legătură cu, pe atunci încă actuala „variantă marocană", sunt chemat de urgenţă la secretarul Bordei. Erau doi, m-au condus pe jos, pe scări, mi-au spus că au maşină cu ei – şi aveau –, iar în maşină mi-au spus că sunt anchetat de Securitatea statului, şi m-au dus la hotelul Central de vis-à-vis de Gambrinus (mi-am amintit „cartierul" din poveştile tale). Acolo, într-o cameră gata pregătită pentru „discuţii" – respectiv, cu o servietă neagră ce ascundea diletant un magnetofon, apă minerală, ţigări şi cafele – a început „meciul" care avea să ţină vreo zece zile (în 8 runde). Mi s-a pus în vedere de la început că ancheta este confidenţială, şi că orice încercare de difuzare a informaţiilor legate de ea se pedepseşte penal (ca să nu mai vorbesc de difuzarea propriu-zisă de informaţii*). Am fost interogat, în respectivul hotel, de 7 ori – a 8-a oară am avut „cinstea" de a fi condus în însuşi localul

* Acesta este motivul pentru care ţi-aş sugera să distrugi şi scrisoarea de faţă.

Securității (?) – câteva sute de metri mai încolo. Tehnica era simplă: eram „invitat“ de la serviciu (pe la 8,30–9) – și eram „eliberat“ la ora 15,00 (câteva ori chiar mai devreme, căci anchetatorii erau amatori de fotbal, și meciurile începeau la 14,30) – și, evident, eram urmărit tot restul zilei (și chiar noaptea aveam „prieteni“ la poartă). Am fost prevenit să nu încerc să intru în relații cu „exteriorul“ – căci, fiind sub anchetă în desfășurare, acesta era fapt penal. Am avut însă extraordinara șansă că aveam deja bilete la Festivalul Enescu – și că deci am putut vedea întâmplător destulă lume; absolut neplanificat l-am întâlnit și pe Lee, prietenul lui Harry, și i-am suflat o vorbă – pe care a ținut-o minte, căci m-a invitat la dejun peste zece zile (nu prin telefon!) și am putut să stabilesc comunicarea cu tine...

Ancheta a fost susținută cu mult zel de mai mulți – dar n-am auzit de Vasile, ci de alții (Paul, Stanciu etc.); în ultima zi am întâlnit și pe unul pe care ceilalți îl tratau cu mare deferență și-l numeau „tova' adjunct“.

Evident, problema fundamentală era scrisoarea cu povestea și mai ales modul în care aceasta a ajuns la E.L. Cum pentru anchetatori tot ceea ce ține de E.L. ține și de americani (!), am avut impresia că erau și „specialiști“ în problemele Ambasadei Americane de la București, căci prea știau multe despre tine, Harry ș.a. Tonul discuțiilor a variat de la „vai, tova' profesor, cum a putut un om ca dvs.“ până la „ce bă, faci pe eroul cu mine“, continuat cu „te ținem la răcoare până isprăvim ancheta“ și „de-aici nu ieși decât în ladă, că doar tot nu poate dovedi nimeni că noi suntem de vină“ „și tot nu știe nimeni că ești aici“.

Mi s-a spus de la început că au învățat ceva și ei din „chestia cu tine“, că n-o să-mi facă serviciul să mă aresteze – spre a mobiliza apoi străinătatea, drepturile omului etc. – dar că dacă n-o să fiu cuminte și n-o să cooperez, o să-mi pară rău, m-au asigurat că o să mă compromită în așa hal, încât o să-mi pun singur capăt zilelor. Nu știu dacă respectiva „campanie“ nu a și început ... dar capăt zilelor astea, asta nu, te asigur!

Țin să se știe de la început că am recunoscut că eu sunt autorul scrisorii, că eu gândesc așa și spun ceea ce gândesc și scriu ceea ce spun, și că nici nu poate fi vorba de discuție asupra „conținutului“ scrisorii: am refuzat astfel să semnez o dezmințire și „recunoaștere“ a vinovăției mele (textul ce mi s-a oferit spre semnare era „demascarea înscenării agenților CIA, Vlad G. și Emil G[eorgescu].“ În fața rezistenței mele teoretice, mi-au oferit o alternativă interesantă – anume, să mă explic și să dezvolt conținutul scrisorii „pentru ei“. Acuma, Secu' are cred vreo 14–16 ore de teribilă critică a politicii dobitocului, dezvoltată sistematic și uneori inspirat retorizată. Amuzant, tova' bruneți interveneau din când în când, asigurându-mă că, deși ascultau cu gurile căscate, ei „nu sunt de acord“. Prestigiul meu nu era însă „mic“ – căci sunt oficial prognozist, și cred că mulți își zic că, dacă ăsta care e cu viitorul zice că mergem de râpă, și pare cinstit (că e sărac, n-a fugit, deși a avut ocazia etc.) –, o fi ceva-ceva adevărat în asta!

Problema care îi agita cel mai mult pe bruneți, după ce „s-au clarificat“ că „așa gândesc“ (fiind și cam naiv și neajutorat, deși aparent deștept), a fost însă legătura mea cu E.L.: după cîte am aflat, există un decret după care orice legătură *directă* cu E.L. se pedepsește penal (ca defăimare etc.). Nu de frică, zău, dar din solidaritate am repetat varianta ta (pe care a difuzat-o și E.L.). Mi s-a cerut atunci (sub amenințări de tipul menționat) să dezmint în presă (română ori nu!) legătura mea cu E.L., și să înfierez procedeul „mârșav“ de a utiliza scrisori personale în scop de propagandă politică; am refuzat, sub pretextul că nu e treaba mea să dau „lecții“ de morală nimănui, și cu atât mai mult E.L. Mi s-a cerut să-i scriu lui Emil G. și să-l pun la punct (mi s-a oferit și un „conținut orientativ“); iarăși am refuzat. Mi s-a cerut să dau în judecată, în Germania, postul E.L. pentru utilizarea scrisorilor mele personale fără aprobarea mea formală; iarăși am refuzat. În paranteză fie zis, într-una din acele zile am primit un mesaj (indirect) de la Valter Roman, care mă avertiza că, dacă vreau ca textul meu să aibă într-adevăr ecou „unde trebuie“ – respectiv, la intelectualii din partid – atunci trebuie demonstrată buna mea credință, respectiv lipsa intenției de defăimare prin E.L.: cum întâmplător așa era – căci nu defăimare de doi bani, de tipul „p'a mă-tii“, am încercat eu –, n-am pregetat să nu mă solidarizez cu E.L. – evident, fără să mă desolidarizez de acest *unic* centru de legătură între cei ca noi și țară. Dacă chestia cu E.L. „n-a ținut“ – căci tovarășii nu au obținut nici scrisori publice, nici scrisori personale – a început presiunea pe tine. Mi-ai fost prezentat în toate culorile curcubeului – și nu de puține ori

mi s-a atras atenția că, naiv cum sunt, mă las „exploatat" de un înrăit etc., etc., etc. Bănuiești că am răspuns că prietenia noastră este ne-negociabilă. Mi s-a cerut atunci să nu mă lepăd de tine, ci de acest gest al tău – și să-ți scriu epistole indignate (care, evident, urmau să fie apoi utilizate nu personal, ci știi cum); iarăși am refuzat. Mi-au spus în sfârșit că *minți*, că nu ai spus adevărul celor de la E.L. asupra scrisorii – care era scrisă de tine, dar mă „ai la mână" cu ceva și mi-e frică etc.; numai aici am ripostat și am spus că acuzația de minciună „în lipsă" este o mârșăvie. Mi s-a cerut atunci numai asta: ca, într-o scrisoare personală către tine, *să se vadă* că cele spuse de tine și reproduse de E.L. despre modul în care epistola a ajuns la tine *sunt adevărate*. Mi s-a părut că o astfel de scrisoare nu este dezonorantă: am scris-o (vreo 10 rânduri), am subliniat că „știi și tu că...", ți-am scris că te iubesc, că sunt mereu același și am pus scrisoarea la cutie (după ce au văzut-o) în fața lor (scrisoarea din 21 sept.). Dacă n-ai primit-o până acum, probabil însă că au oprit-o: li s-o fi părut și lor prea puțin – după atâtea zile de insistențe... Las-o baltă, și nu face nici o aluzie la ea. Dacă în proxima scrisoare prin poștă te întreb ceva despre această epistolă, fii mirat și certifică-mi că n-ai primit-o.

Ultima repriză din runda abia sfârșită a fost foarte dură. Tova' adjunct, după ce mi-a făcut complimente (ce păreau sincere) pentru comportamentul meu idealist, m-a avertizat că, deoarece n-am cooperat, orice se poate de aici înainte. Astfel, voi fi „protejat" de ei – spre a-i împiedica pe zeloșii de la partid să ia măsuri contra mea care ar putea duce la consecințe internaționale neplăcute; avantajul acestei „protecții", a adăugat, va fi și compromiterea mea internă și chiar externă (căci, dacă după o astfel de ieșire, nu ești arestat și nu pățești mai nimic, oricine o să creadă că ești agent, provocator ori că ai primit să cooperezi!); „gurile" vor avea grijă să strecoare aluzii în același sens și diplomaților străini (și altor străini), spre a le mai tempera „zelul" în „amestecul în afacerile interne..." ale scorniceștilor. Mi-a spus că va veghea să nu-mi facă nimic „spectaculos" – dar că va avea grijă să-mi facă viața amară, și că mă voi căi că nu vreau să-i „ajut" (frumoasă expresie, nu-i așa?). Iar concluzia suna așa: cum toată lumea va fi convinsă că abdici și „mergi cu noi", de ce n-ai și face-o? Între altele, șirul porcăriilor a început – sunt acum repartizat la Centrul de Calcul, unde „bifez" pe cartele erorile de înregistrare. Dar principalul mesaj primit de la tova' bruneți este următorul: mai vorbim noi *după* Congres – că doar n-o să stricăm „măreția" perioadei de entuziasm cu d'astea. Congresul a trecut – este așadar probabil că răfuiala din „runda a doua" vine.

Între timp, mi-am afirmat încă o dată „ideile" politice: sunt singurul cadru didactic din Universitate și din București (ce rușine pentru breaslă!) care „m-am abținut" la votul pentru încrederea în Congresul XII (y compris realegerea dobitocului). Iarăși am fost chemat, pus să explic etc., etc. Dar de data asta aveam experiență! Și tot n-am dat înapoi *nici o centimă*. În schimb, comunicatul pe Universitate a trebuit modificat: în loc de „unanimitate", a apărut „cu entuziasm"...

Halal să ne fie, că bine ne-am mai născut...

Te las acum. Ioanid nu s-a retras, „Introducerea" a devenit carte – și probabil vei avea curând vești de la el, de „dincolo". După cum vezi, eu – tot Bulă, dar nu Negoițescu, nu-i așa?

Mulțumiri pentru invitații: eu fac ce pot, dar cred că până prin iunie '80 nu sunt șanse – atunci însă e un mare Congres, poate voi obține aprobări etc. Mai vorbim până atunci – măcar așa...

Mariana și Mihai

P.S. Complimente tuturor. Cu dragoste de frate.

M.

Woodrow Wilson International Center
for Scholars
Smithsonian Institution Bldg.
1000, Jefferson Drive
Washington D.C. 20560
USA

Iubite Vlad:

Plecarea unui prieten francez îmi oferă şansa de a-ţi trimite câteva rânduri. În paranteză fie spus, astfel de oportunităţi devin din ce în ce mai rare, Bucureştiul nu-l mai are pe Tom & Co iar plecarea lui Lee – ultimul cu care mai aveam relaţii personale ce puteau fi folosite pentru curier – ridică pentru viitor o mare problemă. În sfârşit, ne-om descurca noi.

Congresul Educaţiei şi Învăţământului (ţinut cu delegaţi „aleşi de Minister" (!), cum mi s-a explicat atunci când am întrebat cum au fost aleşi reprezentanţii noştri, dragă Doamne) a depăşit cele mai pesimiste aşteptări. Răduleţ, pe care l-am văzut zilele trecute şi care a fost în sală, mi-a spus că, după părerea lui, noua ministresă este analfabetă (nu nimerea cifrele – ea, economista: a spus de vreo trei ori că România are 13 milioane de studenţi, că sunt aproape 3 miliarde de copii sub 6 ani etc. – şi a început să fie corectată din sală...).

„Dobitocul" s-a dat iarăşi în stambă, şi îţi trimit alăturat discursul său cu partea referitoare la istorie şi istorici (istoricii *trebuie* să demonstreze că ... etc., etc.); cred că merită din plin să fie larg popularizată.

Cu invitaţiile mele merge greu, cum de altfel mă aşteptam. Partea mai spectaculoasă, pentru oficialităţile noastre, este cea referitoare la Congresul din Canada: pentru eventuală folosinţă, îţi trimit o fotocopie (pe care deduc că n-ai cum s-o ai).

Poate interesant, ai reînceput să fii citat: a apărut de curând o carte, *Firescul ca excepţie* de Mircea Iorgulescu, la Cartea Românească, 1979, cu motto-ul: „Să-i dăm o dată dracului pe fanarioţi, să nu mai pomenim de ei! Acu, slavă Domnului! Suntem regat independent!" (I.L.Caragiale) – unde, la capitolul „Din vremea lui Dinicu Golescu", eşti citat (Vlad G., *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române, 1750–1830* etc., la p. 24) – ea inspirând pasajul: Noua epocă [...] descoperă gustul interzis al politicii („...à Bucarest, tout est politique, tout parle diplomatie" – observă, la 1822, un diplomat – p. 9 etc.). Oare când o începe şi la noi noua „nouă epocă"?

Iarăşi interesant, am reînceput să primesc corespondenţă: zilele trecute mi-a sosit o scrisoare de la Fran. Spune-i că-i mulţumesc. Cred însă că „blocajul" asupra corespondenţei ce pleacă din România continuă. Am să fac următorul test: îţi scriu ceva neutru şi adaug discursul măreţ. Sunt tare curios: oare nici ăsta n-o să treacă?

Pe aici, încolo, toate câte le ştii. O noutate ştiinţifică, însă: se pare că, la indicaţii, originea poporului român s-a mutat spre sec. IV – înainte de slavi. Avem probleme mari, deh, ca independenţi. În plus, în urma reorganizării CNST – prima doamnă devenind preşedinte –, ştiinţele sociale sunt coordonate tot de ilustrul for ce se ocupă şi de progresul tehnic. Drept urmare, colegii tăi completează „fişe de necesitate" a temelor cercetării ştiinţifice, unitare pe întreaga ştiinţă românească (respectiv, aceleaşi pentru electronică şi arheologie). Dialog autentic: – Ce scriem în dreptul rubricii „Eficienţa în promovarea progresului tehnic" la tema *Burebista*? – Să întrebăm pe Tovarăşa.

... Şi voi ce mai faceţi? Mary e O.K.? Şi tânărul? Tu ce planuri ai pe termen lung? Când ai timp, trimite-mi câteva rânduri.

Fac bine...din toate punctele de vedere.
Ne lipsiţi mult. Dar las' că vin ele şi alte vremi!
Complimente evidente tuturor.
Vouă, Love

Mariana & Mihai

Bucureşti, 6 februarie 1980

Iubite Vladone:

Fiindcă se pare că acest fel de comunicaţie este singurul posibil – căci n-am primit nici un răspuns la cele 8 scrisori prin poştă din nov. 1979 – ian. 1980, fapt ce demonstrează încă o dată ceea ce în fapt ştiam deja, şi în plus nu reuşesc să dau (eu) telefon din Bucureşti nicăieri în afara frontierelor ţării, toate numerele de telefon pe care le caut fiind invariabil şi continuu ocupate – mă voi mărgini la „strictul necesar" menţinerii legăturii peste mări.

Emisiunea de la E.L. în care am fost citat a fost nu numai cavalerească şi frumoasă (ştii că ştiu cui trebuie să mulţumesc), dar şi utilă: căci a sugerat tuturor că există un „ceva" numit solidaritate, şi care funcţionează, în pofida distanţelor şi proorocirilor sumbre. „Cota" mea se va fi aflat deci în creştere – cel puţin pentru o perioadă. Evident, orice „reluare" în acelaşi spirit este binevenită, deşi înţeleg foarte bine şi „rostul" unei astfel de emisiuni, şi „beneficiile" ei foarte ambigue, mai ales pentru binevoitorii organizatori. Faptul cel mai curios îmi pare a fi recunoaşterea, de către absolut toţi cei cu care am de-a face (aici), că *ştiu* despre respectivele invitaţii, şi că ei personal nu au obiecţii (mă refer la rector, Maliţa, care e speriat rău şi nu ştie cum să se lepede de mine, Mihnea Gheorghiu şi alţii, teoretic apţi de intervenţii – dar cine ştie?). Dacă îmi aduc aminte prin comparaţie că peste doi ani n-am reuşit să „amintesc" nimănui de chestia cu Marocul – evident, acum definitiv compromisă – cred că succesul este destul de mare, nu-i aşa?

În rest, continuă dialogul indirect între mine (!) şi putere, în problemele (de regulă, negociabile) ale conducerii ştiinţei şi culturii. Am mai fost chemat la Secu (tot în maniera clasică!) o singură dată, după ce E.L. a difuzat Programul tău (felicitări sincere, este mai mult decât frumos, e *normal!*) – şi am putut vedea că a lăsat şi acolo (!) o mare impresie. Să nu râzi, dar am fost (evident) întrebat când vii, şi s-au *esprimat* (cum se zice în româna modernă) regrete că s-a ajuns la situaţia asta, când tu, aşa cum singur o spui, nu cereai schimbarea tova'ului! Minunat raţionament politic, nu-i aşa?

În afara acestui „dialog", seria şicanelor, evident, continuă. În mod (aparent) surprinzător, Maliţa m-a exclus atât din volumul pe care l-a prezentat la Clubul de la Roma, cât şi dintr-un altul, ce trebuia să apară la Editura Academiei. Am scris editorilor, cerând explicaţii – fiindcă vreau să mă adresez la UNESCO, unde există o comisie pentru drepturile ştiinţifice şi profesionale –, dar n-am primit (încă?) nici un răspuns. În orice caz, este curios să fii dat afară *după* ce ţi-ai dat contribuţia, şi asta este folosită!! Faptul care şochează cel mai mult este atitudinea mea: nu par stânjenit, nu fac penitenţe şi, în plus, nu-mi recunosc nici un soi de culpabilitate – ceea ce creează aproape perplexitate. Până acuma, ţine – ştii că nici n-am fost dat afară din partid?! Dar cine ştie cât încă?!

Alker a fost în Bucureşti câteva zile şi, cu toate marile eforturi făcute de a fi ţinut departe de el, l-am zărit la ADIRI şi am luat un mic dejun cu el, în ziua plecării. E un om drăguţ, şi mi-e prieten – dar era tare speriat, m-a şi întrebat dacă nu cred cumva că faptul că mă vede îi pune sub semnul întrebării relaţiile oficiale cu România şi Colocviul pe care îl vrea organizat în septembrie... Ce să-i spui? Ce să-i explici? Noroc că există răspunsuri pe bază de umor ocazional.

În afara acestor lucruri mai „spectaculoase", sâcâieli – de tot felul. N-am reuşit să obţin o adeverinţă de funcţionare la Universitate, de pildă, fără aprobarea Ministerului (?); mi s-a explicat că nu se ştie unde poate ajunge, astfel încât... Am fost „penalizat" (băneşte) pentru neîndeplinirea, pe 1979, a planului Centrului de Calcul (unde sunt angajat din oct.–nov. 1979!); maică-mea, soră-mea, cumnaţii (doi) sunt vizitaţi de indivizi ostili, care le iau interogatorii acre (cu justificarea: las' că ştiţi dumneavoastră pentru ce...) etc., etc.

Am încercat să mă transfer la un Centru ONU din Bucureşti (CEDOR – Centru Demografic ONU, înfiinţat în 1974, cu director străin, un expert străin şi patru securişti români pe post

de specialişti) – ori măcar să obţin o detaşare acolo – fără succes. Şi mi s-a refuzat o invitaţie de şase luni în Polonia (!!), unde trebuia să lucrez cu nişte vechi prieteni polonezi la o carte (motivele: mie, că sunt prea ocupat aici la Centrul de Calcul, lor: că sunt indispensabil prognozei româneşti).

Toate mă fac să privesc relativ sceptic varianta optimistă a revederii noastre în câteva luni. Într-adevăr, la invitaţiile pentru universităţile din SUA s-a adăugat una (foarte oficială) pentru Prima Conferinţă Globală de Viitorologie, în Canada, în iulie 1980. Bineînţeles, am cerut aprobări pentru toate (la un loc): dar cine ştie? Mai ales că nimeni nu spune „nu"...

În rest, Bucureştiul e la fel de inert şi descurajant precum l-ai lăsat. Noua ministresă de învăţământ, Aneta Spornic, depăşeşte în tâmpenie, bădărănie şi incompetenţă (şi chiar grăsime!) tot ce ţi-ai fi putut închipui. Chiar şi pe d-na Gâdea... E ceva, nu? Şi cum d-na Gâdea a fost unsă şefa Culturii, circulă o epigramă, pe care ţi-o reproduc – şi pentru izul istoric:

Două ministrese hâde
Tocmai a numit vel-vornic
Dar ce-nvăţământ e ... Spornic
Când cultura are ... Gâde?

Şirul „neînapoiaţilor" continuă – şi ultima figură marcantă e Cicerone Poghirc, fost secretar general în minister, vechi membru, şef de catedră etc. Se spune că n-a putut suporta ameninţarea traco-maniei la Congresul istoricilor... În orice caz, în cinstea acestui Congres s-a devansat „aniversarea lui Burebista" (oare o fi vreun plus de documente pentru asta?): tovarăşul a decis ca la Congres să ne prezentăm *după* afirmarea a 2050, să le arătăm noi ălora care... Se pare că va fi lansată şi o nouă (chiar?) istorie a poporului român, care zice-se s-a format în secolul IV înainte de slavi, şi numai din modestie nu zice că se întinde până în India... În sfârşit, să vedem.

Ultimele evenimente mă fac să-mi aduc aminte de iarna şi primăvara fierbinte a lui 1977 şi să recunosc că mare noroc politic are dobitocul. Vorba ta de clasic! Atunci, a avut cutremurul; astăzi, are Afganistanul (şi Iranul). Un nou show cu independenţa este apt să-i rezolve iarăşi toate problemele – cel puţin pentru o vreme. Faptul că ambasadorul nostru a stat pe coridor, când s-a votat la ONU, este de natură să impresioneze pe toată lumea chiar dacă, drept urmare (ori poate tocmai de asta?), aproape toate exporturile noastre de carne şi cereale merg la marele vecin, şi prin noi Ursul şi-a aranjat deja contracte şi livrări pe care direct nu le poate face, în actuala conjunctură. Dar, oare, ce-o să fie, până la urmă? În orice caz, prin comparaţie cu aceste mari probleme este natural ca frustrările şi preocupările noastre să pară futilităţi...

O veste de ultimă oră: în mare secret are loc un nou Congres al Educaţiei şi Învăţământului. Am cerut să înaintez un memoriu – şi mi s-a refuzat, pe motiv că nu sunt cadru didactic (şi nici cercetător), deci ... nu-i treaba mea. Frumos, nu?

Mă fraţilor, mi-i tare dor de voi – Tare. Îmi lipsiţi, ai să râzi, mai mult decât crezi. Voi ce faceţi? Tânărul a căpătat accent? Mary este în formă ... mămească şi extra? Am observat că, totuşi, *de la voi spre mine* poşta merge mai bine, parcă – probabil fiindcă voi aveţi o oarecare posibilitate de control a expediţiilor (şi de urmărire a lor): aşa că vă fac rugămintea să nu ne uitaţi de tot, şi să mai aruncaţi câte o vorbă, două ... când vreţi, noi suntem acasă!

Ce mai e pe la Wilson Center? Ce face Jim? Dar Prosser? Dar Fran? Dar Mernie? Dar Braestrup (zis şi Peter, în intimitate). Dar Sam Wells? Dar Zdenek? Dar?...?

Mi-i dor de toţi, şi n-am pierdut încă încrederea în steaua noastră (evident, nu cu cinci colţuri!).

Vă sărut şi vă urez toate alea. Să ştiţi că v-aş fi scris mai des pe căi confidenţiale – dar ocaziile se răresc aproape ameninţător ...

Love,

Mariana şi Mihai

P.S. Scrie-ne. Avem *mare* nevoie...

M.

Dr. Vlad Georgescu
c/o Woodrow Wilson International Center
for Scholars
Smithsonian Institution
Washington D.C. 20560
USA

București, 10 iunie 1980

Iubite Vlad:

Am primit abia acum câteva zile scrisoarea ta din februarie a.c. și mă grăbesc să-ți răspund. După cum vezi, comunicările au mers prost în ultima vreme; probabil este și vina mea aici – căci Tom mi-a spus textual că pot să „continui" cu succesorul său (la care m-a introdus), dar probabil că succesorul nu știa exact despre ce este vorba, căci s-a arătat... ... (și se arată) foarte reluctant... În sfârșit, gafa mea, tot gafă rămâne ... cu urmări evidente în curier. Acum însă, prin alte amabilități, sper să meargă mai bine. Augurii par favorabili – și parcă pentru prima dată de multă vreme simțim pe cineva ca Steve Chaplin ori Tom, într-adevăr, involvat în comunicarea cu noi...

Pe aici multe noi nu sunt: singurul lucru de menționat este schimbarea tonului, din apologetic în critic (și chiar foarte critic). Nici nu este de mirare: totul merge atât de catastrofal, încât minciuna „nu mai ținea" nici măcar pentru aparat. Așa încât dobitocul s-a pornit să observe „lipsurili" (evident, exclusiv în execuția indicațiilor lui prețioase) – și dă tare, spre satisfacția galeriei care (sfântă naivitate) vede încă o dată că „el" vrea binele, dar „ăilalți" nu l-au ascultat – și iacă ce-a ieșit... Ultimul discurs mai mare cuprindea expresii pe care, de regulă, numai Europa Liberă le folosea pentru „aprecierea" situației din țară: iresponsabilitate, haos, lipsă de competență etc. În sfârșit, nu e bine (evident), dar – în atmosfera asta de „spălat rufele în public" – poate (foarte teoretic!) apare ceva. Ce? Să vedem ...

Înțeleg mirările tale în legătură cu Ioanid. Este, desigur, exagerat să-mi fie considerat mare prieten intim și personal, dar este adevărat că am colaborat cu el la volumul de care știi – și pe care sper să-l fi primit între timp (un exemplar sper să fi ajuns și la Harry Barnes). Părerile mele și ale lui privind o serie de probleme fundamentale ale „comunismologiei" sunt (și rămân) destul de depărtate, și divergente sunt și vederile asupra României și situației din țară, dar asocierea la un astfel de proiect a unui tip ca el, cu vechi state de serviciu și fost convins, mi s-a părut mai importantă (în general) decât ar părea la prima vedere. În plus, eu pot fi totdeauna bănuit de spirit burghez, influențe occidentale și frustrări de intelectual marginalizat – etichete ce nu-l prind deloc pe jovialul nostru cunoscut. Este adevărat că atitudinea lui generală a fost (și mai ales a devenit) mai degrabă ambiguă: nu vrea să dea în România și în dobitoc (oare din propria lui inițiativă?), nu vrea publicitate, nu vrea Europa Liberă etc. Pentru mine, *întoarcerea lui* din SUA a fost, sincer, o imensă surpriză – și relativ surprinzătoare a fost și noua lui comportare, cu un pronunțat caracter *obiectivist* (!). Am crezut (și cred încă) că lipsa sa de curaj este motivată și de situația familiară – are doi copii mari, cu situații neprecise –, dar, după întoarcerea lui, ambii copii au făcut cerere de emigrare în Israel. Oare asta l-o „libera"? În sfârșit, faptul nu este esențial – iar colaborarea cu el rămâne (N.B. contribuția lui este orientată în special pe dezvoltarea problemelor internaționale și a problemei evreiești, de care, firește, este în mod deosebit interesat).

Noutăți *senzaționale* cu noi nu se petrecură. După vreo cinci luni de uitare prin diferite sertare, invitația mea (și cererea Marianei) de participare la Congresul de la Toronto (co-sponsorizat de World Futures Society, din Washington D.C. – președintele ei, Ed Cornish, mi-e prieten) și la conferințe în SUA (merci încă o dată) se pare că a fost descoperită și trimisă „mai sus". Factorul hotărâtor al schimbării de atitudine a fost desigur o amabilitate a Ambasadei SUA (scrisoare, cu o întrebare privind situația). Dar îți amintești și tu că nimeni nu poate pronostica dacă într-adevăr este vorba de un efort de rezolvare a problemei ori numai de un gest de paradă. După unele zvonuri, la București, noua strategie este expulzarea (ori exilarea) camuflată – cu pașapoarte date indezirabililor cam peste noapte, și cu vize într-un singur sens ... Ce vrei, vine Madridul! Să fie oare asta și soarta noastră? Nu știu, dar este totuși o șansă ca în jur de

1 august să fim prin preajmă ... Dar mai bine să nu lăsăm imaginaţia să zburde ... e „dangerous"(cum spunea Ed Mainland).

În ceea ce priveşte eventualele mele „granturi", timpul este prea scurt să-ţi spun ceva bine organizat – dar în câteva zile îţi voi trimite câteva variante. Dezvoltarea cărţii cu Ioanid oferă câteva sugestii: metodologia comunismologiei ştiinţifice, lumea a doua ca societate fără feed back (în stilul lui Zinoviev), intelectualii din estul Europei şi structurile comuniste etc., etc. Văd că *L'Alternative*, la Paris, a reluat (probabil) o parte a introducerii la cartea cu Ioanid pe care a difuzat-o sub titlul de *Eurocomunismul văzut de departe* (n-am primit revista, şi nu ştiu nimic precis – totul a venit pe „calea undelor", printre pârâituri).

Problemele *logicii* şi *eticii* comuniste (şi eurocomuniste) – cu eventuale formalizări – pot fi iarăşi teme de lucru. N-am trecut aici nimic dintr-un subiect, pentru noi, totdeauna „cald" – cel legat de năpăstuitul nostru pământ-subiect, pe care evident sunt iarăşi gata să-l „atac" cu mica mea ştiinţă dar cu marea mea dragoste. În afară, evident, de temele strict profesionale – de sisteme, prospectivă ori matematică.

Ţi-aş fi foarte, foarte recunoscător dacă ai putea să-mi dai noutăţi despre un proiect pentru mine *foarte* excitant, cel din California: Sequoia Institution din Sacremento mi-a propus un contract pe un an (director este Bob Hawkins, care înţeleg că ţi-a trimis o copie de pe scrisoarea lui foarte amabilă) – dar apoi corespondenţa a murit de tot. În general, faptul nu mă miră: în ultimele trei luni am primit, în total, patru scrisori din străinătate (faţă de media obişnuită de aprox. douăzeci pe lună), şi toate aveau caracter pur publicitar...

Încolo, aceleaşi sâcâieli continue, provocări (mi-au fost trimişi până acum vreo cinci „naivi" să mă invite la reuniuni de grupuri anticomuniste ce-şi propun să „scape ţara de ăştia", care, ca un făcut, se ţineau în acelaşi cartier toate, la ore târzii etc.) şi presiuni – de „aliniere" şi „venit minte / la / cap". Ultima oară mi s-a cerut să dau o declaraţie că scrisoarea mea a fost „un act necugetat" (!) – ca preţ pentru rămânerea în Universitate. Am refuzat, bineînţeles – dar din Universitate (încă) n-am fost dat afară, deşi programarea la Centrul de Calcul este departe de idealul meu de viaţă profesională...

În sfârşit, asta este. Dar nu-ţi face griji: nu cedez *nici un centimetru* – şi nu am „limite între care doresc să rămân" (în rahat). Poate că, dacă nu ajung la Toronto, un pic de tărăboi (pe unde scurte) n-ar strica – aşa, ca să nu uite lumea...

Voi ce mai faceţi? Andrei Pippidi mi-a spus ceva de Georgetown. Dacă e da, felicitări şi urări. Şi oricum îţi ţin pumnii. Sărutări pentru Mary şi Tzourika.

Love

Mariana şi Mihai

București, 6 iulie 1980

Iubite Vlad:

Plecarea neașteptată a unui prieten la Paris îmi dă ocazia unui nou contact cu tine. Îți mulțumesc mult pentru rândurile încurajatoare trimise prin poștă (și culmea, primite!) din 13 iunie, le-am găsit alaltăieri, plicul era rău muncit – și deduc că raționamentul a fost următorul, că dacă tot se duce la Ambasada SUA de 4 iulie, tot o să primească „copia" trimisă pe alte căi (!), și s-ar putea ca vreunul să întrebe de scrisoare, și așa... mai bine trimite-i-o, și dă-l în aia a mă-sii! Ca la sfânta țeară!

Pe la noi, fierbere mare cu Burebista: aseară a avut loc mare spectacol mare, pe stadion, à la Mao – cu mii de figuranți costumați în traci, daci, romani, munteni, moldoveni, panduri, dorobanți etc., cu toți domnitorii dând onorul și înclinându-se cu respect în fața primei perechi a țării și cu actori și actrițe recitând puternic versuri fundamentale. S-a făcut chiar propunerea ca spectacolul să fie repetat cu ocazia Congresului de Istorie, ca să vadă și ăia cine suntem. Aș minți dacă aș spune că am văzut acest măreț show – m-am enervat, după primele minute, și dus am fost –, dar mătușile mele, care, după ce ascultă E.L., de la 6–7 deschid invariabil TV, mi-au povestit că a fost di granda și că „spațiul" consacrat aniversării a 2050 de ani a fost foarte interesant împărțit: cca 50 de minute, perioada între ... cine mai știe cât și 1965, și restul, până la două ore și jumătate, perioada cea mai măreață din istoria României, ultimii cincisprezece ani cu marele bărbat și marea femeie *di știință* proiectați în exces, din toate unghiurile și la toate dimensiunile, în timp ce coruri le înălțau imnuri de slavă. Absolut înduioșător!

Despre noi, mari noutăți nu sunt. Cu două săptămâni înainte de plecarea (ipotetică) la Toronto, „hârtiile e undeva, pe parcurs" – cum s-a *esprimat* un tov. de la cadre. Răspunsul Ministerului adresat Ambasadei SUA a fost iarăși evaziv – că nu este de resortul lor etc. Îți reamintesc datele problemei: este vorba de participarea ca invitat, în concediul meu legal de odihnă, pe perioada în care universitățile din România sunt în concediu și pe spezele mele – deci, de eliberarea unui pașaport personal cu viză turistică. Și asta este atât de greu?

Îți închipui că aș vrea să folosesc refuzul de față pentru noi acțiuni: am dreptul, și ar fi păcat să scap ocazia! Este evident că *ultima* strategie rămâne emigrarea cu cerere făcută la București. Încerc s-o amân cât pot (și dacă se poate, chiar s-o evit!), căci asta – după cum știi – diminuează mult (dacă nu chiar anulează) efectul de neneglijat al întregii mele atitudini de până acum. Ar fi demonstrarea faptului pe care toți brunetii mi l-au pus și mi-l pun pe seamă: că vrem să câștigăm mai mult, că nu ne pasă de ce e acasă și... ce mai face pe nebunul, cu atitudini și proteste? Și îți dai și tu seama cât de departe sunt toate astea de ceea ce simțim și vrem noi...

Evident, refuzul de a mi se da viza pentru Canada (cu urmare în SUA, la conferințe) este un act de discriminare pe care îl pot invoca, chiar în sprijinul emigrării. Mi-ar fi însă de folos dacă, evident *după* 20 iulie, situația asta nouă de discriminare ar fi un pic popularizată. De aici bineînțeles că nu știu *cum*. Desigur, o atitudine din partea colegilor din Toronto ar fi benefică, dar știi și tu ce greu și nesigur e terenul ăsta, și ce mulți porumbei sunt printre oamenii de știință, aproape totdeauna reticenți în astfel de conjuncturi. Îți dau însă câteva nume de prieteni mai importanți, care ar putea (cine știe?) „vibra" pe tema respectivă. Bertrand de Jouvenel* (care, după câte știu, a fost „prelucrat" și de Petar Hadji Ristici), Johan Galtung** (pe care l-am văzut recent la București), Dennis L. Meadows (care iarăși știe toată tărășenia), Hazel Henderson (care m-a vizitat la București, dar nu știu ce știe și ce nu știe), poate Ed Cornish (președinte). În sfârșit, dacă cineva îi poate contacta pe tema respectivă – pe ei ori alții – și, mai mult, le poate lua un interviu, ori îi poate întreba „ce cred" despre asta – și dacă rezultatele ar veni, pe unde ultrascurte, înapoi la noi – cred că ar fi un punct marcat. Evident,

* Suite 1701, 1 Yonge Street, 15 E1E6, tel. 416–361–1080.
** În Wash. D.C. tel. 301–656–8274 (4916 st. Ebno Avenue).

dacă nu e foarte, foarte împovărător pentru cei ce-şi cheltuiesc timpul cu asta...

Bucureştiul are acum un nou subiect: cartea ta (superbă!). Pe când tiparul?

Mi-e dor de tine – şi, evident, de voi. Ce-i cu Mary & Tzur?

Dă-mi, te rog, noua ta adresă: n-o am şi cred că cu WWICS s-a finit, nu?

Complimente tuturor

Love

Mariana şi Mihai

P.S. 1 Am să-ţi răspund măsurat, prin poştă, la scrisoarea din 13 iunie. Am să mă plâng ţie de necazurile vieţii. Să nu te miri! *M.*

P.S. 2 Salutări tuturor (Jim, Fran etc.) *M.*

Bucureşti, 30 martie 1981

Iubite Vladone:

Inutil să-ţi spun ce plăcere mi-a făcut mesajul tău, primit acum câteva zile şi la care îţi răspund cu maximum de viteză... bucureşteană, ţinând seama de condiţiile de fapt şi de amabilitatea aceloraşi prieteni care au grijă să nu ne pierdem „de tot" unii de alţii. Căci, în nădejdea poştei oficiale... aşteptăm şi tu şi eu cu lunile şi *nimic*, în pofida fluxului continuu de semne (cel puţin din partea mea – cărţi poştale cu câteva rânduri, felicitări, amintiri etc.)...

Încep cu explicaţii la cele câteva întrebări, „arzătoare", din scrisoarea ta, şi care mă privesc pe mine; mai interesantă va fi, cred, partea a doua a epistolei, cu informaţii şi comentarii „necanonice" privind România.

1. Înţeleg nelămuririle privind interviurile din *Le Quotidien de Paris* şi *Le Matin* (de ultimul nici n-am auzit – n-a fost difuzat, cred, la E.L.). Ziariştii sunt adesea nătângi, şi domnişoara plină de bune intenţii de la *Quotidien*, cu care într-adevăr m-am trezit acasă pe neaşteptate, a brodat pe „tema" mea o melodramă nu prea reuşită – şi nu întru totul adevărată (bietul taică-meu s-ar întoarce în mormânt dacă ar auzi că a fost făcut ilegalist, fie şi „post-mortem", maică-mea a făcut o criză când a auzit, din articolul citit la E.L., că e o „bătrână care se jeleşte" – nu e chiar genul ei etc., etc). Totuşi, în lipsă de mai bine, *ceva* s-a mişcat: doar ştii şi tu că publicitatea în afară, şi mai ales cea difuzată de E.L., este şi un mijloc de protecţie împotriva zelului „tovarăşilor" (între altele, şi eu am primit ameninţări „anonime"; după cum vezi, sunt într-o companie bună!). În legătură cu „oferta de paşaport" (!), trebuie iarăşi înregistrată „brodeala" ziaristei: de fapt, ea m-a întrebat dacă am făcut cerere de emigrare şi am răspuns „nu încă", de unde a dedus că „nu vreau să

plec". Adevărul este următorul: se fac mari, mari presiuni asupra mea (materializate prin şiruri lungi de mizerii şi „semi-mizerii" de tot felul – de tipul „copita măgarului", majoritatea) spre a mă determina să declar public că vreau să emigrez. O astfel de declaraţie ar fi importantă pentru „tovarăşi" spre a dovedi că în România nu există critici ori disidenţi, ci – în afara „duşmanilor neamului" ori a celor „străini de neam" – numai mici oportunişti, supăraţi că nu au primit o cotă mai mare din caşcavalul socialismului multilateral dezvoltat şi care, eventual fascinaţi de societatea de consum, doresc, simplu, un trai mai bun (evident, numai pentru ei şi familiile lor). Odată făcută, de către mine însumi, o astfel de declaraţie de intenţie, demonstraţia ar fi practic terminată: şi se va fi dovedit că „Mihalache" nu a fost de la început decât tot un „de-ăia", care s-a autodemascat şi a cărui atitudine civică şi aşa-zis „critică" n-a fost altceva decât o altă formă de a cere un paşaport – deci, în cele din urmă, o furtună într-un pahar cu apă; se înţelege de la sine că orice consecinţe ale atitudinii mele pe plan etic ori al „exemplului de urmat" – încă persistente – ar fi anulate. În plus, nu este deloc, dar absolut deloc sigur că, în urma unei astfel de ipotetice declaraţii, mi s-ar înlesni, în vreun fel, plecarea: şi nici vorbă n-a fost de „oferirea" unui paşaport. În cursul continuelor sâcâieli cu Securitatea mi se sugerează numai să declar public că m-am plictisit şi vreau să plec, şi mai ales că de fapt asta am urmărit de la început, cu „criticismul" meu – fără a mi se fi propus, cel puţin până acum, nici un „târg" (pe care, de altfel, este mai prudent să-l refuz, în lipsa evidentă a garanţiilor că promisiunile cu paşaportul ar fi respectate de oficialităţi: în fond, n-am făcut niciodată astfel de „deal"-uri, şi nici n-o să le fac!). Cred că este limpede, aşadar, de ce nu „fac jocul" tovarăşilor, căzând în plasa atât de elementar întinsă.

2. Ceea ce am reuşit până acum, cu destul succes, este instalarea, în „premieră" în România, cred, a unui *nou statut* social şi chiar politic, cel de declarat critic al politicii guvernului, rămânând încă în limitele legalităţii (proclamate, evident, şi nu a celei efectiv aplicate). Paradoxul este numai aparent. Atitudinea mea actuală este următoarea: sunt aici, sunt român, sunt profund implicat în destinul dramatic al acestui popor şi, urmându-mi conştiinţa – şi, într-o oarecare măsură şi profesia de analist politic şi futurolog – spun deschis, unde pot să vorbesc şi cât pot de tare, că politica actualei conduceri a României, în special începând din 1971, este fundamental greşită, că a avut şi are urmări catastrofale pentru starea actuală a acestui pământ şi va avea rezultate devastatoare pentru viitorul său. La originea acestor erori cumulate se află nu atât relele intenţii, ci incompetenţa actualei administraţii. Aceasta este *părerea mea*, şi aceasta a devenit *convingerea* mea, întemeiată pe informaţiile disponibile şi pe analiza lor (în special, structurală şi prospectivă); sunt gata oricând să discut, în contradictoriu chiar, aceste aspecte – cu condiţia evidentă a unei dispute profesionale, cu argumente de ambele părţi; şi sunt pregătit să-mi susţin argumentele; dar, deoarece – cel puţin până acum – în ciuda numeroaselor (şi durelor!) contacte cu puterea, nimeni nu a dorit să aibă – şi nu a avut – astfel de discuţii, evident, singurele capabile (teoretic) să-mi modifice sincer opiniile, eu îmi păstrez convingerile şi socot chiar de datoria mea de cetăţean şi profesionist să le fac publice. Evident, aş prefera să vorbesc despre aceste lucruri publicului din ţara mea, dar mi se interzice; aş prefera să scriu despre aceste lucruri în presa ţării mele dar mi se interzice; aş dori să dau interviuri ziariştilor din ţara mea, teoretic mai interesaţi de aceste probleme, dar care nu se prea înghesuie. Ca om cinstit, care nu are nimic, dar absolut nimic de ascuns, nu văd însă de ce mi-aş ascunde părerile în faţa unor ziarişti străini, care mă caută la iniţiativa lor, şi cărora le spun exact ceea ce spun şi am spus şi puterii, şi ce aş spune şi ziariştilor români – dacă mi s-ar adresa cu întrebări. Nu există obligaţii ori „loialitate" care să mă oblige să mint, ori să-mi ascund părerile; şi, deoarece este vorba de opinii şi aprecieri, acestea nici nu pot intra, teoretic, în zona, pedepsită de lege, a „calomniilor" ori a „informaţiilor tendenţioase". În acelaşi timp, mă supun legilor actuale ale ţării, care îmi interzic să mă asociez în grupuri şi să încerc astfel, cu forţa, să schimb cursul lucrurilor şi să dărâm puterea. Astfel încât, în rezumat, mă supun, dar spun!

În actuala situaţie de la noi, o astfel de atitudine îmi pare cea mai aptă a fi generalizată. Şi, odată existând un grup de oameni „liberaţi" care critică individual, dar public, ceea ce se petrece, poate că se va putea trece mai departe – la crearea unei opinii critice de masă, la punerea în discuţie a legitimităţii şi

structurii puterii şi la organizarea unei alternative, ca fantastica „Solidaritate“ poloneză.

Ceea ce mi se pare esenţial acum este încercarea de a populariza „contestaţia individuală“, accentuând şi asupra faptului că aceasta are, de regulă, consecinţe suportabile – iar dacă „se joacă la lumină“ poate fi chiar avantajoasă.

Căci, evident, problema esenţială rămâne acum următoarea: este o astfel de atitudine compatibilă cu statutul de cetăţean? Şi dacă da, atunci discriminările – generate de astfel de atitudini – nu devin ele însele ilegale?

Să luăm cazul meu. Înţelegi bine că, dacă ar fi la voia „lor“ şi dacă soarta mea (datorită ţie) nu *s-ar juca „la lumina zilei“* (şi a presei internaţionale!), tovarăşii bruneţi de la Secu' mi-ar frânge gâtul urgent, să-mi piară cheful de „atitudini“ (aşa cum probabil fac în majoritatea mare a cazurilor). Dar aşa, lucrurile se complică: cine are curajul să recunoască deschis că în România „critica“ – chiar cea pare-se constructivă, ca a mea – este interzisă? Sunt deci aproximativ „tolerat“ – este adevărat cu multe, multe mizerii şi sâcâieli, dar, totuşi, până la urmă, acceptat „aşa cum sunt“, de voie de nevoie. Probabil însă că toată lumea este consternată de naivitatea şi lipsa de perspectivă la care mă condamn singur, asumându-mi o astfel de atitudine.

Ei, dar dacă atitudinea mea este, măcar tacit, considerată drept compatibilă cu calitatea de cetăţean, de ce atunci sunt discriminat? Discriminarea devine astfel o pedeapsă pentru un delict inexistent teoretic. Mă aflu astfel într-un război de memorii şi reclamaţii cu multe instituţii şi organe care îmi „calcă“ drepturile din motive pe care, evident, „mă fac“ că nu le cunosc. Obiectivul pe care-l urmăresc este de a obliga puterea să se expliciteze şi să recunoască că, de fapt, mă „pedepseşte“ pentru ceea ce pretinde că nu mă pedepseşte, cu alternativa de a înceta să mă pedepsească. În acest din urmă caz, ar trebui să-mi acorde drepturile pe care mi le-a acordat şi mie în trecut, şi pe care continuă să le acorde altora. Printre acestea ar fi şi dreptul de a participa la viaţa ştiinţifică internaţională, care îmi este, în fapt, anulat de la întoarcerea mea din SUA (din 1976 nu am mai primit viză de ieşire la simpozioane, cursuri şi congrese, nici măcar în Bulgaria ori Polonia – ultimul „negativ“ înregistrat fiind pentru Iugoslavia, în februarie a.c.!). În cursul ultimei audienţe, la secţia propagandă – chemat de „ei“, ca urmare a unor memorii foarte violente –, mi s-a spus că „s-a greşit“ şi mi s-a promis viză pentru vara asta, la un Congres de cibernetică în Mexic, unde sunt invitat (17–22 august). Scrisoarea către Fran – pe care văd că a primit-o, spre deosebire de vreo cinci anterioare (pentru mine fără răspuns) – se referă la acest proiect, pe care l-aş dori prelungit apoi în SUA – la Washington D.C. şi poate şi în celelalte locuri unde am fost invitat anul trecut şi unde nu am putut ajunge. Din nefericire, am pierdut complet legătura cu oamenii drăguţi care m-au invitat, eu, evident, le-am scris cerându-le scuze şi explicând cauzele ne-venirii mele, dar probabil că ei n-au primit scrisorile mele, fiindcă n-am primit nici un răspuns. Aşa încât ţi-aş fi recunoscător, fiindcă veni vorba, dacă i-ai putea contacta cu rugămintea de a reitera exact amabilitatea trecută, dar cu date noi – căci nu ştiu dacă mai pot cere, în 1981, aprobări pentru vizite propuse în 1979! De fapt, acesta este „noul tip“ de izolare a disidenţilor: nu completă izolare de lume, ci „filtru“ la scrisori, cu unele lăsate şi altele oprite, urmând în fond „stricarea“ legăturilor dintre disident şi lumea de afară (căci unii vor fi supăraţi că nu primesc răspunsuri, pe când alţii primesc; nu se va putea dovedi niciodată că disidentul este complet izolat, căci unele scrisori merg etc., etc.). În ceea ce priveşte însă „proiectul Mexic“, nu trebuie să ne facem prea multe iluzii, în ultimii cinci ani mi s-au refuzat douăzeci şi opt de ieşiri profesionale în străinătate, şi personal nu aş fi mirat dacă, cu toate promisiunile, şi de data asta... mi se va spune, post festum, că „s-a greşit“. În acest ultim caz, însă nu voi mai avea decât o alternativă: cererea directă de emigrare, ca urmare a imposibilităţii de desfăşurare a unei activităţi profesionale normale în România, generată de o atitudine politică *netolerantă* şi *pedepsită* în fapt.

3. Dacă nu ţi-e foarte greu, şi vrei să mă ajuţi şi pe mine şi, într-un fel, şi locurile astea uitate de Dumnezeu şi de oameni, ţi-aş sugera câteva strategii:

3.1. Încearcă să promovezi, prin E.L., ideea contestaţiei solitare, dar publice: în ultima analiză, intelectualii mai cunoscuţi sunt toţi nemulţumiţi, şi dacă vor fi convinşi că, în fapt, alinierea şi tăcerea fricoasă nu sunt nici măcar mai avantajoase decât critica publică, s-ar putea să mai iasă din „somnul“ ăsta îngrozitor. S-ar putea chiar spune că, atunci când tot sunt pedep-

siţi ca intelectuali, devenind contestatari au o şansă de a muta discuţia pe un alt plan, unde pedepsele sunt, teoretic, mai greu de justificat.

3.2. Citarea mea cât mai frecventă la E.L. – şi ca ilustrare a „tezei" de mai sus – este *întru totul binevenită*. Sunt recunoscător tuturor celor ce o vor face. Spre a fi însă operantă *în România*, „colaborarea" mea cu E.L. trebuie să rămână *strict* confidenţială, şi trebuie deci îndepărtate orice bănuieli ale legăturii directe între E.L. şi mine (şi *nu* între, de pildă, *tine* şi mine – căci e de notorietate publică că suntem prieteni şi că relaţiile noastre sunt ne-negociabile). Imaginez câteva contexte, mie avantajoase: să apar printre criticii *dinăuntru* ai regimului, printre cei *discriminaţi* pentru vederile lor, printre cei ce sunt sub-folosiţi profesional, pentru opiniile politice, încălcându-li-se astfel *drepturile profesionale* (în terminologia UNESCO), printre cei ce sunt cu premeditare izolaţi de viaţa ştiinţifică internaţională şi de străinii ce vizitează România în scopuri profesionale, printre cei ce se arată acum că „au avut dreptate" atunci când au criticat (dinăuntru, şi public) industrializarea şi politica de cadre după 1971 – dar care, ca urmare, nu sunt deloc „reabilitaţi", ci mai dur persecutaţi. Reluarea unor pasaje ale scrisorii mele din 1979 către tine ar putea ilustra teoretic cazul meu de „futurolog confirmat de fapte" (căci eu am vorbit în 1979 de „planificarea diletantă" a industrializării, iar dobitocul abia în 1981 a recunoscut dezastrul – de altfel, vizibil cu mult înainte...). Toate astea, nu spre a mă transforma pe mine în „erou" ori „profet" de operetă – la E.L. lucrurile astea s-au spus de mult, şi uneori mai bine –, dar spre a arăta că şi *dinăuntru* există analize şi opinii, uneori – minune! – chiar publice.

3.3. Mi-ai face un mare serviciu dacă ai mai populariza puţin o parte din şicanele şi discriminările la care sunt supus – căci sunt probabil măgari destui care insinuează (complet fals!) că sunt „recuperat", că am renunţat la „atitudine", că sunt resemnat ori că negociez revenirea la „cozonac" în condiţii cât mai avantajoase. Pot să te asigur încă o dată că nimic, dar *absolut nimic* din asta nu este adevărat, că sunt încă mai „agresiv" acum decât înainte şi, în plus, că nu sunt deloc resemnat să-mi închei zilele la Centrul de Calcul din Bucureşti, de unde, practic, n-am şansa să ies *în* România – căci „bruneţii", ca şi Bourbonii (mi se

pare), nu uită niciodată pe cei ce-au avut curajul să-i înfrunte. Cu mine se experimentează însă o nouă strategie – de semi-mizerii, ori mizerii „pe jumătate", care, ca şi scrisorile cenzurate „pe jumătate", este greu a fi denunţată ca discriminatorie: când din patru lucrări, de pildă, ţi se tipăreşte *una* – iar restul sunt scoase „din tipar" –, tu nu poţi spune că „nu poţi publica nimic", şi oricui protestează contra discriminărilor i se poate răspunde că, de fapt, eşti „publicat" şi că deci nu există nimic „împotriva lui", restul intrând în „bucătăria profesională" inevitabilă, dar *ne*-politică. O serie de colegi şi confraţi ca, de pildă, „prietenul" tău Răzvan Th. – care va face zilele astea o călătorie în SUA – duc astfel de zvonuri peste tot, chiar în mediile diplomatice, unde „prind", se pare, grozav. De asemenea, „colaboraţionişti" ca ginerele lui Niculescu-Mizil, Adrian Gheorghe, un ingineraş de la Politehnică, se pare că m-au „lucrat" corespunzător în SUA, cred că chiar la Ericson (care nu-mi răspunde deloc la scrisori, de la o perioadă aproximativ începând cu vizita lui Adrian în SUA, vara trecută – nici la mesaje trimise prin colegi). În sfârşit, asta este situaţia – şi, sincer vorbind, „tovarăşii" nu se descurcă rău: încă un an-doi şi voi fi cu desăvârşire uitat ... dacă, evident, nu fac nimic între timp (şi voi face!). Menţionez însă câteva tracasări, mai noi ori mai vechi, care ar putea fi eventual grăitoare:

- Scoaterea „din tipar", fără explicaţii, a comunicării trimise la Congresul de Cibernetică de la Amsterdam – 1979 – care trebuia să apară într-un volum cuprinzând lucrările româneşti prezentate acolo (editori: Manea Mănescu, fricosul de Edmond Nicolau şi un fel de „om de casă" al lui Manea, Bilciu. Mă întreb ce s-a întâmplat, nu mai sunt român? Că doar am figurat în programul Congresului, tipărit la Amsterdam – iar lucrarea a fost predată editorilor – culmea, la cererea lor!
- Scoaterea din tipar, tot fără explicaţii, a unui volum privind viitorul ştiinţei şi tehnologiei *mondiale*, dintr-un volum aprobat, în ciuda referatelor favorabile (editori: Mihai Florescu, fostul ministru al Chimiei şi inspiratul creator al petrochimiei româneşti (!) fricosul de Maliţa şi un alt fricos, Horowitz).

– Interzicerea de a ţine cursuri la Centrul Demografic ONU – România (prescurtat: CEDOR), după mulţi ani de ţinere de cursuri de statistică, cu rezultate bine apreciate – interdicţie ce a venit *după* ce-mi pregătisem cursurile pe anul 1980–1981, şi care deci mă privează de dreptul de a beneficia de rezultatele unei munci gata făcute. În paranteză fie spus, directorul străin al CEDOR-ului încearcă disperat să mă angajeze la acest centru – evident, fără rezultate: toată lumea îi spune că sunt excelent profesional, dar ... că sunt prea ocupat şi chiar indispensabil Centrului de Calcul (!!!)
– Mi se interzice chiar participarea la simpozioane şi colocvii internaţionale organizate în România, iar colegii străini sunt (mai mult ori mai puţin discret) sfătuiţi să nu mă contacteze (pt. conf. vezi Alker, Bobrow etc.).
– În sfârşit, mi s-a interzis orice activitate în specialitate – respectiv, în domeniul teoriei sistemelor şi futurologiei. Oricum, este straniu ca singurul cercetător român cu ceva vogă internaţională (de ex. singurul care e membru în comitete de redacţie al unor reviste internaţionale de previziune etc.) să *nu* fie cooptat în *nici un* fel în activităţile de mai sus, ce se populează cu din ce în ce mai mulţi nechemaţi.

Concluzia mea este clară: mi se fac *toate* mizeriile posibile, de către Secu' şi cu concursul activ al mediocrilor autohtoni, spre a mă determina să mă „deconspir", justificând a posteriori toate acuzaţiile şi discriminările. E un război al nervilor, la care încă ţin: cel mult câteva luni.

Popularitatea – la E.L. – a acestor lucruri mi-ar face bine, sper. Evident, nu-i spre a „trage foloase" locale, ci spre restabilirea adevărului. În plus, trebuie menţionat, cred, că disidenţa solitară are un *cost* – sincer vorbind, greu, dar *nu* insuportabil. Iar „beneficiul" – a vorbi fără restricţii în mijlocul unora veşnic timoraţi, şi a-ţi permite să rămâi tu însuţi – este absolut fantastic, cel puţin pentru oameni ca mine! Dar oare cei ca noi sunt chiar atât de puţini, că nu se văd deloc?

4. Să trecem acum la cele generale, evident mai importante. România pare în multe privinţe o ţară de nebuni, condusă de un nebun furios. Să mă explic. Eşecul, evident, şi în sfârşit recunoscut – al industrializării şi catastrofa economică generală ar fi fost natural să pună în discuţie, măcar formal, pe „autorii" dezastrului. De cincisprezece ani se spune peste tot că totul se face „din indicaţia preţioasă" – în ultima vreme: „genială" (!) – a dobitocului – în ultima vreme: şi a „tovarăşei sale". Rezultatul este însă gogolian: în faţa unor săli pline – se poartă „Congresele" – fiecare costând cam 20 de milioane! – dobitocul spune că „s-a greşit", sala în picioare îl ovaţionează, şi apoi toţi vorbitorii îşi exprimă adeziunea şi încrederea *tot* în „el" şi „geniul" lui, după care dobitocul le dă decoraţii. Sincer, te freci la ochi şi nu-ţi vine să crezi! Paradoxal, loialitatea faţă de „el" – în pofida tuturor evidenţelor – câştigă parcă în pondere în rândul criteriilor de apreciere şi promovare a cadrelor. Totul este o minciună generalizată: el ştie că „ei" mint, ei ştiu că el ştie că ei mint, şi el minte, şi „ei" ştiu că el minte, dar toţi suntem „de-ai noştri", şi ne facem că nu ştim, felicitându-ne reciproc şi decorându-ne – că de, mai greşeşte omu'; şi e d-ai noştri, din popor, vorba lu' nenea Iancu ... Congresele rizibile la cost per bucată de cca 20 milioane lei se ţin lanţ, când în provincie s-au introdus cartele de alimente (pâine, lapte – la Moreni, pe valea Prahovei etc.), când cozile se lungesc mereu, când se fac concedieri masive de muncitori, trimişi cu forţa înapoi la ţară – de unde au fost aduşi tot cu forţa, acum câţiva ani –, când se fac concedieri de funcţionari, când se taie drastic subvenţiile pentru ştiinţă şi cultură – ca să nu mai vorbesc despre importuri, reduse la cca 30% în domenii vitale ca medicamentele (sunt mulţi cei ce vor muri înainte de vreme, ca urmare a faptului că nu îşi mai pot procura medicamentul pe care îl folosesc de ani de zile, anul acesta tăiat la import din motive de „economie"). Situaţia globală este, însă, după părerea mea, extrem de nestabilă şi potenţial explozivă, se vorbeşte mereu de greve parţiale, după unii vor începe nişte greve în Valea Jiului în aprilie, şi cred că este aşteptat cel ce va striga destul de tare, la momentul oportun, ca în basmul lui Andersen, că „Împăratul este gol". Până acum „povestea" ţine, şi, când Mizil a încercat, se pare, să spună nişte adevăruri în Comitetul Executiv – că de, finanţele cam te fac să ştii „care este situaţia" reală –, a fost imediat „rotit" cel puţin aparent fără opoziţie. Dar cât mai pot ţine astfel de figuri de balet?

Intelectualitatea este, ca totdeauna, nemulţmită, dar, în medie, laşă: toţi speră că se mai poate salva ceva „cu binişorul". Furia destructivă anticulturală a dobitocului şi mai ales a „primei doamne" este însă atât de dezlănţuită încât, după mine, nimic nu mai poate opri dezastrul. Când cultura şi ştiinţa sunt pe mâna unei analfabete rele şi ţâfnoase ca Lenuţa, Gâdea ori Spornica, cine se poate aştepta la bine? Îţi dau câteva exemple: Spornic, ministru de învăţământ, a declarat oficial că învăţământul nu este deloc interesat în schimburile cu Occidentul – în pofida tratatelor semnate, ultimele chiar cu ocazia vizitelor în Scandinavia. A cerut şi reducerea orelor de limbi străine în şcoală, că „dau idei de emigrare" şi că sunt nenecesare – citându-se pe ea care nu ştie nici o limbă străină şi care „a ajuns destul de bine". A spus că va reclama Externele dacă o mai pisează cu schimburile culturale ... Preşedinta Culturii, Gâdea, a cerut să se prezinte la ea de urgenţă Mircea Eliade cu ... secretarul lui de partid (!!), ca să vadă cine a aprobat *Istoria religiilor*, şi acum câteva zile, când scriitorii au ridicat problema hârtiei (tipografiile nu au destulă hârtie, şi cărţile ... stau), a înţeles că e vorba de colectarea hârtiei vechi (!) şi a becurilor arse, şi a propus organizarea unei întreceri.

Lenuţa, la CNST, a introdus „formulare unice" pentru orice teme de cercetare – aceleaşi la tehnologie, ca şi la ştiinţe sociale –, şi s-a auzit, pe culoare, întrebarea: La tema „Burebista", ce să trecem la rubrica „importanţa pentru promovarea progresului tehnic?". Încolo, derivă, s-a dărâmat tot cartierul Uranus, pentru construcţia noului „Centru civic" (ca la Hitler: cu magistrala „Istoria socialismului", cu „Stadionul poporului" etc., dar, după dărâmare, s-a descoperit că nu sunt bani... şi proiectul este abandonat, toată lumea vorbeşte despre un plan anual (care nu există, de fapt), şi se angajează... să-l depăşească, chemând la întreceri pe alţii; după doi ani de „aplicare" a „noului mecanism economic", s-a trecut acum la definirea lui (!). „Morcovul" Poloniei este prezent, şi, probabil, nomenclatura noastră se află în aşteptare: prin şedinţe şefii înjură cât pot „forţele aşa-zis independente", dar critică şi partidul polonez că „nu este ferm" – şi, mai mult ca sigur, în sinea lor dau acatiste să intre odată ruşii şi „să revină totul la normal", cum li se spune studenţilor la învăţământul politic – cu grijă, desigur, ca vorbele despre „neamestec" să nu dispară, pentru impresionarea străinilor – şi pentru propria siguranţă (căci, dacă ruşilor le vine cheful să-i schimbe şi pe ei?). În orice caz, Mihnea Gheorghiu a dat ordin ca, la Academie, să nu se comenteze „în nici un fel" situaţia din Polonia.

Xenofobia se întinde, odată cu emigrările (ultimul „rămas" este prietenul nostru comun matematicianul Guiaşu, ajuns, se pare, în Canada) se întăreşte şi presiunea. Un exemplu: s-a ordonat ca, din toate „istoriile" ramurilor ştiinţei româneşti ce urmează a fi prezentate la congresul din vară de la Bucureşti de istoria şi filosofia ştiinţei, să fie scoşi emigranţii (în cazul matematicii: cincizeci şi şase de nume – cu „opere" cu tot). Mă întreb dacă voi, cei de acolo, nu ar trebui să „reacţionaţi": ce drept are cineva să vă scoată *şi din istoria* culturii româneşti? Un alt semn, periculos, de criză: agitaţia antisemită. În plus, creşte anti-occidentalismul oficial (dobitocul critică mereu „cosmopolitismul"), şi, paradoxal, anti-americanismul. Explicaţia pe care am auzit-o este că influenţa Lenuţei este în creştere, şi că ea este dintotdeauna anti-americană (mai precis: anti-democrată, dar cum SUA rămâne simbolul democraţiei...). În plus, show-ul cu „independenţa" se apropie de sfârşit: şi îmi pare sincer rău că am avut „gura pocită" când am prevăzut asta încă de acum zece ani. „Realinierea" cu ruşii este evidentă: şi cred că în curând se va renunţa până şi la trâmbiţa patriotică, care ne asigura măcar că „suntem cu ei", dar hotărâm asta în mod „independent" (!!) – şi, tot „independent", suntem contra „capitaliştilor". Personal, îmi pare rău, dar naivitatea Vestului se plăteşte uneori scump...

Ei, dar m-am luat cu vorba şi te ţin. Până una-alta, ne blochează în casă emisiunile tale superbe de sfârşit de săptămână – care se discută practic de *toată* lumea, *peste tot*. Paradoxal, eşti mult mai prezent „public" aici decât erai, când chiar *erai* aici. Este oare o compensaţie?

Mie, însă, îmi lipseşti mult. Am fost sincer îngrijorat când am auzit că te-au ameninţat – dar sper să fie numai intimidări „de sezon", de la câini care latră... Mulţumesc mult şi pentru eforturile cu bursa ori ceva asemănător. Nu este foarte plăcut să vezi, ca mine la patruzeci de ani, că nu ai o „cotă" prea ridicată,

dar îmi păstrez încă încrederea în mine; ... m-oi descurca eu (şi Mariana!) în vreun fel. Dacă este – bine, dacă nu ... nu-i bai!

Sărutări pentru Mary şi Tzurica-Washingtonianul

Cu dragoste de frate

Mariana şi Mihai

P.S. 1 Trimite-mi te rog, adresa ta: n-o am.

P.S. 2 Dacă vrei să-mi scrii prin poştă, nu pregeta, nu mi-e frică de legătura cu tine. Este însă probabil că n-o să-ţi pot răspunde... tot prin poştă (dacă primesc scrisoarea ta!)

P.S. 3 Îţi trimit şi cartea despre comunism, cât de curând. Mă miră că n-ai primit prin Lee, ori Harry. Cu Ioanid e mai complicat: copiii lui pleacă în Israel, e terorizat/ de frică/ etc.

Dl. Vlad Georgescu

Bucureşti, 28 aprilie 1981

Iubite Vladone:

Plecarea oarecum neaşteptată a unui prieten îmi prilejuieşte o nouă convorbire cu tine. De la ultima mea misivă n-am mai primit nimic; şi, cum sunt *strict* funcţie de invitaţiile primite, şi cum aceste invitaţii se răresc mereu ... folosesc şi eu orice prilej să-ţi mai aduc aminte de scumpele noastre timpuri de demult.

În ceea ce mă priveşte, nu sunt prea multe noutăţi: chestia cu invitaţia la congresul din Mexic bate pasul pe loc, şi, cel puţin pe moment, nu am invitaţii în SUA – există se pare un termen-limită – de un an – în care invitaţiile rămân valabile şi, pentru mine, acest termen a trecut de mult. La protestele şi memoriile mele nu răspunde nimeni şi, în plus, mizeriile se ţin lanţ. În schimb, am o bună perioadă profesională, lucrez mult, scriu – şi asta mai umple timpul. În plus, cota mea morală la bursa oficială urcă mereu: dar oare asta este de ajuns?

Îţi sunt dator o explicaţie cu Ioanid. E supărat rău de tot – îi pleacă copiii în Israel definitiv şi, după câte înţeleg, îi e frică să nu le facă rău cu „atitudinile" lui. Trist, dar omenesc ... Astfel încât sunt hotărât să iau toată chestia pe cont propriu: am să scot o nouă ediţie, numai cu contribuţia mea, evident, revizuită şi în lumina experienţei poloneze. În câteva săptămâni va fi gata: caut o ocazie şi ţi-o trimit.

Corespondenţa mea cu „exteriorul" a atins cel mai scăzut nivel din ultimii cincisprezece ani: săptămâni întregi nu primesc nimic, eventual cu excepţia reclamelor ... Oare chiar să fiu uitat de tot?

O rugăminte: am aflat că dl. John Brademas, prieten cu fostul nostru director Jim Billington şi oarecum la curent cu „situaţia" mea, a devenit rector la American University din New

York (ori aşa ceva). Ar fi foarte greu pentru tine să-i dai un telefon şi să „explorezi" posibilităţile obţinerii unui sprijin oarecare? Tu ştii ce mult înseamnă în România hârtiile cu „antet"...şi invitaţiile pe ele ... (chiar nu foarte explicite şi serioase).

Încolo, nimic notabil, o atmosferă apăsătoare, de cinism şi deznădejde, s-a instalat, se pare, pentru multă vreme. Şi au renăscut, ca de obicei în momente de criză, toate stupidităţile dogmatice: anul acesta, de pildă, a fost iarăşi mare agitaţie ateistă mare printre studenţi, de săptămâna mare – ca în copilăria şi tinereţea noastră ... Şi iarăşi se face tam-tam antireligios, şi anti-cosmopolit, şi ... etc., etc. Statutul meu personal începe să semene cu al unui nebun: de câte ori iau cuvântul – şi spun lucruri groaznice, începând cu atacuri directe la adresa Prea-Sfântului şi terminând cu „pariuri" cu viitorul care, evident, îmi va da dreptate, sunt urmărit cu mare interes, nimeni nu mă întrerupe niciodată, nimeni nu comentează ... şi, la sfârşit, câte vreunul îmi face semn complice din cap ... fără ca, iarăşi, evident, *ceva* să se întâmple. Am însă din nou „om la poartă" de dimineaţa până noaptea – şi de noaptea până dimineaţa ...

Ne mai amuzăm cu câte o anecdotă. Ultima – pe socoteala „primei doamne" ştiinţifice a ţării. Cică în Comitetul Executiv se discuta despre lotul individual, stabilit la 250 m^2 prin lege; şi cineva a spus că e cam mic (până şi în Rusia e mai mare); la care academiciana a replicat: Cum mic? 250 m pe o parte, 250 m de cealaltă parte ... e destul de mult!!! (N.B.: 250 m^2 cu latura de 15–16 m, diferenţa e de la şcoala primară). În ce mă priveşte, mă tem că nu e anecdotă, ci e autentică – aşa cum mi-a fost mie povestită de cineva care zice că „ştie".

Voi ce mai faceţi? Ne-am gândit cu tot dragul la Tzurica şi la coautorii lui de Sfintele Sărbători, când am ciocnit cu voi în gând şi v-am urat „Hristos a înviat!". De aş avea numărul de telefon v-aş mai da câte-un semn direct. Hai, totuşi, scrie-mi adresa – măcar prin poşta oficială, pe o C.P.! Există o (infimă) şansă s-o primesc, să n-o pierdem şi pe asta!

Ultimele tale emisiuni au fost *absolut superbe* – şi să ştii că *toată lumea* vorbeşte despre ele; mi s-a spus că şi „sus" s-ar fi „formalizat" (informaţia provine de la Trăsnea, care o ştie de la

Brucan care ... etc.); pe Trăsnea l-am întâlnit întâmplător, şi n-a putut să mă evite... De tine m-a întrebat (!) şi Mihnea Gheorghiu (!!) – cu un surâs totdeauna fotogenic.

Iubire multă, multă şi lui Mary

Mariana & Mihai

Bucureşti, 12 iulie 1981

Iubite Vladone:

Amabilitatea unui prieten (ne-conaţional şi, de data asta, ne-american) îmi înlesneşte aceste rânduri. După părerea mea, „campania" reuşeşte superb: comentariile lui Noël B. şi Emil G., ca şi „evocările" marginale ale lui Şerban O. au fost, cred, exact pe „calapodul" voit a fi eficient. Mulţam, şi, de nu este prea greu, tot aşa înainte! Au început – şi, desigur, vor urma – şi represalii: este un semn de reuşită, nu-i aşa?

Câteva scurte noutăţi:

1. Bucureştiul (intelectual) nu vorbeşte decât de Conferinţa Scriitorilor: au început grozav (alegeri libere, cu vot secret). Au continuat curajos (l-au apostrofat pe Popescu-Dumnezeu când acesta a vorbit de „grajdul" de la Uniunea Scriitorilor, cerându-i să-şi retragă cuvântul! – şi pitecantropul a dat înapoi), au „îndrăznit" să-l contrazică până şi pe marele dobitoc, indirect, introducând în statut exact ce „el" criticase în „mesajul" său troglodit (şi anume că scriitorii nu au de fapt ca meserie „a scrie", ci trebuie să devină încadraţi în producţie – sic!), iar în şedinţele publice au fost mai mult decât critici (comentariul unui prieten care a fost prezent: „au vorbit ca tine, ori ca Vlad Georgescu"); evident, însă, că la sfârşit puterea şi-a spus cuvântul şi, în pofida votului secret al Consiliului Uniunii, a fost numită o „conducere" (preşedinte, vicepreşedinte, birou, secretari etc.) fără nici o legătură cu rezultatul votului (de ex.: noul preşedinte, D.R. Popescu, nu întrunise nici măcar jumătate din nr. voturilor, iar Macovescu – devenit, pe bune, candidatul „de bine" – cu toate voturile lui, a fost dat afară ... de tot!). În schimb „s-a scăpat" de candidaţii PCR (Lăncrănjan, Paul Anghel, E. Barbu, A. Păunescu etc.), care n-au fost aleşi nici măcar delegaţi. În sfârşit, democraţia, ca în socialism: fiecare votează pe cine vrea, că din urnă avem noi grijă să scoatem pe cine trebuie. Partea finală a votului a fost dramatică – Consiliul „chemat" pe neaşteptate la Academia lui Mihnea, lăsat să aştepte 1 oră jumătate – (motivul: se vorbeşte cu „şeful", la Neptun) şi pus în faţa unei liste „de ales". Poate, paradoxal, printre puţinii care s-au opus, până la sfârşit, procedeului, s-a aflat Dan Deşliu (!!!), poetul proletcultist devenit „tribunul" liberalilor. Fenomenul (de fapt, nu chiar singular) ar merita o analiză aparte: cum de indivizi ca Valter Roman, Dan Deşliu ori chiar Răutu ne par (şi sunt!) mai aproape de atitudinea noastră decât alţii, cu tot greul lor trecut? Ori poate că ăsta este chiar semnul degradării? Un amănunt amuzant: am fost acum câteva seri la Cârciuma Scriitorilor, şi am schimbat câteva vorbe cu Deşliu – după care am fost „condus cu alai" acasă de vreo două echipaje, şi legitimat ... la intrarea în casa mea.

2. Spectrul Poloniei începe să sperie până şi aparatul: nici la Bufetul CC nu s-a „dat" carne vreo două zile – şi „murmurele" nu s-au sfiit deloc. Cred sincer că aici este „nodul" situaţiei de la noi: oare, după ce „catastrofa" poloneză (pentru aparat, evident) a arătat că eşecul se poate întoarce contra aparatului în întregul său (şi nu numai a liderului), va voi grupul de la conducerea noastră să meargă mai departe tot aşa, urmându-l orbeşte pe dobitoc şi punându-şi astfel în pericol viitorul propriu? Situaţia este extraordinar de încordată (şi stimulată de mizeria ce într-adevăr a depăşit orice închipuiri – şi îţi dai seama că este părerea unuia ca mine, care niciodată n-a prea „înregistrat" în registrul alimentar cu prea multă ardoare...). Deconcertantul ajutor american (împrumutul de 1,5 miliarde dolari prin Fondul Monetar Internaţional ... după mine, de neexplicat!) nu poate decât amâna catastrofa, dar lumea aici a reacţionat oarecum neaşteptat – cu mare supărare pe „americani" (consideraţi a veni în ajutorul dobitocului), care, pentru românul de rând, s-au înţeles cu ruşii să ne înfometeze – că, ehei, ei de la Ialta sunt împreună etc., etc. În orice caz anul ăsta am trăit o premieră absolută: personal, am obţinut cu extrem de mare greutate (ridicol, nu?) o invitaţie de 4 iulie la Ambasada SUA – dar am întâlnit câţiva intelectuali care mi-au spus că „boicotează" recepţia, şi mi-au sugerat să fac la fel (...lucru pe care, evident, nu l-am făcut). Motivul: sprijinul pe care ei cred că dobitocul îl primeşte

din Vest. Şi asta, într-un moment în care „neîncadrarea" noastră cuminte în CAER, cu campania respectivă (fratele lui Ceauşescu, Florea, a publicat un volum – neumoristic – despre agricultura sovietică ca exemplară), devine evidentă. Chiar să nu mai înţelegi nimic! Oare aşa o fi fost şi în Iran, înaintea răsturnării şahului?

3. Am petrecut câteva ore plăcute cu Fisher-Galaţi, la o prietenă comună.

Este evident un om foarte agreabil – deşi înţeleg mai greu atitudinea lui (a fost invitatul lui Ilie Ceauşescu etc., etc.). Mi-a dat unele veşti despre tine şi proiectele tale de viitor (ceva cu Europa Liberă?). Îţi ţin pumnii şi ... fie ce-oi vrea tu, în primul rând...

4. Povestea mea cu Mexicul nu pare deloc realizabilă. Am adăugat, evident, şi invitaţiile pe care le-am primit din SUA, prin grija ta (săru-mâna, mulţumim cum se cuvine!) – şi, până acum, tot nici un răspuns (nici măcar local!). Cred că ştiu şi răspunsul – ce va veni în toamnă: s-a întârziat şi, o dată anul universitar început ... după lege ... se aşteaptă vacanţa următoare. De va fi aşa, mă tem că n-am să am de ales – şi încep scandalul şi circul pe care am vrut să-l evit ... În sfârşit vom vedea.

Love

Mariana & Mihai

P.S. Adaug o scrisoare către Corduneanu. Nu îi ştiu adresa. Brânduş de la E.L. trebuie însă s-o ştie. Fii drăguţ etc. ...

M.

Către cel de al V-lea Congres Internaţional
de Cibernetică şi Sisteme
Mexico-City, 17–22 august 1981

Dragi colegi şi prieteni,

Ca şi în cazul ultimului nostru Congres – la Amsterdam în 1979 – şi de data aceasta sunt împiedicat să iau parte la lucrările prestigioasei manifestări ştiinţifice ce v-a adunat la Mexico-City: autorităţile ţării mele nu mi-au îngăduit să fiu cu Dumneavoastră, ne-eliberându-mi paşaportul şi viza de ieşire. Totuşi, o lucrare pe care am scris-o în colaborare va fi prezentată, sper, în secţia de „Sisteme sociale", şi în modul acesta – indirect, voi fi, în pofida greutăţilor, în mijlocul Dumneavoastră.

Vă încredinţez însă că devotamentul meu faţă de ştiinţele sistemice rămâne neschimbat şi sper ca, şi cu ajutorul Dumneavoastră, să rămân în continuare în marea familie ştiinţifică a sistemiştilor. Căci comunitatea ştiinţifică a ştiut, în trecut, şi, desigur, ştie şi astăzi, să-i ferească pe membrii săi de izolare, de atâtea ori fatală pentru productivitatea spiritului.

Şi să sperăm cu toţii că va veni o zi când barierele introduse artificial de guverne ce-şi tratează cetăţenii ca pe nişte minori ce au nevoie de perceptori vor cădea, şi că oamenii de ştiinţă şi de bună-credinţă se vor putea întâlni nestingheriţi, spre binele umanităţii.

Al Dumneavoastră,

Mihai C. Botez

București, 6 septembrie 1981

Iubite Vlad:

Îți scriu din nou la Fran, pentru că nu am avut nici o „reacție" de la ultima mea scrisoare trimisă în iulie la Wilson Center – și deci nu știu dacă această P.O. Box funcționează încă. Aș dori însă să știu măcar dacă ți-a parvenit – era o „cale" nouă de comunicare, neverificată, și, dacă n-a funcționat, înseamnă că... înțelegi, nu-i așa? trebuie să fim prudenți.

După cum vezi, și după cum mă așteptam – cred că nu ai luat prea în serios optimismul telefonic cu care te-am asigurat că ne vom vedea în toamna asta – din nou nu mi s-a dat drumul în străinătate, așa că n-am ajuns la Mexico-City la Congresul de Cibernetică, în august crt., așa cum doream – și cum ați și anunțat la E.L. (mulțam încă o dată!). Le-am trimis Congresiștilor, pe două căi distincte – una prin Poșta română, oficial – un mesaj, pe care îl anexez în traducere, cu sugestia de a fi difuzat la E.L. o dată cu știrea că delegația română la Congres – cuprinzând pe Edmond Nicolau, Bilciu, Negoiță și alți colaboraționiști – nu m-a cuprins bineînțeles pe mine.

Bănuiesc că mesajul a fost totuși citit în public – dar nu am nici o veste – evident, nici unul dintre marii oameni de știință de mai sus nu mi-ar spune-o, chiar dacă ar fi fost de față. Odată cu Mexicul s-a năruit (ori amânat?) și proiectata călătorie în SUA și participarea la o Conferință la Viena: evident, tuturor le-am trimis – și le voi mai trimite – mesaje de tipul celui anexat. Amuzant, totuși, cei ce nu mă lasă să public și-mi scot articolele de sub tipar călătoresc și „reprezintă" iar cei ce „mișcă în front" ca mine sunt ținuți ostateci ...

Eu totuși cred că, până la urmă, „tovii" vor ceda. Zilele astea a venit unul la mine, la Centrul de Calcul, și m-a întrebat „de ce nu am plecat în străinătate" (???), cerându-mi un memoriu în care să explic „tot". L-am făcut și, în încheiere, am cerut deocamdată statutul similar celui al lui Pintilie, Ciulei ori Năstase – respectiv, dreptul de a lucra în străinătate, ținând seama că în țară sunt inutil. Să vedem ce-o să iasă – mi-a cerut răgaz până la 20 septembrie, pentru răspuns.

Dacă nici așa nu merge, cred că începe Circul. În ceea ce mă privește sunt foarte, foarte sceptic în posibilitatea rezolvării „pe cale pașnică" – toți promit așa ceva, și nu iese nimic până la urmă. În sfârșit, vom vedea – și te țin la curent. Până una-alta, n-am mai văzut diplomați americani de la recepția de la 4 iulie – în ciuda eforturilor mele de a-i contacta. Sper ca noul ambasador să fie mai greu de manipulat de către autoritățile române, decât alții.

Între timp mă agit: sunt șanse de a obține semnături pe un nou Apel (scrisoare deschisă), adresat de intelectuali guvernului și cerând „privirea adevărului în față" – cu corolarul că numai recunoscând deschis eșecurile putem spera să le îndreptăm; încerc să obțin și suport pentru un Congres extraordinar al partidului destinat iarăși a privi „adevărul în față" și găsi soluții de ieșire din catastrofă. Merge, însă, foarte, foarte greu, mizeria este mai mare ca oricând, se vorbește mereu de concedieri și reduceri de personal, și, în afara celor ce au emigrarea ca alternativă atractivă, puțini vor într-adevăr să se angajeze în acțiuni ce pot deveni și periculoase. Așa, toți așteaptă să se termine „de la sine": cel mai des auzit comentariu este „nu mai poate dura".

Ajungem astfel la problemele într-adevăr interesante, cele generale. Situația este mai tensionată ca oricând – și cred că, spre deosebire de Polonia, la noi explozia se va produce nu ca urmare a ciocnirii dintre mase și partid, ci ca urmare a contradicției din partid – ori dintre partid și Securitate – ori din aparat. Într-adevăr, ceea ce a demonstrat Polonia este că poate exista responsabilitate colectivă, a întregului aparat, pentru catastrofă și nu numai a liderului, a unei „bande" de patru ori mai mulți și că, o dată izbucnită, mișcarea pune în discuție toată nomenclatura. După semnele mele, sunt destui care încep să creadă că poate este mai ieftin și mai simplu să „dea vina pe dobitoc" – mai ales că și spune că „el face tot", deci e răspunzător de tot –, decât să intre la apă cu dobitoc cu tot, ca în Polonia. Este evident greu de spus dacă o lovitură de palat ar fi mai bună

decât o adevărată răscoală, din punctul nostru de vedere, a doua ar fi de preferat: dar poporul nostru se mişcă atât de greu, încât prima variantă îmi pare mai plauzibilă ...

În mijlocul tensiunilor, însă, dobitocul face tâmpenii după tâmpenii – şi faptul că nimeni nu-l opreşte, ci, din contră, îl încurajează mi se pare iarăşi semnificativ. Astfel, Nicuşor („Delfinul"), în hazul general, a luat Premiul Academiei la fizică (!) şi doctoratul, tot la fizică (!), cu aceeaşi lucrare (în fond, cea de stat), scrisă de un idiot care, drept răsplată, a fost numit rector al Universităţii (!!); tot el s-a înamorat de o divă de muzică uşoară şi se mută cu ea în Palatul Ştirbei de la Buftea – cadou de la mămica, se zice... Iar pentru „vizitele de lucru" în pieţe s-au făcut convocări, şi oameni de nădejde din întreprinderi, încolonaţi, au fost duşi acolo să facă pe cumpărătorii – explicându-li-se să nu cumpere nimic, fiindcă ... exportul etc., etc.

S-a terminat zilele trecute *Congresul de Istoria Ştiinţei,* care evident a fost transformat într-un nou prilej de propagandă pentru măreţia dobitocului şi a inspiratoarei sale „chimiste". Interesant, însă, deşi revoltător: s-au editat mici istorii ale ştiinţei pe domenii, şi din ele au fost „eliminaţi" toţi cei ce au părăsit România.Cred că este un fals la care ar trebui să reacţionaţi. Cel puţin la matematici, este jale: când te uiţi ce-a rămas ţi se face ruşine, că eşti încă aici...

Iar domnul Mihoc, ca proaspăt preşedinte al Academiei, a depăşit cele mai pesimiste aşteptări ca obedient – şi e păcat pentru un bătrân al ţării: dar ce apare sub numele său, şi ceea ce citeşte în public este absolut incredibil.

Trebuie să adaug că a început iarăşi vânătoarea de vrăjitoare: dobitocul a ordonat ca nici un copil al vreunui membru al CC, sub nici un motiv, să nu plece în Vest, se fac iar lungi liste cu cei „cu rude în străinătate", se dezgroapă cazurile deţinuţilor din anii '50 şi ale rudelor lor etc. Asta, evident, se adaugă tensiunii deja instalate...

În sfârşit, totuşi, câteva bancuri noi:

– În anii-lumină, noi am reuşit să transformăm industria noastră cocsochimică într-una chixo-comică.

– Revoluţia agrară la noi se desfăşoară sub lozinca: speech cu speech, ţării snop (nu ca în '50: spic cu spic, ţării snop!).

Încolo, lucrez mult, şi cu oarecare spor. Am terminat aproape noua ediţie a cărţii despre comunism (prima, cu Ioanid, pare compromisă); ţi-o voi trimite probabil până prin noiembrie. Titlul provizoriu: *O teorie structurală a comunismului.* Mi-i tare, tare dor de tine – şi, evident, de voi toţi. Ce mai faceţi? Ce face Tzourika? Dar Mary? Vă mutaţi în Germania, ori nu?

Cu aceeaşi dragoste de frate,

Mariana şi Mihai

P.S. 1 Salutări tuturor, şi, în special, lui Fran. Toate bune lui Jim B.

P.S. 2 A fost pe aici filosoful iugoslav Marković, care pleacă în SUA (a fost la Wilson Center odată cu mine). Dacă te contactează, poţi avea *deplină* încredere în el, este un tip grozav.

Mihai

București, 13 iulie 1982

Iubite Vlad:

Profit de plecarea unui prieten (străin) mai curajos decât alții spre a-ți „pasa" câteva noutăți despre mine și noi (în ordinea inversă a importanței, evident).

1. În ceea ce mă privește, și bune și rele. „Bunele" se referă la lucru: scriu mult – unii spun că și bine –, și public (evident, numai în Vest: aici sunt complet blocat). Are loc și o acțiune (interesantă în sine, dacă nu pentru mine) de „recuperare": am fost anunțat că voi fi din nou transferat – de la Centrul de Calcul la un grup-fantomă de cercetare – și că, „deși am avut idei curioase", cum spun oficialii, „a fost o greșeală" îndepărtarea mea din funcții în 1979 – urmând deci să pot, în principiu, să-mi recapăt „drepturile", încălcate, dragă Doamne, numai din motive de gelozie profesională de unii colegi. Se înțelege de la sine că varianta nu mă interesează, ca soluție de termen lung, este însă interesant că unul ca mine, care țipă pe toate drumurile că „grupul de conducere" este incompetent și că a dus țara de râpă, și care susține astfel de erezii chiar în discuțiile cu oficialii – cum sunt cele descrise – este „tratat" astfel. Să fie la mijloc numai reclama pentru Vest privind „democrația" nevăzută de la noi? Oricum, veștile ca cele de mai sus ar putea continua să mai „dea curaj" și altora să spună ce gândesc...

2. În același timp, ca „rele", am primit pentru prima oară un refuz de plecare direct de la pașapoarte – până acum eram „respins" la nivele mai joase – Universitate, Centru universitar de partid etc. Pentru scrupul de istoric, trec și detaliile: scrisoare Nr. 28/188279 din 08.06.1982, prin care Mariana și cu mine suntem anunțați că „cererile dumneavoastră de plecare temporară în SUA nu au fost aprobate". Cerusem să plecăm ca turiști, pe banii noștri (mai am niște dolari în Banca de Comerț Exterior a României, rămășițe ale aventurii Smithsoniene, cam 2000 USD, acoperitori pentru ceea ce cerusem), în vacanța noastră de vară; varianta ne fusese oferită chiar de autorități (mi s-a explicat la Rectorat că degeaba cer să plec în interes profesional – conferințe, simpozioane etc. –, că, „fiind date ideile mele" , Ministerul nu-mi va aproba niciodată un „mandat"); îți reamintesc că, în ultimii ani, oricine pleacă în străinătate în probleme profesionale trebuie să aibă un „mandat" al Ministerului, care să-i indice ce trebuie și ce poate să facă, dacă e de semnat ori votat în conferințe, dacă e de vorbit, ce trebuie evitat, ce trebuie spus etc. (N.B.: asta pentru *orice* participant la manifestările profesionale, nu numai pentru delegații oficiali reprezentând instituții!); singurul mod de a evita calea ce face necesar „mandatul" (cale barată mie) este călătoria turistică, ce mi-a fost recomandată ca alternativă; s-a adăugat „că, în fond, pentru dumneavoastră este cam totuna, nu?" Am protestat încă odată împotriva acestui tip de discriminare – care ar merita poate *în principiu* să fie popularizat și pe la voi, o dată cu analiza unei variante „sindicaliste" a drepturilor omului: drepturile profesionale ale indivizilor, inviolabile, garantate de organizații internaționale (din care face parte și România), ca UNESCO, și care nu pot fi încălcate din motive politice, religioase – sub acest unghi aș relua și tema „meditației transcendentale" asupra căreia voi reveni mai departe; dar, mânat de motive pragmatice pe care le înțelegi, am făcut cererea de pașaport. În drum, ar fi trebuit să țin și cursurile de la Roma, important, pentru că ar fi venit și niște bani. În SUA, ar fi „căzut" exact peste Adunarea Generală la World Future Society – la Washington D.C., Sheraton Hotel, de la 19 iulie a.c., unde eram moderatorul unei sesiuni pe care am inițiat-o despre „informația în lumea a doua" – și unde aș fi putut face și ceva, speram, pentru viitorul meu propriu (exista și o „piață liberă" a joburilor pentru futuriști, interesantă pentru mine în cel mai înalt grad). Așa, însă, toate au căzut baltă – ori poate numai s-au amânat. Am făcut evident contestație, protestând contra „discriminării", mi s-a explicat (poate în bătaie de joc?) că este o eroare, că „niște mărginiți" s-au legat de niște „vicii de formă" (la o analiză mai atentă, inexistente) și că totul se va rezolva ... până în septembrie!!! Încă o toamnă? Ce

este oare de făcut? Chiar să abandonez şi să cer emigrarea? Iarăşi, totul de la început? Spre satisfacţia tuturor? (Căci, nu-i aşa: de fapt, asta voia, aşa-i românul, vrea să se căpătuiască *el*, fuge de greu, degeaba a făcut pe nebunul cu „patria" ş.a.m.d.) Oare este chiar imposibil de impus situaţia în care un om care spune adevărul să fie marginalizat, dar tolerat şi acceptat ca interlocutor public? Oare este chiar imposibil de forţat guvernul să accepte existenţa disidenţei solitare, pe care să n-o încurajeze, evident, chiar s-o marginalizeze, dar să nu poată s-o distrugă şi să fie obligat s-o respecte, măcar în drepturile profesionale? Din punctul meu de vedere, ar fi un eşec greu: s-ar dovedi că am pierdut cel puţin trei ani din viaţă luptându-mă cu morile de vânt. Şi îmi păstrez părerea că disidenţa solitară, în care indivizii se exprimă liber şi public fără să se teamă ar fi *primul pas* spre o repolitizare a norodului nostru – ce, evident, ar duce până la urmă tot la disidenţă organizată, ce s-ar aşeza însă pe un teren existent şi mult mai solid. Disidenţa solitară ar fi trebuit, în intenţia mea, să joace un rol analog celui pe care l-a avut vizita papei în Polonia (cu toate proporţiile păstrate): să arate cât de izolat este, în fond, guvernul, şi cât de mulţi – şi importanţi – sunt cei ce gândesc altfel şi sunt, la nevoie, gata s-o şi spună, şi să şi facă ceva pentru ideile lor.

3. Încolo, ca unic disident solitar, mă agit: am cerut convocarea Congresului extraordinar al partidului – pe motiv că actuala conducere duce ţara de râpă – şi am cerut o discuţie publică pe tema situaţiei economice – „y compris" datoriile externe, despre care publicul românesc nu a fost şi nu este niciodată informat; mi s-a răspuns că, de fapt, „magistralul" discurs al dobitocului este exact răspunsul pe care l-am cerut – aparatcicul mi-a adăugat: dar, de fapt, nu vedeţi că sunteţi singur? Că nimeni nu vă urmează? Că toţi au curaj de anonime, dar dacă e de semnat...? La fel mi s-a răspuns şi după ce am scris Congresului Educaţiei şi Învăţământului (ceva în genul *Memoriului intelectualilor),* că, pentru cineva care crede, ca mine, în „democraţie" este evident că trebuie să se supună majorităţii, chiar dacă are „idei" – căci acestea nu sunt împărtăşite de această majoritate (nu vă uitaţi la colegii Dvs? Câţi dintre ei gândesc ca Dvs? Şi de ce nu spun şi ei ca Dvs? V-aţi „intoxicat" în America cu ... democraţie şi ... etc., etc., etc). Oricât ar fi de trist, este ceva adevărat în asta.

4. În sprijin citez aventura *Memoriului*, merge extraordinar de greu.

Oameni de valoare (şi de bine!) dau din umeri şi se eschivează (uneori dibaci: aud mereu „şi, la ce bun?", „ce rost are", „nu vedeţi că este inutil?", „evident, este adevărat, dar nu se poate face nimic" „altceva decât să ne autodenunţăm nu vom obţine – şi asta la ce bun?", „vom oferi puterii încă o oportunitate să dea în intelectuali" etc., etc. La rândul său, puterea spune „dacă nimeni nu contestă ... de ce să schimb"? Trist şi ridicol în acelaşi timp, toată lumea are ceva dreptate: dar catastrofa este evidentă, şi atunci *ceva* parcă trebuie făcut! În mod sincer spun că aventura cu *Memoriul* nu a fost deloc de natură să-mi întărească patriotismul; şi am să deschid o listă cu „cei ce nu au vrut să semneze" memoriul (începând cu cei ce l-au semnat pe cel, oarecum analog, din 1944 – dar Antonescu, cum spune Rosetti, era un om, pe când acuma dumneata ne ceri să scriem *unui căţel* – la ce bun?; şi continuând cu cei mulţi ce spun că ei oricum vor să fugă, şi că astfel de acţiuni nu pot decât să le îngreuneze situaţia de acum şi viitoare...). Am oferit, drept alternativă, să scrie fiecare câte un memoriu, pe limba lui şi cum vrea – dar să-l facă public, am primit aceleaşi răspunsuri... Ce-a rămas din intelectualitatea română, castrată, înfricoşată şi imbecilizată, dă încă o dată dovadă nu numai de lipsă de curaj şi instinct politic, dar, aş zice, chiar de lipsă elementară de spirit de conservare, caracteristic până şi organismelor primare; se pare că idioţii nu-şi dau seama că tăcerea şi capul plecat nu numai că nu se mai răsplătesc, dar nici nu mai asigură supravieţuirea şi că „tăvălugul" care vine implacabil îi turteşte pe laşi laolaltă cu toţi ceilalţi, deveniţi ca grup /.../*

5. Cred că aţi scăpat (şi noi o dată cu voi) o mare ocazie de demascare a adevăratei feţe a guvernului român: aventura „meditaţiei transcendentale". Este un proces *tipic* stalinist, argumentat cu „aşa a zis tovarăşa(?) – şi dânsa niciodată nu revine asupra hotărârii" (răspuns de la Ministerul Muncii: „la noi indicaţiile sunt mai tari ca legile"). Revin din nou asupra drepturilor

* Lipseşte din text.

profesionale ale indivizilor: sancţiunile de partid sunt, să zicem, „chestii interne" – dar cele ce privesc posturile, drepturile de semnătură în presă etc. sunt *abuzuri absolute,* care mă mir că au trecut neobservate. Pentru documentarea ta, alătur acţiunea juridică a lui Vladimir Gheorghiu *respinsă* până acum de două ori (şi în recurs); este cu totul lămuritoare. Mă întreb de ce nici un jurist ori organizaţie din afară nu s-au interesat de acest proces în fond *politic,* din România? Ţinând seama că am făcut rost de această copie în mod „ilicit", şi că bietul om nu ştie de ce i-am cerut-o, te rog s-o foloseşti cât poţi mai mult, dar nu chiar „citat": în fond, a fost obiect de dezbatere publică, la Tribunal – deci „fondul" este public; în schimb, n-aş vrea să aibă ceva de suferit din cauza indiscreţiei mele (ca suspiciunea că v-ar fi trimis el însuşi textul). „Purja" este însă groaznică: trimiterea la „munca de jos", cum a zis „tovarăşa", nu e o metaforă. Exemple: Vl. Gheorghiu, petiţionarul, a primit iniţial post de cărăuş la spălătoria „Nufărul", Costache Olăreanu, scriitorul (lăudat şi de Monica Lovinescu), este muncitor necalificat la o uzină; Cezar Bârza, cu lucrări publicate în PUF, mătură curtea unei alte întreprinderi (la propriu); un matematician a fost numit descărcător de mobilă; nişte psihologi-pedagogi (cu doctorate) sunt acum vânzători în librării... etc., etc. Culmea este că marea majoritate a acestora *nu au făcut nimic* direct în legătură cu „meditaţia", ci au avut nenorocul să funcţioneze în cadrul Institutului pentru Pedagogie-Psihologie peste care s-a abătut furia prezidenţială (instituţia a fost nesupusă: la început, salariaţii n-au vrut să-i excludă din partid pe colegii lor implicaţi în chestia cu „meditaţia" – cu argumentul că „au îndeplinit ordinele" – şi, pe acelaşi motiv s-au solidarizat cu directorul, care a invocat argumentul de mai sus ştiut de toată lumea; şi cum orice încercare de sfidare a puterii, ori de indisciplină – cum se numeşte ... este mult mai gravă decât orice altă faptă ...).

6. Chestia cu Florin Piersic este încurcată: „ceva" pare într-adevăr să fi fost (acum două zile toată lumea dădea drept sigură „moartea" lui, dar a apărut apoi, spre calmarea spiritelor, la TV), însă detaliile sunt discutabile. În aceeaşi ordine de idei, a mai avut loc un incident absolut similar, absolut sigur, între „Delfin" şi Mădălin Voicu, fiul lui Ion Voicu (violonistul, fostul director al Filarmonicii): „Delfinul", beat, l-a făcut pe Mădălin „fiu de ţigan scripcar", se pare că, la rândul său, Mădălin i-a ripostat ceva „Delfinului" în legătură cu tatăl său cismarul ... şi garda beizadelei a intervenit, după care Voicu a fost destituit de la direcţia Filarmonicii (oficial: şi-a dat demisia). În orice caz, beizadeaua a introdus ceva nou: reşedinţe proprii de stil „prezidenţial" – dar ale lui, proprii, primite nu de la tată-său, ci de la UTC! (şi ocupate deci în nume propriu, ca demnitar, şi nu ca fiu). E ceva, nu-i aşa? În schimb, zvonurile cu Piersic demonstrează ceva: că aparatul îl urăşte de moarte pe „Delfin", şi că acum opoziţia începe să se organizeze (după părerea mea, zvonurile au fost circulate de profesionişti – deci, probabil de profesioniştii maziliţi, mai buni decât cei acum în funcţie şi, după cât se pare, pe cale de regrupare).

7. Dezastrul economic avansează repede: la Galaţi, din şase furnale funcţionează unul; noile întreprinderi stau („la rece"); „economiile" au atins limite nefireşti (un exemplu: nu se mai importă anesteziante – şi atunci intervenţiile chirurgicale, şi în Bucureşti, au început a se face pe viu ori cu morfină – îţi dai seama ce înseamnă asta?); au început comprimările (se închid şi clinici, din lipsă de fonduri pentru personal); a scăzut dramatic numărul locurilor în învăţământul superior (tocmai acum, când la rând sunt generaţii de „decreţei", mai mulţi ca oricând).

8. Sunt semne de răscoale ţărăneşti (verificate): în Dolj, la Vârtop şi Risipiţi (de la martori oculari). Ca în 1907: ocuparea hambarelor, împărţirea lor, baterea şi alungarea „lipitorilor" executive, alungarea miliţienilor sosiţi în pacificare (cu ceva bătaie, distrugerea unor camioane etc.; se pare că poliţia nu avea ordin să tragă, şi aceasta s-a ştiut...). Nici nu ştiu ce să sper. Dă, Doamne ... dar aşa? În orice caz, atmosfera este explozivă: este suficientă o scânteie ... şi totul sare în aer ... O veni oare vara asta cu scânteia?

9. Am lăsat la urmă complimentele. Jos pălăria, faceţi cu toţii bine ceea ce faceţi: şi poate că asta este, într-adevăr, datoria noastră! Comentariile tale sunt admirabile; mulţi însă regretă re-organizarea care face mai dificil de prins *Paginile din istoria României*. Complimente tuturor – şi îndeosebi lui Ş. Orăscu şi

lui Vl. Krasnoselschi, de ne ştim din Bucureştii de altădată ... Ţie – toate cele. Mi-i dor de Tudor şi de Mary. Cum vă simţiţi în noua viaţă?

Poate că, totuşi, de data asta ... ne-om vedea înainte de sfârşitul anului...

Cu aceeaşi dragoste,

Mariana şi Mihai

P.S. 1 Repet şi acum că „publicitatea" la voi nu-mi „cauzează", dimpotrivă, mă arată a fi aşa cum sunt – şi anume combatant în continuare.

P.S. 2 I-am trimis lui Mihnea Berindei *Lumea a doua,* ştii dacă măcar a primit-o? N-aţi putea să-mi daţi cumva de veste? O vedere cu, să zicem, „Mulţumiri pentru felicitări" ar fi de ajuns – şi cu o semnătură plauzibilă, de tipul, să zicem, Mihnea, ori Vlad, ori...

P.S. 3 Mariana adaugă aici tot ce eu n-am spus: că vă iubim, că ne lipsiţi etc., etc.

Şi, vorba voastră, să ne vedem cu bine ... că de-auzit...

P.S. 4 Adresa am luat-o dintr-un ghid: sper să fie bună.

Tot noi

Anexă: Traducerea din l. engleză. Originalul a fost trimis (printr-un prieten, care l-a expediat de afară) preşedintelui Societăţii şi Adunării Generale.*

Către participanţii la cea de a IV-a Adunare Generală a Societăţii pentru Viitorul Lumii (World Future Society) – (merge şi: Societatea Mondială pentru Viitor); 19–22 iulie, Washington D.C.

Dragi colegi viitorologi:

Îmi pare nespus de rău că, de altfel ca şi la Toronto în 1980** , n-am să pot să fiu printre voi, la Adunarea Generală a Societăţii noastre: autorităţile ţării mele mi-au refuzat viza de ieşire pe care o cerusem spre a participa la acest atât de interesant eveniment ştiinţific***. Ironic, pentru că tema discuţiilor era legată de „Comunicaţii şi Viitor"; iată deci un mod de întrerupere a Comunicaţiilor ştiinţifice, de cercetat chiar în perspectiva viitorului. Absenţa mea obligată ilustrează astfel subiectul pe care aş fi dorit să-l dezvolt în faţa Adunării Generale, dacă aş fi ajuns în faţa Dumneavoastră****. Comunicaţiile nu pot fi reduse la comunicaţii între indivizi, adesea ele sunt mediate de grupuri – în particular, de guverne care, considerând indivizii drept proprietatea lor, pot folosi comunicaţiile ca resurse în vederea atingerii propriilor obiective (politice, economice etc.), neobligatoriu identice cu obiectivele indivizilor.

În speranţa că viitorul va vedea cât mai rar comunicări interumane perturbate de astfel de factori, şi urând deplin succes Adunării Generale, rămân, al Dvs.

Mihai Botez

* Notă M.B. către V.G. Comentarii (de utilizat, dacă se socoteşte necesar)

** Ultima Conferinţă, la care, de asemenea, eram invitat – şi unde n-am fost.

*** Am cerut să plec în concediul de odihnă, pe banii mei (am şi ceva valută oficial, în cont).

**** Mi se încredinţase o sesiune specială, în prima zi a Conferinţei – 19 iulie a.c.

Dr. Vlad Georgescu
c/o Ms. F. Hunter
WWICS

*București, 1 august 1982**

Dragul meu Vlad:

Sunt ani de când nu ne-am văzut, dar există legături între oameni care se păstrează oricum, nu-i așa? Iată de ce nu mă simt astăzi mai departe de tine decât te simțeam în ziua plecării tale în SUA, la Institutul Smithsonian, de unde mă întorsesem nu de mult – zi în care, mărturisesc, nu bănuiam că vom rămâne atâta vreme despărțiți.

Între timp, cum se întâmplă adesea între prieteni, „comunicațiile" noastre au fost mai degrabă sporadice: scrisori grăbite, adesea fără răspuns, amabilități transmise prin prieteni comuni, călători prin România, vești despre „ce producem" fiecare din noi – toate, înlocuind cu greu lungile noastre seri de discuții fierbinți în care, cu pasiunea sfârșitului de tinerețe, cercam să punem „țara la cale". Seri pe care le-aș dori reluate, chiar de la distanță.

Despre mine, mare lucru de povestit nu este: și mă tem că nu m-am schimbat prea tare, în ultimii trei ani. Cred acum, ca și atunci, că este mult loc pentru mai bine. Și, în plus, cred că, înainte ca problemele să fie rezolvate, ele trebuie puse cu curaj, așa cum sunt, în cadrul unui adevărat dialog, deschis tuturor celor ce se simt implicați în destinul dramatic al încercatului nostru pământ.

După cum poate știi – cred că ți-o fi spus profesorul (amicul) Alker – din 1979 am fost mutat, de la grupul de cercetare unde lucram, la Centrul de Calcul al Universității.

*Această scrisoare este trimisă prin poștă; ea va fi re-trimisă printr-un curier împreună cu unele comentarii ale autorului, necesare lui Vlad Georgescu pentru emisiunea *7 ani după Helsinki* (vezi p. 71).

Și acum, după aproape trei ani, îmi este aproape greu să recunosc că profesional, am avut ani dintre anii mei cei mai buni; din cele peste 2500 de pagini pe care le-am publicat până acum, în țară și în străinătate, peste 500 (și, după mine, dintre cele mai reușite) au fost concepute în acești ani.

Între noi fie spus, de un real folos mi-a fost și faptul că am mai scăpat de interviuri și publicistică de ocazie, ca și de administrație: nu este rău deloc să nu te simți eligibil în funcții „de răspundere" și să nu fii astfel sub stress – căci, evident, nu poți pierde ceea ce nu poți avea, și asta dă un tonic sentiment de relaxare și libertate.

Adevărat, sunt și „pierderi": dar, iarăși între noi fie zis, nu este chiar o catastrofă să fii uitat de istoria (scurtă) a științei românești (de E. Nicolau și I.M. Ștefan), ori să fii constant „omis" din bibliografii (uneori, chiar de foștii tăi studenți ori colaboratori) – mai ales dacă ți se cer mereu scuze pentru asta și ți se explică că este vorba de erori (evident, involuntare)...

De altfel, am fost de curând anunțat că voi fi reintegrat într-un colectiv de cercetare (dându-mi-se chiar posibilitatea de alegere între mai multe): mă voi reocupa dară de „ce știu" (ori, cred că știu...).

Încolo, mai nimic: începe însă să-mi fie dor de prieteni.

Aș fi bucuros să mai primesc, din când în când, un cuvânt de la tine.

Cu drag,

Același Mihai

P.S. Mariana e bine: a câștigat recent (ori, mai bine zis a co-câștigat) un premiu de arhitectură.

Evident, salutări tuturor

M & M

Anexă:
Explicații la scrisoarea din 1 august 1982

– O scrisoare identică (evident, fără comentarii) va pleca prin poștă, pe adresa: Oettingenstrasse 67, D-8000, Munich 22 West Germany. Legal, deci, sunt acoperit – chiar dacă scrisoarea n-o să ajungă la tine; dar poate puterea mărturisi că a oprit scrisoarea? Ar fi de dorit deci ca orice aluzie la ea să fie după 10 aug. a.c.

– Avantajele strategiei:

– „Mesajul" ajunge public – și la cine trebuie.

– Comentariile nu-mi aparțin, deci nu mi se pot imputa, rămân în limitele legii.

– Se face cunoscută „deruta" puterii, care oscilează între represiune și toleranță; se sugerează că represiunea poate fi și inițiativa fricoșilor, ceea ce mai poate tempera „zelul" unor imbecili, temători de consecințe; tonul pare, de asemenea, încurajator.

– Se arată indirect că rămân solidar cu tine și cu părerile mele din 1979, deși între timp nu am cerut să emigrez.

M & M

Dr. Vlad Georgescu

București, 1 august 1982
Comentarii (sugestii)
– 7 ani după Helsinki

Dragul meu Vlad:

Sunt ani de când nu ne-am văzut, dar există legături între oameni care se păstrează oricum, nu-i așa? Iată de ce nu mă simt astăzi mai departe de tine decât mă simțeam în ziua plecării tale în SUA, la Institutul Smithsonian, de unde mă întorsesem nu de mult – zi în care, mărturisesc, nu bănuiam că vom rămâne atâta vreme despărțiți.*

Între timp, cum se întâmplă adesea între prieteni, „comunicațiile" noastre au fost mai degrabă sporadice: scrisori grăbite, adesea fără răspuns**, amabilități transmise prin prieteni comuni, călători prin România, vești despre „ce producem" fiecare din noi – toate, înlocuind cu greu lungile noastre seri de discuții „fierbinți", în care, cu pasiunea sfârșitului de tinerețe, cercam să punem „țara la cale". Seri pe care le-aș dori reluate, chiar de la distanță.

** Mihai s-a întors din SUA, de la WWICS, în 1976. De atunci, nu i s-a mai acordat viză de ieșire, cu toate numeroasele invitații pe care le-a primit (la conferințe mondiale și simpozioane – în SUA, Canada, Marea Britanie, Olanda, chiar Bulgaria! și la universități – în SUA (Harward și Columbia), la Roma, în Maroc, etc.).*

*** N-am primit nici o scrisoare de la M. Cine le-o fi oprit?*

Despre mine, mare lucru de povestit nu este: şi mă tem că nu m-am schimbat prea tare, în ultimii trei ani. Cred acum, ca şi atunci, că este mult loc pentru mai bine*. Şi, în plus, cred că, înainte ca problemele să fie rezolvate, ele trebuie puse cu curaj, aşa cum sunt, în cadrul unui adevărat dialog, deschis tuturor celor ce se simt implicaţi în destinul dramatic al încercatului nostru pământ.

După cum poate ştii – cred că ţi-o fi spus profesorul (amicul) Alker** –, din 1979 am fost mutat, de la grupul de cercetare unde lucram, la Centrul de Calcul al Universităţii.***

Şi acum, după aproape trei ani, îmi este aproape greu să recunosc că, profesional, am avut ani dintre anii mei cei mai buni: din cele peste 2500 de pagini pe care le-am publicat până acum, în ţară şi străinătate, peste 500 (şi, după mine, dintre cele mai reuşite) au fost concepute în aceşti ani****.

Între noi fie spus, de un real folos mi-a fost şi faptul că am mai scăpat de interviuri şi de publicistică de ocazie, ca şi de administraţie: nu este rău deloc să nu te simţi eligibil în funcţii de răspundere şi să nu fii astfel (deloc) sub

** Aici sugerez inserarea „analizei" din scrisoarea către tine din 1979.*

*** Este vorba despre H. Alker, profesor american (la MIT), fost preşedinte al Asociaţiei Internaţionale de Ştiinţe Politice; ca şi Mihai, se ocupă de aplicaţiile matematice în ştiinţele politice; prieten personal cu amândoi.*

**** În septembrie 1979, Radio E.L. a difuzat o scrisoare a lui Mihai în care acesta critica politica guvernului; ca urmare, a fost retrogradat şi dat la Centrul de Calcul. Nu ştim însă dacă a rămas membru de partid; înclinăm să credem că da.*

***** Să adăugăm şi publicate în străinătate în special. În ţară, unele articole au fost scoase de sub tipar de editori prea zeloşi (ca M. Mănescu, M. Maliţa, M. Florescu, E. Nicolau etc. – probabil, înfricoşaţi că ar putea fi consideraţi ca asociaţi cu „disidentul".*

stress – căci, evident, nu poţi pierde ceva ce nu poţi avea, şi asta dă un tonic sentiment de relaxare şi libertate.

Adevărat, sunt şi „pierderi"; dar, iarăşi, între noi fie zis, nu este chiar o catastrofă să fii uitat de istoria (scurtă) a ştiinţei româneşti (de E. Nicolau şi I.M. Ştefan)*, ori să fii constant „omis" din bibliografii (uneori, chiar de foştii tăi studenţi ori colaboratori) – mai ales dacă ţi se cer mereu scuze pentru asta şi ţi se explică că este vorba de erori (evident, involuntare)...

De altfel, am fost de curând anunţat că voi fi reintegrat într-un colectiv de cercetare (dându-mi-se chiar posibilitatea de alegere între mai multe): mă voi reocupa dară de „ce ştiu" (ori, cred că ştiu.)

Încolo, mai nimic: începe însă să-mi fie dor de prieteni.

Aş fi bucuros să mai am, din când în când, un cuvânt de la tine.**

Cu drag,

Acelaşi Mihai

P.S.: Mariana e bine, a câştigat recent (ori, mai bine zis, a co-câştigat) un premiu de arhitectură...

Evident salutări tuturor

M&M

** Volumul a fost recenzat la E.L. Personal, cred că e un compliment să nu figurezi în el. În schimb, Mihai este menţionat în ultima Istorie a matematicii în România de Andonie (1981).*

Oare aici este aluzia la interdicţia de călătorie? Ultima oară, Mihai trebuia să fie la Washington la 19 iulie, prezidând o masă rotundă la Conferinţa Societăţii de Viitorologie a Lumii – ironic, consacrată comunicaţiilor viitorului. După câte ştim, n-a ajuns; prieteni de la Washington ne-au trimis mesajul pe care l-a trimis Conferinţei, şi care – iarăşi după câte ştim – a fost citit în plenară. Fie-ne permisă şi o ipoteză: autorităţile nu îi acordă lui Mihai viza de ieşire de teamă nu că pleacă, dar că se întoarce. Întors, ori înapoiat, cum se zice la Bucureşti – ar contrazice exact ceea ce guvernul român încearcă să convingă pe toată lumea: că în România se găsesc ori obedienţi, gata să înghită, ori oameni ce vor să plece – dar nu există critici curajoşi ai sistemului cum sunt în Rusia, Polonia şi chiar Ungaria.
Probabil că în modul acesta aparatul speră să-i oblige pe „critici" să emigreze... Până acum însă, cel puţin cu Mihai, strategia a eşuat...

Bucureşti, 2 august 1982

Iubite cucoane Vladone, cu a matale jupâneasă şi beizadé:

Acum vreo două săptămâni ţi-am făcut trimitere de o epistolă foarte substanţială printr-un „pretin“ (străin) mai curajos decât alţii, pe adresa: c/o Radio Free Europe – Romanian Desk, Oettingenstrasse 67, D–8000 Munich 22, West Germany. Adresa am luat-o dintr-un anuar trimis de Fran (WWICS, Scholars' Guide – Central and East-European Studies, Smithsonian Inst. Press, 1980 – ed: K.J. Dille). Rogu-te, dă-mi cumva de ştire de misiva ajunsa-a sub auguştii-ţi ochi: aş fi dezolat de s-ar fi pierdut – şi, mai cu seamă, de ar fi încăput pe alte mâini, şi în special pe ştim noi care... Includeam acolo şi o copie după o acţiune juridică intentată de una din victimele vânătorii de „meditanţi transcendentali“ – după mine, interesantă şi total lămuritoare ... Urmărindu-ţi – de altfel, ca tot românul, cu sufletul la gură – comentariile săptămânale, nu mă miră că ai devenit de negăsit şi de neatins, vorba marxistului, Dumnezeu să te aibă în pază – că de paza oamenilor... Dar crez că, cu toate acestea, se poate găsi o cale de comunicare – chiar şi numai de la tine spre mine şi fără riscuri pentru tine, prin care astfel de „evenimente“ să poată fi semnalate (de pildă: o ilustrată, cu un text banal: mulţumesc pentru felicitări, semnat: Tudor ori...).

Dar să trecem la subiect(e).

1. Ţi-aş sugera un comentariu despre *discriminarea profesională pe motive extraprofesionale* (politice, religioase). Este un subiect de extraordinară audienţă, mai ales pentru intelectuali. Să luăm, de exemplu, meditaţia transcendentală; să presupunem că înţelegem că apartenenţa la această „sectă“ este incompatibilă cu calitatea de membru de partid, şi că sancţiunile la partid sunt justificate (în fond, partidul este organizat pe baza adeziunii individuale) – dar ce are asta a face cu profesia, cu titlurile

ştiinţifice acumulate şi cu funcţia? Există la UNESCO un fel de „Cartă a drepturilor profesionale“ semnată şi de România – care este evident încălcată prin astfel de măsuri primitive.

Citez alte câteva argumente extraprofesionale, utilizate pentru discriminări în câmpul profesiunilor:

- convingeri religioase (exemplu: cel mai mare matematician român rămas în România, după părerea mea – Costake Teleman, are „interdicţie de curs“, deoarece este catolic practicant – şi trebuie să se mulţumească cu o normă de cercetător, când tot felul de nechemaţi se fac de râs în faţa studenţilor...)
- nealinierea politică (aici pot servi cu drept exemplu la nevoie)
- situaţii familiare (fraţi, surori – disidenţi, ori mai adesea emigranţi)

2. O categorie specială de discriminări, la care tot mai mulţi devin sensibili, este cea legată de *rudele din străinătate*. Să ai rude în străinătate a devenit aproape o crimă, ce te face inapt pentru: intrarea în unele institute de învăţământ superior (drept, istorie, filosofie – în general, ştiinţe sociale); intrarea în „forţa politică conducătoare“ (partid!); uneori, chiar funcţionarea şi totdeauna promovarea în învăţământul superior; orice carieră publică (în particular, politică, ori „de conducere“); călătorii în străinătate (în interes de serviciu, ori profesionale, congrese, conferinţe etc., uneori chiar turistice). Sunt ele oare compatibile cu Helsinki etc.? Cum rămâne cu „prietenia cu celelalte popoare“? etc. (căci discriminările nu se aplică numai rudelor celor plecaţi ilegal, ori ostili – ci, în general, tuturor – cu toate că represiunile se rezervă, de regulă, rudelor celor „ca voi“). Se poate cita şi utilizarea discriminatorie a acestei situaţii: unii cu rude în străinătate (ca, de tristă amintire, Răutu) sunt îndepărtaţi, alţii (ca Mihai Florescu ori Ştefan Pascu, ori Radu Popescu – tatăl lui Petru) sunt menţinuţi şi folosiţi (probabil, profitându-se şi de vulnerabilitatea lor, ce-i face şi mai docili decât pe idioţii obedienţi obişnuiţi). Amănunt picant: Însuşi preşedintele are acum rude în străinătate (căci cumnatul fiului său Valentin, fratele nevestei lui Valentin – şi anume Iura Borilă – a cerut de peste un an azil politic în Occident – şi se află acum, îmi pare, în Suedia; n-am auzit însă ca lui Nicu să i se fi refuzat paşaportul

din această pricină... ca să nu mai vorbim de alţii...). Întrebare retorică: oare ce rămâne unuia cu rude în străinătate (pe care crede că nu le poate nici omorî, nici „întoarce" de unde sunt), ce este discriminat ca urmare a simplei existenţe a acestora, decât să plece şi el? Oare asta urmăreşte campania de pedepsire a celor cu rude în străinătate – să-i determine şi pe ei să emigreze? Şi dacă da, de ce nu se spune lucrul acesta pe şleau, oferindu-li-se victimelor şi ceva înlesniri – căci, dacă tot pleacă, de ce să plece şi supăraţi?

3. După aproape trei ani de „rezistenţă solitară", crede-mă, pot trage unele concluzii: *disidenţa solitară este posibilă*! Spun asta convins fiind că, la prima vedere, pot părea ca pledând pentru democraţia şi „toleranţa" regimului: ştiu şi eu – ca voi toţi – câte s-au întâmplat, se întâmplă şi se pot întâmpla – însă, dacă ai atins un oarecare statut profesional, şi mai ales dacă ai o oarecare audienţă internaţională, *ceva* se poate, şi aici, în interior! Apare şi un preţ de plătit, evident: marginalizarea – dar, o dată asumat acesta, eu cred că supravieţuirea ca disident este posibilă. După mine, cel puţin într-o primă fază, asocierea trebuie evitată: în Bucureşti, de pildă, sunt zvonuri că un grup de doritori să emigreze au scris o epistolă *colectivă* unui senator american – şi că nenorociţii au fost imediat arestaţi şi condamnaţi pentru complot...

Personal, recunosc că rezist greu tentaţiei de a „călca" pe marginea legii, organizând un grup şi provocând o represiune de acelaşi tip – dar, problema rămâne deschisă: cui i-ar folosi? Mie, ca viitor aureolat martir? Ori nenorociţilor pe care i-aş târî după mine, fără posibilitatea de a-i apăra? Căci, cu tot dezastrul inimaginabil al României '82 – dacă va continua tot aşa, în curând n-o să mai fie nici ce să fie salvat după moartea ori înlocuirea dobitocului – şansa ca o „mică" mişcare să devină o largă mişcare punând în pericol sistemul – şi pornind de la intelectuali ca mine –, este infimă, dacă nu nulă.

Iată de ce teoretizez eu disidenţa solitară ca prim pas spre liberarea individului – ideea de acţiune şi de acţiune organizată venind abia apoi. Căci azi, în teorie, cel puţin, fiecare gândeşte şi critică pe cine vrea – cu condiţia (ridicolă dar reală) de a nu intra în legătură cu „duşmanul" ca tine ori ca voi – care să folosească aceste argumente în lupta sa „murdară" contra minunatului nostru

sistem. Şi atunci de ce oare astfel de libertăţi să nu fie folosite! De ce să nu forţăm puterea să se autodenunţe, prin interzicerea criticii? Personal, sunt consternat de faptul că nimeni nu pare să-şi dea seama că astfel de lucruri *sunt posibile* – cu riscuri, evident, dar *posibile*. Oare ce îi opreşte pe Bogza, Jebeleanu, Onicescu, Rosetti ori pe alţii să scrie scrisori personale critice, şi apoi să le trimită la ziare, de unde, pe căi de care nu mai sunt legal răspunzători, *acestea ar putea ajunge publice* şi prin voi? Sunt departe de a fi un erou ori un martir, dar eu, la patruzeci de ani, cu o carieră în faţă la care ştiam că renunţ, şi fără o alternativă foarte clară „afară", totuşi am făcut-o, şi, dacă regret ceva, este că am rămas, până acum, singur...

Să cercetăm şi o altă variantă, ce pare mai realistă, un intelectual ajunge la concluzia (azi normală) că nu mai are ce face în România, unde este inutil, şi că nu îşi poate face meseria în România – care, fără să-l folosească, îi blochează resursele de creativitate şi-l împiedică să se realizeze (individual) – şi atunci hotărăşte să emigreze. De ce oare omul nostru nu ar spune toate acestea aşa cum sunt şi cum le gândeşte – şi ar începe să-şi caute penibile scuze cu sănătatea, cu rudele etc., dacă nu alege calea cea mai frecventă – obedienţa mimată până la obţinerea unui paşaport turistic şi apoi – valea. Ori, şi mai bine, de ce nu ar începe prin a denunţa starea de lucruri de aici şi, în urma aşteptatei pedepsiri, ar cere să plece? Dacă toţi cei ce se îmbulzesc la „Biroul paşapoarte" ar întârzia cererile cu nu mai mult de şase luni, şi s-ar manifesta întâi critic (dar deschis, public, hotărât), lucrul ar crea reale dificultăţi puterii, puse în dilema în care se zbate cu „cazul" meu: de pedepseşte prea tare, îndeamnă la emigrare, de pedepseşte prea uşor – lucrul poate fi interpretat ca invitaţie şi pentru alţii să facă la fel...

Îmi dau seama ce dificil este pentru voi, de la E.L., care sunteţi cu toţii emigranţi, să „trataţi" astfel de probleme şi să daţi, de la München, sfaturi de curaj celor din Bucureşti. Dar, credeţi-mă, românii trebuie să fie convinşi de *posibilitatea* şi (oribil cuvânt) poate chiar de *avantajele* unei atitudini critice *deschise şi publice*. Şi asta, cât mai este timp: pentru că...

4. România se află, după mine, în preajma „legii marţiale": în ultimul „discurs", la Constanţa, dobitocul a pronunţat de două ori „militarizare" (a strânsului recoltei etc.). Lucrul n-o

să fie foarte vizibil „de afară": dar va fi greu simțit „înăuntru". Se spune de altfel că, în convorbirea cu Jaruszelski, dobitocul i-ar fi reproșat polonezului că ce a făcut a făcut „cu prea mult zgomot". „– Evident că ați făcut ce trebuia, deși târziu – se spune că l-ar fi povățuit înțeleptul mare «pretin» al lui Nixon pe generalul polonez –, dar de ce cu atâta zarvă? Era nevoie de proclamarea *oficială* a legii marțiale? Nu era mai ușor să-i arestați pe toți fără zgomot, dându-i numai afară pe ziariștii străini și izolând diplomații occidentali?" Nu știu ce a răspuns cel mai iubit fiu al poporului frate ... dar „scenariul" la noi este clar: dobitocul o să dea o lovitură de stat el însuși, contra tuturor, spre a stopa criticile la adresa dezastrului – ce este evident și iminent ... Și atunci orice lamentări ale intelectualilor vor fi tardive ...

Dar până atunci, dacă este vorba de luptat până la „ultimul cartuș", poate că atitudinea critică deschisă mai poate alerta pe câte cineva, oferind argumente aparatului ce se simte în pericol: și, dacă începe lupta „sus", poate că se va mai putea respira un pic, „la mijloc" și „jos"...

5. Îți trimit așadar o scrisorică – f. scurtă –, de citit la E.L. (la rubrica ta, „De vorbă cu ascultătorii", ori în altă parte), propun următorul „joc": înțelegi că nu de frică, vreau să rămân, conform filosofiei mele, în limitele legii. Scrisoarea mea nu este deci adresată postului de radio E.L., ci vechiului meu prieten V. G., cred că ar fi bine să menționezi asta. Ți-aș propune de asemenea să folosești textul meu banal pentru comentarii – pe care eventual ți le sugerez, în „dreapta" paginii. „Mesajul" pe care l-aș vrea eu transmis este următorul: exprimarea deschisă a opiniilor, cel puțin pentru unii cu „spate" „profesional și internațional", este posibilă, și chiar (sic) avantajoasă. Se poate supraviețui; în plus, puterea îi chiar respectă pe cei curajoși.

Oh, de-am reuși măcar să vedem, ca în timpul vizitei Papei în Polonia, cât de mulți suntem *noi* și cât de puțini sunt *ei*, prin astfel de mijloace!

Ți-am scris aproape un volum. Dar m-a luat valul...

Cu aceeași dragoste,

Mariana & Mihai

P.S. 1 Complimente, evident, tuturor: întâi, pentru Mary și răzbunătorul Tudor; apoi colegilor pe care îi cunosc (dl. Orăscu și dl. Krasnoselski și celor pe care nu îi cunosc, dar care au avut amabilitatea să se ocupe de micile mele probleme (ca dl. Rateș și dl. E. Georgescu).

P.S. 2 Ai vreo veste despre cartea mea (cu Ioanid), trimisă lui Mihnea Berindei (pe adresa c/o L'Alternative 1, Place Paul Painlevé etc.)? Aș fi curios...

P.S. 3 Atașez scrisoarea mea către tine, cu comentarii sugerate (evident, neobligatorii – și care pot fi și altfel dezvoltate) – precum și copiile (în traducere) ale unei alte scrisori ce poate fi citită de crezi că e necesar.

Mariana & Mihai

București, 16 noiembrie 1982

Iubite Vladone:

Profit de amabilitatea (în actualele condiții, de neprețuit) a unui prieten american, istoric al gândirii economice românești „d'avant la guerre", spre a *mai* putea să-ți spun ceva. Căci, în ultimele șase luni, cu tot „traficul" de cunoștințe prin București, nimeni nu s-a încumetat să mă încurajeze în încercarea mea (timidă, la început) de a-ți „pasa" ceva ce să nu treacă prin cenzura noastră: am fost chiar descurajat politicos, dacă nu chiar refuzat – și mai politicos, cu multe și jenante explicații (statutul, pericolele – cică, pentru mine etc., etc). Așa încât *tăcerea* mea față de tine nu trebuie în nici un caz înțeleasă ca abandon ori, cu atât mai puțin, reconvertire: pur și simplu, n-am avut nici o ocazie (de încredere, firește). M-am gândit un moment la dl. Fisher-Galați: dar Domnia sa stătea într-o casă de oaspeți, și astfel de materiale sensitive ar fi atras desigur atenția, la „inspecțiile" zilnice – în care, de altfel, dl. Fisher părea să nu creadă...

Dar, dacă față de tine am părut să tac și să-mi „ling" rănile, n-am tăcut față de alții. Au trecut prin București mulți jurnaliști, cu care am vorbit fără ocolișuri – dar nu am auzit ecouri *directe* ale acestor conversații: bieții ziariști sunt așa de speriați, pentru „ce-ar putea să mi se întâmple", încât mă citează ca „un intelectual bucureștean" ori „interlocutorul neconformist" ori... Este adevărat și că, în comparație cu ceea ce era în Polonia, situația din România nu pare deloc interesantă. Nu-ți ascund nici că, în astfel de condiții, Securitatea (probabil) acționează în voie: am auzit în cercuri diplomatice că, de pildă, am fost o dată taxat drept „disidentul de serviciu", altă dată drept „disidentul oficial și loial", iar în cadrul Ambasadei SUA sunt de regulă prezentat drept „reclama" (conștientă ori nu) a toleranței regimului de la București – căci, nu-i așa, „vorbește" și nu pățește „mai nimic". Faptul că risc atâtea, în fond, ca să „explorez" limitele de toleranță *reale* ale regimului nu înseamnă, se pare, mare lucru – cel puțin în ochii unora... În sfârșit, la un moment dat m-am enervat, dar acuma mi-a trecut: căci, cine ce poate înțelege din problemele noastre?

Am avut o interesantă (și agitată) convorbire zilele trecute cu un ziarist de la *Nouvel Observateur*, Pierre Blanchet, venit la București să vadă „ce zice lumea de Polonia" (era după legea marțială) și „de ce românii nu fac nimic". Sagace și profesional, de bună credință, dar candid: a rămas foarte mirat când i-am spus că, trăind sub „legea marțială", în fond, de mulți ani – cel puțin din 1971 –, românul a înțeles mai greu cum de s-a putut „liberaliza" legea marțială, chiar temporar în Polonia, 1980–1981, decât că Securitatea și Aparatul au revenit la putere ... Ideea că România se află în fapt sub lege marțială i s-a părut foarte stranie. Cât despre „opoziție", eu sunt primul care să incriminez inerția și chiar lașitatea din țara noastră, dar să recunoaștem și că, în fond, *nimeni* nu este interesat de disidența română – mai ales în Vest. Există aici două aspecte: realitățile și informațiile despre aceste realități. A existat o grevă în Valea Jiului în 1977 – dar nimeni nu a difuzat informații despre ea; există sabotaje, întreruperi de lucru, terorismul poliției și abuzuri – dar *nimeni* nu le popularizează cum s-a întâmplat cu Polonia. Căci, și cu tot adâncul respect pe care-l port pentru polonezi, n-am fi știut mai nimic despre drama de acolo dacă Solidaritatea ar fi fost interzisă a doua zi după formare (ca SLOM), liderii ei făcuți dispăruți (ca și cu minerii din Valea Jiului) iar presa străină ținută departe tot timpul de evenimente – cum se întâmplă la București. Marea diferență dintre România și toate celelalte țări comuniste mi-a fost relevată de mărturia unui diplomat occidental, zilele trecute: în Polonia, ori Rusia, ori Bulgaria, diplomații din Vest știu și simt și li se spune că se află în țări cu guverne ostile ori chiar dușmane, prin urmare se socotesc în mod natural de partea nemulțumiților; în București, din contră, ei se află oficial într-o țară cu un guvern prieten care nu trebuie „deranjat" și „sâcâit" cu „minuscule probleme" ca drepturile omului ori alte utopii – când e „independent" (sic!) și are în frunte un astfel de ..., preocupat numai de probleme majore (pacea lumii, dezarmarea etc., etc.). Pentru noi e straniu să recunoaștem: și e straniu și să

auzi ce aspru e pedepsită Polonia pentru că a interzis sindicatele libere și ce premii de încurajare primește România lui Ceaușescu pentru că nu le-a tolerat niciodată ... Dar, în sfârșit, asta este treaba politicienilor, antrenați în geopolitica lor „realistă", cu rezultate atât de strălucite în ultimii treizeci de ani...

Cu ocazia show-urilor pacifiste din decembrie – când dobitocul a lansat chemarea: „Să lăsăm atomul la locu' lui, în materie!"–, am dat un interviu televizat unor posturi olandeze. Printre răspunsurile mele: Da, desigur, campania de pace este o bună idee a guvernului român – căci e mult mai în folosul lui ca presa străină să nu scrie despre dezastrul economic, datoriile externe, cultul personalității, emigrație și drepturile omului ori despre bietul părinte Calciu, ci despre inițiativa cu care președintele urmărește să-și atingă un vechi vis – primul român cu Premiul Nobel, și anume cu Premiul pentru pace! La o întrebare despre „cele două fețe ale guvernului român" – una pentru Apus, alta pentru Răsărit – am răspuns cam așa: Cred că nu sunt două, ci mai multe – dar imaginile asupra lui însuși sunt dintre puținele lucruri ce nu pot fi imputate guvernului român, cred, ci celor ce-și formează aceste imagini. Vestul vede România ca o biată insulă (latină) înconjurată de dușmani comuniști slavi și răi și care săraca cere disperată ajutor – și, slavă Domnului, i-l dă; rușii văd în România un aliat ortodox și în ultimă analiză loial – vezi politica internă –, care a reușit ca nimeni altul să stabilizeze și chiar să „internalizeze" modelul leninist cum, de pildă, Ungaria n-a făcut-o dar care este chemată să joace un rol special în lagărul socialist, mai „deschis" către Vest – cu avantaje colective pentru întregul socialism (căci e secretul lui Polichinelle că ceea ce avem noi de pildă ca tehnologii au și rușii, evident de la noi, și că ceea ce ei nu pot lua direct din Vest, datorită embargourilor, iau prin noi, ca independenți ce trebuie ajutați; dar aceste comentarii nu au fost în interviu... „Sudul" vede în România un aliat ce cochetează cu superputerile, ca toți nealiniații, încercând să obțină maximum de avantaje ș.a.m.d. Faptul că diplomații români încearcă și reușesc să „substanțieze" fiecare dintre imagini în folosul regimului de la București este mai degrabă normal: dar responsabilitatea creării acestor imagini nu este atâta a lor, cât a celor ce vor cu orice preț să vadă în modul de mai sus. La întrebarea dacă am participat la „marșul" păcii am răspuns că nu, că e prea scump (aprox. 15 milioane lei) și că același rezultat internațional s-ar obține cu două conferințe de presă cu ziariștii aleși corespunzător... etc. Interviul a fost luat la „Intercontinental". La ieșire am fost legitimat și am avut „om la poartă" vreo săptămână. L-am întâlnit între timp pe Corneliu Bogdan, fostul ambasador în SUA, care mi-a zis: joci tare, am văzut interviul (unde? cum?).Am auzit apoi că a fost difuzat în Olanda – și atât. „Disidentul de serviciu", nu-i așa? Eram să uit: la întrebarea „credeți că sunteți loial țării Dvs.?" am răspuns cam „Loialitate nu înseamnă aprobare oarbă a tot și a toate; cred că ce se întâmplă în România în ultimii zece ani este greșit, că e catastrofal pentru prezent și devastator pentru viitorul țării, că actuala conducere este incompetentă și că totul trebuie schimbat cât mai repede...".

Privind în urmă, îți mărturisesc însă că nici acum nu înțeleg cum de n-am pățit nimic. Să fie așa deștepți? Ori, pur și simplu, nici măcar poliție care să coreleze informațiile (externe și interne) nu mai există în țara asta?

În orice caz, peste câteva zile am primit, minune, adeverința către poliție pentru pașaport. Subliniez, *nu* pașaportul – asta vine cu timpul. Zilele trecute a primit și Mariana. Acum așteptăm amândoi. Am o invitație la Roma pentru un curs scurt: sper să reușesc (dar am sperat de atâtea ori, încă.). În orice caz, te țin la curent. Am aflat (de la Judith) că vei fi la München, la E.L. – probabil din martie. Dă-mi într-un fel de știre cum să te găsesc – un nr. de telefon, un cod, un prieten comun mai aproape etc.: cred că comunicațiile „via Washington" se apropie de sfârșit, nu-i așa?

M-am delectat – tot prin Judith – cu *Politică și istorie*, pe care am auzit-o (parțial) la radio, dar pe care acum am avut-o în mână. Minunată, cred eu. Deși demersul meu e ușor diferit: eu cred că societățile impuse de ruși după 1944 sunt societăți noi, unde structura și modul de operare sunt, într-un fel, mai importante decât tradiția istorică. Faptul că România, Germania de Est, Mongolia, Cehoslovacia ori Coreea de Nord au astăzi probleme asemănătoare – și, dacă situația durează, vor avea în viitor probleme identice – socotesc eu că pledează pentru „tăria modelului unic", de adăugat la tradiția istorică atât de diferită. Căci, sincer, ce legătură mai are Universitatea din București din

1982 cu cea din 1938, şi ţara noastră întreagă de azi cu cea din anii '20? Şi oare ţara copiilor noştri va avea asemănare cu România de altă dată, ori va fi mai degrabă apropiată de Ucraina vecină? „Cartea" aia pe care n-o mai termin – intitulată *O teorie structurală a comunismului*, şi pe care o fac singur, căci m-am lecuit de Ioanizi – urmăreşte să dezvolte aceste idei. Ce zici, facem nişte dezbateri pe tema asta, într-un viitor nu prea îndepărtat? Ei, dar destul despre mine.

În general, este de rău, chiar mai rău decât aşteptăm. Pe lângă catastrofa generală, „demonul distrugerii" n-are astâmpăr. Ultima nebunie: Teatrul Naţional se mută din noul local înapoi la Comedia, iar noul local va deveni sediul Festivalului „Cântarea României" – echipamentele tehnice fiind folosite pentru trupe de amatori; şeful sediului va fi, zice-se, Nicu Ceauşescu, ca secretar la UTC (şi-a găsit şi el palat). Mogoşoaia s-a închis pentru artişti şi se „reface"; – după rumori, va deveni reşedinţa „tovarăşei" Elena. S-au „unificat" Opera, Filarmonica şi Teatrul Tănase (!?) – sub o conducere unică, încă nedefinită. Institutele de ştiinţe sociale abia au scăpat de desfiinţare anul acesta – fiindcă tovarăşa a zis că ea nu ştie de institute decât de la o mie de salariaţi în sus, altfel ... la catedre! Etc., etc.

M-a luat vorba pe dinainte şi-am făcut-o nu lată, ci lungă. Mă opresc aici, cu urările şi toate cele aferente pentru toţi. Şi dacă vrei să-mi faci un serviciu, nu uita: numele meu în emisiunile de la E.L. este garanţia faptului că nu abandonez, aşa că este în folosul vostru să nu mă ocoliţi. Nu de reclamă, Doamne iartă-mă: dar oamenii sunt atât de tentaţi, mai ales acum după eşecul polonez, să-şi justifice abdicările prin „abdicările altora" încât nu cred că este bine să li se lase impresia asta falsă – că uite, domnule, şi Botez ăsta, a zis ce-a zis şi-a tăcut şi s-a lăsat, n-avem ce face, asta este, hai mai bine să nu fim proşti şi să profităm ... etc., etc. Eu „rezist" de aproape trei ani: nu e mult, poate ... dar măcar de-ar face mai mulţi aşa!

Închei cu ultime măgării: iar mi s-a scos un studiu dat de mult în volum, la *Enciclopedia întreprinderii*, publicat la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, capitolul „Întreprinderea şi viitorul", al cărui autor eram, a apărut fără autor, dar cu textul meu maltratat (prost rezumat, dar nu chiar de nerecunoscut) şi, culmea! – chiar cu figurile mele... Iar sarcina mea de serviciu pe 1981 a fost să copiez (da, să „transcriu") un manuscris (cca 100 pag.) „elaborat" de un puşti ce „scrie urât", astfel încât să-l transform într-un text inteligibil, pentru dactilografă ... Frumos, nu?

Cu celelalte însă merg bine: am publicat (în SUA) nişte articole (tehnice) şi am terminat un nou studiu despre „Societatea de nedorit". Aluzia e clară, studiul va fi probabil tipărit la Tokio, la Universitatea ONU.

Facem şi noi ce putem, aferim!

Cu speranţe încă neveştejite de revedere grabnică, şi cu dragoste pentru Mary şi Tudor al tău

Mariana şi Mihai

P.S. 1 Complimente şi salutări d-lui Şerban Orăscu, pe care l-am cunoscut în Bucureşti şi cu care am făcut odată o frumoasă plimbare la Botoşani, la un Colocviu de Istoria matematicilor. Sper că nu fac o gafă transmiţându-i ceva prin tine – deşi aici la „radio şanţ" circulă multe zvonuri despre probabil fanteziste relaţii în staff-ul E.L. (cu rivalităţi etc.). Îi ascult cu plăcere comentariile economice: dar aş putea să-i spun, pentru completare, că nu este chiar adevărat că cei „contra industrializării excesive" au tăcut ori au plecat, ci că unii mai sunt încă în ţară. Subsemnatul mi-am început an de an cursurile (la „Ştefan Gheorghiu"*) cu întrebarea: facem acum industrie dar ce-o să facem cu ea mai târziu? – ca să justific necesitatea prognozelor, n.n. Ultima oară, în 1977, la un Colocviu Internaţional la Bucureşti, am prezentat o lucrare, făcută în Centrul pe care încă îl conduceam, din care citez întrebarea: „Cum poate fi evitată cultivarea unor ramuri ale industriei care să se arate apoi a fi nejustificate din punct de vedere economico-social şi, teoretic, chiar, posibil a deveni poveri şi factori de frânare ai progresului economic, social şi uman, prin pierderile viitoare pe care le generează"? (Analele Academiei „Ştefan Gheorghiu", volumul *Conducerea întreprinderilor şi strategia dezvoltării,* XI, 1978,

* De fapt la CEPECA, ce intrase, după 1971, în componenţa Academiei „Ştefan Gheorghiu" (n.ed.).

articolul de M. Botez ş.a. intitulat „Strategie previzională şi inovaţie tehnologică", p. 139).

Ca să zic aşa, sfătuitori au fost: cine a lipsit a fost cel ce trebuia să asculte sfatul! Şi zău, nu vreau să mă fac profet *post-festum*, ori erou după război, dar, dacă s-ar aduna memoriile pe care le-am scris, după 1971, care „avertizau" futurologic (pe „crize" – energetice, materii prime etc.), aş scoate un volum!

P.S. 2 Fosta mea secretară, Lucia Ivanovici, a emigrat în SUA. S-ar putea să te caute – ea mi-a dactilografiat şi părţile „senzitive" ale producţiei mele, şi este de încredere. S-ar putea de asemenea să te caute un tânăr istoric „de viitor". Ăştia nu-s provocatori. Dar alţii ... mai ştii?

P.S. 3 Adaug un *Memoriu* ce circulă acum prin Bucureşti după semnături. Poate îl difuzaţi – semnat, ca în Caragiale, anonim: un grup de ... Nu de mine mi-e frică, desigur; dar să nu le piară curajul altora ... Mă gândesc la decedatul grup Madrid '80.

Acuma chiar vă las!

Mariana şi Mihai

RFE – R.L., Inc.
Romanian Desk
1201 Connecticut Avenue, N.W. Washington D.C. 20036

Bucureşti, 14 decembrie 1982

Iubite Vladone:

Plecarea în vacanţă, în SUA, a unui bun prieten îmi oferă şansa unei scrisori – ca totdeauna, neprotocolare. Un telefon de la Fran, de la Washington, m-a pus în temă cu ceea ce mai faci – am înţeles că ai fost destul de des pe acolo, în ultima vreme; m-a întrebat (din partea ta?) şi dacă „poţi să-mi telefonezi" – şi am răspuns, fireşte, da – cu condiţia evidentă să funcţioneze telefonul meu (517683), când o auzi vocea ta ... Te urmăresc de asemenea la E.L., şi-mi place cum vă descurcaţi, deşi îmi pare că vin vremuri grele pentru toată lumea ...

Pe aici, toate cum, văd, le ştiţi – poate chiar mai bine decât noi. Am fost foarte satisfăcut că m-au dat înapoi la cercetare – e un moft, dar eu îl consider acceptarea unui nou statut, acela de contestatar oficial. Of, dacă colegii noştri de aici ar fi mai puţin timoraţi, şi ar încerca şi ei, măcar cât încerc eu! De altfel, prin ianuarie o să-ţi trimit o scrisoare lungă, de citit la E.L., în care o să anunţ public că nu am abdicat, că merg înainte şi că, după mine, asta nu înseamnă disidenţă vinovată, ci, din contră, responsabilitate şi poate chiar luciditate. Oamenii trebuie să înţeleagă că numai ridicând capetele ... pot într-adevăr schimba ceva: cei ca voi nu pot decât (enorm!) să ţină legătura între noi, şi între noi şi restul lumii...

Încolo, n-am fost niciodată, dar niciodată, atât de supravegheat, de tracasat, de ameninţat şi evident ... de curtat. Evident, fără urmări ...

Mi-ar face plăcere să mai am, din când în când, veşti de la voi.

Cum vin şi sărbătorile, să vă dea Dumnezeu după gândurile şi faptele voastre adevărate şi curate.

Mariana adaugă toate cele de cuviinţă pentru Mary şi Tzurika ... (mai ştie româneşte?)

Ţie, o caldă îmbrăţişare. Acelaşi de totdeauna.

Mariana şi Mihai

P.S. 1 Ce se mai aude cu cartea? Aş fi oricum curios să ştiu. Mulţumesc mult pentru prezentarea la E.L. Sincer, nu mă aşteptam să-ţi placă ...

P.S. 2 Am terminat de curând o carte (de econometrie) ce o să apară la Paris repede – în colaborare cu profesorul O. Onicescu. Astfel încât, în pofida tuturor relelor – lucrez!

21, Ambergerstrasse
München 80

Bucureşti, 1 aprilie 1983

Iubite Vladone:

Nu este păcăleală, ci sunt chiar eu – cu o misivă transmisă prin prieteni, scrisă într-un cot şi în mare grabă, căci până în ultima clipă n-am ştiut dacă „merge" (canalul de legătură).Merci mult pentru povestea cu Dorin T.[udoran]. După mine, a ieşit bine. A avut ceva necazuri – chemat, ţipat, ameninţări, în fine tot tacâmul pe care-l cunoşti. Ca de obicei, anchetatorii sunt cvasianalfabeţi – şi discern greu „ce rău a făcut maestrul Eugen Barbu" ori „ce ai bă cu ăla, Gheorghe, că a copiat şi el de la un japonez" („japonezul" fiind Lao-tzi, dacă nu mă-nşel), culpa gravă rămâne însă că vi s-a adresat, şi aici lucrurile sunt neclare, cel puţin încă ... În ceea ce mă priveşte, încerc să fiu cât mai aproape de el, şi – chiar puţin ostentativ – îl asigur zilnic, telefonic, de marea mea prietenie şi de interesul pe care i-l port. Cum eu mai bat pe la porţile unor diplomaţi, s-ar putea ca asta să-l ajute (să-l protejeze). În orice caz, v-aş sugera să fiţi pregătiţi pentru orice eventualitate – *y compris* ceva reţinere la tanti Secu', caz în care veţi fi anunţaţi (de mine, poate şi de alţii) în câteva ore, şi în care cred că ar trebui făcut ceva tărăboi. A fost ameninţat cu „demascarea" publică – în faţa muncitorilor de la 23 august ori Vulcan, ca în anii „buni" '50! Personal, cred că sunt numai intimidări, căci în catastrofa generală nimeni nu mai vrea „probleme". Dar dacă, totuşi? Nebunia e atât, atât de mare, încât orice este posibil ... Ultima noutate: cortegiul prezidenţial de maşini, cu oprirea circulaţiei laterale etc., etc., este folosit acum *şi* pentru plimbarea câinelui (de altfel, un superb Labrador – cadou de la „pretinul" Giscard d'Estaing), singur, în limuzina condusă de şofer ... Parcă Caligula'l chema pe unul, care, adevărat, nu cu câinele, da, totuşi ... ceva aşa?

O altă istorie. Un prieten al lui Dorin T., pentru care el garantează d.p.d.v. moral, excelent electronist am înţeles, Nicolae Savu, a obţinut plecarea definitivă din România – dar nu în SUA, unde ceruse şi are rude, ci în Anglia, unde am înţeles că este născut printr-o întâmplare (tatăl său, inginer, sau aşa ceva, a lucrat în Anglia dinainte de război, şi poate chiar din timpul războiului – nu ştiu exact). După legea britanică, deci, călcând pe pământul Majestăţii Sale, va avea o soartă mai bună decât a nenorocitului Păpuşoiu, şi va primi automat cetăţenia britanică, dar, evident, fără ajutoare, fără job, fără azil politic etc., etc. Am înţeles că ar vrea să lucreze la voi – măcar temporar, iar Dorin T., care crede că tu încă mă mai iubeşti, m-a rugat să intervin pe lângă tine în acest sens. După cum vezi, o fac – cu speranţa sinceră că nu mi-o iei în nume de rău şi evident cu rezervele necesare. Inutil să adaug că nu-mi arog, de regulă, influenţe şi relaţii pe care nu le am şi nu împrăştii binecuvântări în numele altora; în astfel de situaţii însă oamenii sunt extrem de sensibili la orice *încercare* de ajutor, şi rezist greu tentaţiei de a spune „lăsaţi-mă-n pace!" – apelând şi eu, precum vezi, la cine pot. Aşadar, dacă sus-numitul te va căuta, va afla că cel puţin cineva a încercat să-l ajute... Restul este „up to you".

Am ratat o mare lovitură, şi îmi pare rău – n-am crezut: CEDOR (Centrul Demografic ONU) m-a delegat la o conferinţă de Cercetarea Viitorului la Dubrovnik (Iugoslavia), oarecum pe neaşteptate, pentru zilele care urmează, şi trebuia să merg împreună cu directorul străin al Centrului, dl. Marcel Y. Fabri, să prezentăm o lucrare în colaborare, pe problematica dezvoltării (dezvoltarea fiind definită în legătură cu drepturile omului). N-am primit însă viză, spre uimirea generală (telegrame de la ONU, bubuială între ministere etc., etc.; prietenul Fabri este furios, şi vrea chiar să facă „ceva" la Dubrovnik pentru mine – cu apeluri, proteste etc.; să vedem ce-o ieşi şi din asta...). Când spun că am ratat „şansa", nu mă refer atât la această, să-i zic, deplasare, ci la un plan pe care îl aveam: de a „vorbi cu tine", pe viu, pentru E.L., despre o serie de probleme din România – eu urmând apoi *să mă întorc* în România. Aş fi avut prilejul să spun ceea ce spun mereu, fără mare audienţă: că acuma trebuie luptat întâi pentru *impunerea unui statut de independenţă* şi *critică solitară*, înaintea disidenţei organizate. Ideea este următoarea: eu cred că România este prost condusă, şi că actuala echipă de conducere este incompetentă, şi că ţara se duce de râpă. Cred şi *spun* asta. Ce trebuie să fac? O variantă este plecarea – pe care oficial nimeni nu ţi-o poate recomanda. A doua variantă este rămânerea. Ca „rămas", înţeleg că ideile mele eretice mă îndepărtează de la funcţii de conducere, de reprezentare etc., dar sunt ele oare incompatibile cu statutul meu de cercetător? (mai ales în domenii ca matematica, ori sistemele?) Şi dacă sunt compatibile, atunci de ce discriminări? Poate că ar prinde şi alţii „coraj" să pună astfel de întrebări. Fiindcă toată lumea e nemulţumită – dar nimeni nu spune nimic, ori nu spune aşa încât să se audă că spune, şi să se creeze impresia că sunt mai mulţi, care spun, cu încurajarea reciprocă, de a merge mai departe. Până acum, cu excepţia discriminării „la plecări" (dar oare alţii nu sunt la fel de „discriminaţi", şi pentru motive mult mai „benigne" decât ale mele – ca acela de a „avea rude", ori de a fi divorţat, ori etc.?), eu zic că am reuşit să-mi impun acest statut (şi cu ajutorul tău, mulţam!): toată lumea ştie ce gândesc şi aude ce spun, şi mă acceptă (ca cercetător) aşa cum sunt. Oh, de-am fi mai mulţi!

Pe aici criza e în floare. *Economic*, dezastru: sunt zvonuri că, de pildă, în învăţământul superior se vor desfiinţa „catedrele" (de profesor, conferenţiar etc. – cu salarii fixe garantate) şi se va trece la un fel de „plata cu ora", fiecare cadru didactic urmând a câştiga „după câte ore face". Aceasta înseamnă că institutele de învăţământ superior nu se mai angajează să asigure normele angajaţilor, şi că aceştia vor fi plătiţi numai după „orele disponibile" – în scădere, ca urmare a restrângerii cifrelor de învăţământ. Rezultatul, scade numărul studenţilor, scade numărul profesorilor... Tot erau în România prea mulţi deştepţi şi culţi! Reacţiile totuşi *nu* apar între intelectuali. După mine, ar cam trebui să înceapă: o dată cu decretul cu emigrarea, varianta politicoasă de „ieşire din joc" s-a năruit şi cred că toţi încep să-şi dea seama că aici şi acum trebuie făcut ceva. Merge însă îngrozitor, îngrozitor de greu...

Sunt ceva proteste spontane: o maşină a colindat Bucureştiul cu o placă pe care scria „Judecaţi familia C." – vreo ¾ ore, până ce poliţia uimită a oprit-o; apar noaptea inscripţii cu „Jos C." pe blocuri, şi au fost distribuite manifeste cu „Jos C.".

De altfel, un nou decret cu supravegherea mijloacelor de comunicare (inclusiv maşini de scris!) ne reaminteşte de anii '50, şi este evident rezultatul acestei „publicistici" ilegale, pe care puterea o vrea tăiată de la rădăcini ...

Politic, continuă ascensiunea „Delfinului": oamenii lui se infiltrează peste tot, şi sunt zvonuri serioase că va fi curând ministru de externe. Ca şi tatu-său, socoate că acolo e şi mai uşor, şi mai spectaculos, şi... mai ştii...? Că se vede, pe occidentali îi duci uşor – un „show"... cu independenţa, de pildă, te face imediat „personalitate de renume mondial"; pe fraţi nu e nevoie să-i duci, că ei sunt ca tine şi te înţeleg – suntem doar de-acelaşi „neam", comunist, nu-i aşa? Spectacolul are succes garantat: „etichetă" naţionalistă, dar de stânga (comunistă), politică de dreapta şi interese ce nu trec de cele personale. Stânga aplaudă eticheta de stânga; dreapta aplaudă conţinutul politicii, fermecată de abilitatea jocului. Şi totul merge, nu-i aşa? În alte domenii – chiar de-astea economice –, tot mai trebuie să spui ceva în afara platitudinilor: dar în viaţa internaţională, cu trei fraze faci carieră – dacă eşti „tare" acasă –, şi nu există nici un risc: în plus, protocolul, presa – se vorbeşte de tine, şi nu *Scânteia*, ci *Monde*, *Times* etc. –, „relaţiili" personale cu personalităţi din toată lumea etc. Lucrurile sunt mai uşoare, dacă băiatul moşteneşte relaţiile tăticului... etc., etc. V-aş sugera ceva comentarii acide pe această temă: ştiu că pe mulţi i-ar unge la inimă ... chiar dacă o serie de „amici ai noştri" ne-ar suspecta că iar lovim în „idependenţa" României antisovietice (!!!) şi în ctitorul său ... Ca şi cum ar trebui să-l aplauzi pe Khomeini, numai fiindcă îi vorbeşte de rău pe ruşi ...

După mine, „Delfinul" este „punctul slab" al lui C. şi, în fond, Aparatul este îngrozit de gândul dinastiei (au apărut lozinci în care semnul exclamării este pervers transformat în I: se citeşte deci Trăiască N.C. I-ul! Sunt zvonuri că „Delfinul" este de fapt propulsat de mamă-sa, academicianul doctor inginer , şi că tatu-său nu este întru totul „de acord" cu asta (de fapt, nici un dictator nu vrea să-şi „vadă" înlocuitorul, căci asta îi aminteşte şi faptul că el poate să nu mai fie, nu-i aşa?). Adevărat, la Cenaclul *Flacăra* se urlă „Ceauşescu junior, viitor conducător", dar nu e deloc clar dacă toată lumea este de acord cu asta. Adevărat, *Viaţa studenţească* (îmi pare) preamăreşte meritele *ştiinţifice* ale „Delfinului" (de fizician, specialist în lasere: ţin-te bine!); dar iară nu e foarte clar „de unde vine" asta. După mine, deci, o campanie contra „Delfinului", la nivel civilizat, dar neiertător, ar fi bine primită de toată lumea, şi ar putea înclina balanţa împotriva lui. Fiindcă am impresia că nu prea ştiţi multe despre el, adaug câteva amănunte: ca ţânc, a urmat tratamente de handicapat mintal în Elveţia (unde îl ducea mumă-sa împreună cu d-na Borilă bătrâna, şi aia cu un copil „cu probleme" – frate cu Iura, şi fugit de mult, ori plecat legal, nu ştiu sigur); a „făcut" Facultatea de Fizică mai mult la Comitete (de partid, de studenţi etc.); are la activ accidente de circulaţie (o fată ucisă, poveste făcută muşama, trecută în seama unui şofer, trimis apoi în străinătate); cunoscut băutor şi curvar (spre mândria mămiţichii); a trecut un doctorat în fizică, cu actualul rector al Universităţii, în şedinţă fără public (lucrarea, se spune, era gata încă de pe când era student), iar conducătorul ştiinţific, care a cumpărat el şampania, i-a urat să devină mare om politic (şi, cu jumătate de gură, şi de ştiinţă; se pare că el este autorul tezei); cu aceeaşi lucrare a luat premiul Academiei (!!!), în acelaşi an cu încă trei membri ai familiei (soru-sa, mamă-sa, un unchi). E de mirare când are timp să facă fizică: că, de muncit, munceşte, la UTC şi la partid, în străinătate, ori la bar. O fi el geniu, ca şi alţii, dar ... orişicâtuşi!

Acum, în ceea ce mă priveşte. De vreţi să mă ajutaţi, nu mă uitaţi, ci citaţi-mă din când în când. Asta îmi menţine „cota" de om care spune în continuare ce gândeşte (căci, altfel, se poate crede: a zis dar n-a obţinut nimic, s-a resemnat ... nu-i mai bine să tacă, ca noi toţi?). Chestia cu Dubrovnik-ul iarăşi trebuie privită cu grijă: e adevărat că nu plec (este al 30-lea refuz!), dar n-aş vrea ca această experienţă să descurajeze pe alţii. Oamenii trebuie să prindă curaj, şi pentru asta unul ca mine nu trebuie compătimit, ci din contră, aş zice: trebuie arătate şi părţile bune şi chiar avantajele unei astfel de atitudini (nu numai „pierderile"). Aş sugera ceva de tipul, dacă evident vreţi să înregistraţi „ştirea": La Dubrovnik, în cadrul Cursurilor internaţionale de studiul viitorului, a fost prezentată lucrarea „Un model conceptual al dezvoltării", în cadrul căreia doi specialişti de la CEDOR – Centrul Demografic ONU-România – şi-au expus ideile privind legăturile dintre dezvoltare, schimbare structurală şi drepturile şi

îndatoririle omului. A fost prezent însă numai unul dintre cei invitaţi, şi anume directorul Centrului, cunoscutul specialist belgian Marcel Y. Fabri. Co-autorul, matematicianul român Mihai..., nu a primit – ni se spune – pentru a 30-a oară viza de ieşire din ţară, cu toate că a fost invitat de organizatori, iar cheltuielile au fost suportate de ONU. Ni s-a spus însă că dispoziţia d-lui Botez este excelentă, în pofida acestui nou refuz, şi că speră că al 31-lea demers va fi în sfârşit încununat de succes ... Aş adăuga, pentru tine, că, într-adevăr, al 31-lea demers este în curs: am fost invitat, în iunie, la un simpozion la Philadelphia, şi am înaintat actele (din nefericire singur, fără Mariana – mi s-a spus de altfel că, cu ea, este imposibil). Ed Mainland este la curent: am înţeles că sunteţi „in touch" (dintr-o scrisoare a lui, relativ recentă), aşa încât poţi urmări „problema" direct, evident, de vrei.

În rest, ce să-ţi spun? Lucrez mult, scriu mult, şi încerc să supravieţuiesc. E greu, dar umorul nu-mi lipseşte încă. Încă.

O ultimă, să-i zic, observaţie: atenţie la ştirile venite din România. Am auzit că s-a creat o „divizie" specială însărcinată cu difuzarea falselor zvonuri, menite să vă discrediteze – între altele. Şi, ţinând seama de serioasele succese pe care, după mine, le-aţi înregistrat în ultima vreme – căci programele sunt sensibil mai bune decât înainte – ar fi păcat. În orice caz, pot să-ţi spun că eşti de departe cel mai cunoscut istoric român în ţară: adevărat, pe calea undelor ... dar, oare nu trebuie şi asta?

Dacă văd că treaba cu interviul ori conversaţia de la Dubrovnik „n-a mers", probabil că tot o să-ţi scriu o scrisoare cu ideile alea despre disidenţă. În orice caz, înaintea verii.

Voi ce mai faceţi? Mary şi Parpanghel? Cum tot vin Sfintele Sărbători ale Paştilor, vă urez tot ce ştiţi că vă doresc, şi chiar mai mult – dar numai în câmpul dorinţelor voastre...

Acelaşi, Mihai

Mariana adaugă toate cele ... şi multă iubire...

P.S.: Dă-mi de ştire în vreun fel că ai primit scrisoarea asta.

Dr. Vlad Georgescu
21, Ambergerstraße
München 80

Bucureşti, septembrie 1983

Dragă Vlad:

Este al treilea mesaj pe care ţi-l trimit, cu câteva informaţii „operaţionale" numai, şi care pare necesar, fiindcă, după tăcerea ta, primele două probabil nu ţi-au parvenit.

1. Mi s-a schimbat numărul de telefon (întâmplător?) în orice caz, la vechiul număr 517683, se răspunde urât cui mă cere. ... Închipuieşte-ţi încurcături cu străinătatea. Noul meu număr de telefon este (din iunie) 110260.

Adresa a rămas aceeaşi: str. Alex. Donici nr. 31, Sector II, 70238 Bucureşti. Ţi-e foarte greu să-i telefonezi dragei Fran Hunter, la WWICS, să-i spui noul număr? I-am scris – dar este posibil să nu fi primit mesajul meu. Şi mă mai suna, din când în când ... Anunţă, dacă poţi, şi alţi prieteni comuni.

À propos, am primit cândva o circulară – invitaţie cu ocazia aniversării WWICS. Dacă ajungi pe acolo spune-le Hello! Eu le-am trimis câteva rânduri, explicând că aş fi vrut desigur să vin, dar ... În sfârşit, tu ştii, este al 31-lea refuz ... de viză pentru călătorie temporară!

2. Te va vizita – de nu te-o fi şi vizitat – un amic, prieten cu Dorin T. Nu-l cunosc personal dar Dorin îl iubeşte şi crede în sinceritatea lui (faţă de el cel puţin, aş adăuga). Am înţeles că respectivul vrea să te contacteze în „problema Dorin". Înclin şi eu să cred că în acest domeniu „you can trust him". Să nu-mi fac păcate – poate, şi dincolo de el!

3. Amicii de la Amembassy mi-au zis că preferă să „transmită" în probleme de interes general, la VOA – respectiv, Ed Mainland decât la voi (considerente interne de confidenţă: se pare că şi pe la voi, şi pe la ei, sunt „scurgeri"). Ed (pe care îl cunoşti bine, nu-i aşa?) este în posesia unui astfel de material,

după părerea mea senzațional, și care urmează să fie dat mai departe. I-am sugerat și să te contacteze; cred că poți să-i dai și tu un semn de viață, invocând această misivă. Și ... Doamne-ajută!

4. Scrisoarea mea „majoră", cu atitudine și clarificări, a ajuns la pag. 14 și îți va parveni la începutul lui nov., direct la München, sper. E un fel de studiu: nu văicăreli, nu justificări (nici pentru emigrare, pe care nu o cere), ci un diagnostic crud și trist.

5. S-a stins profesorul Onicescu. Am scris Domnului Ierunca – prin amabilitatea căruia îți va parveni, sper, și misiva de față – în legătură cu aceasta. Nu ai vrea să spui și tu câteva vorbe? Știu, ultimele întrevederi cu el nu au dus la ceea ce așteptam, și maestrul meu n-a devenit un Saharov al românilor, dar, totuși, ultima ta ieșire publică în România a fost la seminarul lui, și măcar cărturarul n-a îngroșat grupul lăudătorilor, ca atâția alții tot din generația sa (vezi Jalea ori chiar Al. Rosetti).

6. Deși detest văicăreala radiofonică, dar, din motive strict umanitare, anexez o „fișă" a unui nenorocit: poate că menționarea numelui său, la E.L., l-ar putea ajuta.

Voi altceva ce mai faceți? Parpanghel sprechăiește deutsch? Sărutări pentru Mary. Ție frățește...

Mariana & Mihai

Mariana adaugă toate cele și multă iubire tuturor.

M-me Colette Patrigeon

București, septembrie 1983

Stimate Domnule Ierunca,

O neașteptată dar sigură „fereastră" către lumea liberă din ce în ce mai greu de găsit la București – îmi sugerează să mă adresez din nou, poate depășind limitele politeței, amabilității dumneavoastră. Ca matematician de (de)formație sunt mai în largul meu când îmi rânduiesc gândurile pe puncte. Trec astfel la subiecte:

1. Anexez urmarea „serialului" Dorin Tudoran, pe care ați avut gentilețea să-l găzduiți în spațiul emisiunilor dvs. Vi-l trimit la sugestia și rugămintea expresă a prietenului nostru, care este convins că împotriva aparențelor (ori măcar în pofida lor), oamenii de bună credință înțeleg că în discuție nu este numai o persoană și situația sa, ci o structură neghioabă și periculoasă.

2. O rugăminte personală: la București s-a stins, cu câteva zile înaintea „măreței sărbători" de 23 august (și, poate și de aceea, într-un anonimat aproape total), profesorul Octav Onicescu. Elev al lui Levi-Civittà, discipolul lui Țițeica și mai ales Pompeiu, profesorul Onicescu rămăsese ultimul dintre „marii" matematicii noastre și „decanul său de vârstă și talent", cum îl numise fostul său elev, ajuns celebru în SUA, N. Georgescu Roegen. Cu el dispare o lume, și dispare fără urmaș – căci cei ce sunt acum cocoțați în astfel de poziții aparțin parcă altui regn, nu altei generații.

Funerariile academicianului Octav Onicescu au ilustrat grăitor, cred eu, diferența pe care puterea o face între aliniații puterii și ilustrul dispărut. Deși membru al Academiei (și dacă socotim și „cealaltă" Academie, Academia Română adevărată, încă din 1936), Octav Onicescu nu a fost expus în Aula instituției pe care a onorat-o (căci astăzi nu se mai poate spune că asociația doamnei Elena Ceaușescu onorează ca pe cineva ...);

trupul neînsufleţit nu a fost expus nici în Aula Universităţii şi nici în cea a Facultăţii de Ştiinţe, căreia i-a închinat viaţa. Ziarele nu au publicat decât *după* înmormântare un necrolog banal, la „mica publicitate“, semnat de Academia RSR – în afara anunţurilor familiei. Ceremonia funebră s-a desfăşurat la Cimitirul Bellu, în capela în reparaţie a acestuia, cei câţiva demnitari „de serviciu“ cu discursuri funebre, aşteptând afară din biserică să se sfârşească serviciul religios, spre a intra şi a-şi citi omagiile de serie, omagii ce ar fi putut fi pronunţate la înmormântarea multor altor cercetători români, lăudaţi pentru faptul de a fi avut „merite“ şi de a fi adus „contribuţii“, omagii care (cu excepţia celor spuse de academicianul Caius Iacob şi profesorul Galbură, poate) au avut grijă să nu folosească cuvintele rezervate numai unor persoane (de pildă, savant, renume mondial etc.), au spus mult, mult prea puţin despre ceea ce a însemnat Octav Onicescu pentru deruta culturii româneşti din ultimele decenii.

Iată acum rugămintea mea: ştiu, dintr-o emisiune trecută, că l-aţi iubit pe profesorul Onicescu, căruia i-aţi recenzat cu căldură un volum de publicistică şi eseuri dacă nu memorii. V-aş fi foarte, foarte, recunoscător, dacă aţi consacra câteva minute dintr-una din emisiunile dumneavoastră memoriei acestui cărturar de excepţie, ca ştiinţă şi conştiinţă, cum spuneaţi atât de frumos, în România de astăzi.

Îndrăznesc, de asemenea, să anexez câteva rânduri de despărţire de marele meu profesor, cu rugămintea de a le face şi lor un loc în emisiunea dumneavoastră – evident, de le veţi găsi potrivite pentru aceasta. Am vrut să le citesc la catafalcul mentorului meu, dar autorităţile nu mi-au îngăduit-o, şi la rugăminţile (e drept ruşinate ...) familiei îndoliate, am renunţat la un gest ce ar fi putut transforma o ceremonie funebră într-o confruntare. Este motivul pentru care vă rog ca, în ipoteza în care ele satisfac baremurile emisiunii dumneavoastră (vă amintesc că *nu* sunt scriitor, şi că pentru mine cuvântul *nu* este unealta obişnuită) şi deci hotărâţi că merită să-şi găsească loc în ea, să fie date sub semnătura „unul dintre ultimii elevi ai profesorului Onicescu“.

De altfel, oricare dintre aceşti „ultimi elevi“ l-ar putea semna. Nădăjduiesc că nu veţi considera această rugăminte drept semn al laşităţii ori al curajului caragialesc de a o semna numai dacă este anonimă ... L-am iubit însă mult pe profesorul Onicescu – deşi, în toată sinceritatea, nu m-am întâlnit totdeauna cu gândul său, mai ales în atitudinile civice –, şi n-aş vrea să pară că mă folosesc de umbra sa în alte scopuri decât acelea de a-i aduce un ultim omagiu, pe care autorităţile ţării mele nu i l-au acordat ... Şi mai departe de mine este intenţia de a-mi face loc „cu coatele“ pe podiumul statuii sale „lustruindu-mă“ indirect, cum spune poetul. De altfel, rândurile mele circulă prin Bucureştiul intelectual, şi orice avizat va şti despre cine este vorba – cu corolarul firesc al asumării întregii răspunderi pentru acest ultim act de inobedienţă...

O ultimă rugăminte: aceea de a-mi ierta nevinovatul plagiat din comentariul dumneavoastră privind „ştiinţa şi conştiinţa“ la Octav Onicescu, expresie pe care am preluat-o în textul meu fără cuvenitele semne ale citării şi fără indicarea sursei. Observaţia dumneavoastră mi s-a părut esenţială, şi n-am rezistat tentaţiei de a o folosi! Veţi înţelege însă că, destinat publicului bucureştean, şi într-un loc public, cuvântul meu nu vă putea cita: aş fi oferit singur argumentul interdicţiei...Interdicţie, însă, care tot a venit, poate şi pentru că „s-o fi observat“ ceva... La postul dumneavoastră de radio, însă, astfel de scrupule nu-şi mai au sensul, vă rog aşadar să adăugaţi dumneavoastră cuvenitele rectificări. Căci, vă asigur, nu sunt Eugen Barbu!

3. Ataşez o foarte scurtă scrisoare prietenului meu Vlad Georgescu, pe care nu reuşesc deloc să-l contactez direct. Poate, prin intermediul dvs., voi reuşi să-i dau de urmă!

4. Cu multe mulţumiri şi cu aceleaşi sentimente de recunoştinţă cărturărească,

Mihai C. Botez

5 iulie 1984

Dragă Vlad,

Adaug acum, în ultima clipă, o rugăminte din partea lui Dorin Tudoran, la care ... adaug mulţumirile mele:

Dorin a primit o invitaţie de participare la Congresul European al Culturii de la Madrid, în octombrie crt. (invitaţii identice a primit şi N. Manolescu şi am primit şi eu); în formularul de participare anexat, este menţionată şi o adresă unde ar urma să i se trimită biletul de avion şi unde ar urma „să se ţină legătura" până la congres. Dorin speră că până în octombrie să fie deja în SUA (are promisiuni să ajungă acolo încă din luna august), dar nu are nici o adresă precisă acolo, şi nici posibilitatea de a-şi stabili o „cutie poştală" – până atunci. Rugămintea lui ar fi deci să adaugi tu (ori să rogi tu pe cineva să adauge) o adresă – cutie poştală – la rubricile lăsate necompletate în formularul anexat, urmând ca el să te caute imediat ce ajunge în „lumea liberă" *pe tine*, spre a prelua „ştafeta". E o complicaţie în plus, ştiu, dar să sperăm că nu e „în zadar"... Şi, la atâtea alte deranjuri ...

À propos: este aproape sigur că mie nu mi se va da drumul să particip la acest Congres, deşi am cerut şi eu, încă o dată, „aprobarea"... Oare nu crezi că ar fi bine ca, în sfârşit, cineva să se formalizeze şi pentru aceste flagrante încălcări ale drepturilor profesionale (şi „ale omului", în spiritul şi litera de la Helsinki) ce privesc nu pe unul care pleacă din România, ci care este încă acolo şi n-a cerut niciodată să plece? Oare asta nu înseamnă „prizonier de conştiinţă", cu „domiciliul obligatoriu" în ţară, pedepsit pentru „delictul" de a nu fi de acord cu un guvern iresponsabil?

Dar nu m-ar mira ca, până la urmă, în afară de Dorin şi poate şi alţi emigranţi, România să fie „reprezentată" de niscaiva culturnici ... desigur, „constructivi" şi bine primiţi (şi priviţi) de toată lumea. Vivat colaboraţionismul! Şi priviţi ce tristă e soarta disidenţei!

Cu încă o dată scuze şi mulţumiri,

Acelaşi, mereu acelaşi

Mihai

P.S. Pentru prima dată (din 1970, cred), până astăzi, n-am primit invitaţiile pentru 4 iulie, la Ambasada SUA. Să fie oare un semn?

În orice caz, îţi urez ţie şi tuturor alor noştri toate cele bune cu ocazia acestei zile faste, să sperăm că nu doar pentru unii ...

Mariana mi se alătură! Happy, happy ... And many returns ... and so on!

M.

Pentru Mariana: Aceasta este o contrafacere: lipsește codul! Ți-o trimit de curiozitate.
Mihai*

Fals. Lipsește codul.
V.G. ** *[Vlad Georgescu]*

Dragă Vlad:

Am auzit că în ultimele luni postul Europa Liberă mi-a consacrat mai multe emisiuni. Nu pun la îndoială buna credință a inspiratorilor acestora: și nu cred că ele au urmărit altceva decât îmbunătățirea situației mele. M-au mirat însă referirile la unele scrisori recente: în afara celei din aprilie 1984, memoria mea obosită nu mai ținea minte nimic ... Dar tot îmi mai aduc aminte că te rugasem să ai grijă să nu devin mai „public" decât doresc – rugăminte pe care o reînnoiesc și acum.

À-propos, dacă tot nu mai ai ce face cu ele, trimite-mi te rog (fă să-mi parvină!) scrisorile recente: am nevoie de ele pentru volumul de opere complete!

Și dacă astfel de situații s-or mai ivi, fă și *tu un sacrificiu și sună-mă la telefon*, măcar prevenindu-mă: am reflexe încete, și până să-mi ridic garda, ca la box ...

Încolo, toate bune: pot să-ți confirm că scriu bine dispus și nu cu revolverul la tâmplă ...

Al tău de totdeauna

Mihai

25.I.1985

* Nota lui Mihai Botez din 1992.

** În 1985, Vlad Georgescu a sesizat falsul nu numai datorită faptului că lipsea codul: semnăturile Mihai și Mariana dar și prin grosolana contrafacere a stilului lui Mihai Botez [n.ed.].

6 martie 1985

Dragă Vlad:

Scrisoarea anexată se explică singură. După părerea mea, merită cu prisosință un loc în programul E.L. – poate chiar un loc de frunte. Din cauza dificultăților *enorme* de comunicare, ajunge însă în ultimul moment, dacă nu prea târziu. Dar, oricum, difuzarea ei va fi, pentru sufletele noastre, binevenită.

Prietenul Dorin Tudoran a anunțat *în scris* autoritățile (prin scrisori trimise președintelui Uniunii Scriitorilor, D.R. Popescu, ministrului de interne, Homoștean, și Direcției Pașapoarte) că, începând cu data de 15 aprilie a.c., va începe o grevă a foamei în apartamentul său din Bd. Păcii nr. 23 în semn de protest față de refuzul autorităților române de a-i acorda pașaportul cerut acum un an (ce se împlinește la începutul lunii aprilie a.c.). Intenționează să afișeze panouri în balconul său explicându-și situația, și să difuzeze manifeste prin care să solicite sprijinul publicului bucureștean.

Ți-aș fi foarte îndatorat dacă ai avea grijă să dai evenimentului publicitatea de care are nevoie, spre a deveni într-adevăr eficient. N-ai putea eventual „sensibiliza" și alte organizații interesate, ca diferitele asociații pentru drepturile omului etc.? În orice caz, „acțiunea" n-ar avea nici un sens de n-ar fi bine popularizată – și aici E.L. poate juca rolul hotărâtor. Mie nu-mi rămâne decât să adaug rugămințile mele, de prieten.

Cu aceeași dragoste,

Mihai

Mariana adaugă urările și sărutările ei, tuturor.
6 martie 1985

[1985?]

Dragă Vlad:

Tăcerea ta este stranie, dar mă feresc să-i dau o semnificație specială: prea ar fi trist ... Îmi continuu astfel „corespondența din București“.

Nu înțeleg de ce ai „oprit“ scrisoarea mea de astă-vară: ceea ce îți sugeram era să *întârzii* difuzarea ei până la 15 iunie (parcă), nu să renunți la aceasta. Motivul era următorul: Gogu Rădulescu îmi promisese că mă ajută să plec în Anglia, în această vară (la un Congres, ce începea la 9 iulie) și n-am vrut să-i dau ocazia să aibă un „motiv“ spre a-și justifica, încă o dată, lașitatea impotentă și oportunismul. Dar, odată trecut termenul promis, nimic nu mai justifică „tăcerea“ mea. De altfel, precizez că, atunci când spun „vreau să arăt că se poate *și așa*“, nu înțeleg prin aceasta că vreau să arăt că, odată „cumințit“, aș putea beneficia de privilegiile pe care puterea le oferă obedienților: din contră, vreau să obțin autorizația de călătorie în condițiile vieții mele de astăzi, deci „în calitate“ de contestatar.

N-am să încetez niciodată să repet că ceea ce am vrut a fost să demonstrez – cu sacrificiul unor ani buni din viața mea – că se poate trăi în România de astăzi și fără să te târâi în genunchi. Dacă lupt pentru ceva, lupt pentru respectarea drepturilor mele de om și cetățean care nu aplaudă puterea.

Din nefericire, nimeni nu mă ajută în această luptă donquijotescă. Toată lumea cere respectarea drepturilor obedienților – adesea încălcate – și „cuminților“ – în rândul acestor drepturi fiind trecut, desigur, și dreptul fundamental la emigrare. Dar, așa cum se arată și în multe mesaje transmise de postul vostru de radio, emigrarea apare ca o problemă strict personală, fără nici un fel de coloratură politică, mai toți solicitanții scuzându-se și făcând declarații de dragoste și recunoștință anticipată puterii ce ar putea să se arate clementă. Hotărât, eu *nu vreau să intru și n-o să intru* în această categorie: ceea ce vreau să obțin este un statut normal al contestatarului, care să poată munci, călători, trăi etc., în demnitate, dacă nu agreat, măcar tolerat de putere – de nevoie. Am convingerea fermă că, de s-ar dovedi că așa ceva *este posibil*, românii – ori măcar intelectualii români – ar putea căpăta ceva mai mult curaj, și poate că, în sfârșit, am reacționa și noi înainte ca totul, chiar totul, să fie pierdut...

Din nefericire, însă, știu că nimeni, dar absolut nimeni, nu pare interesat să susțină moral încercarea mea de demonstrație. Din interior, puterea este conștientă că eventuala reușită ar fi singurul lucru cu adevărat periculos pentru ea: fiindcă, să fim serioși, cu bieți naivi ce aruncă noaptea manifeste, ori cu alți naivi, ce ridică probleme fără soluție, oferindu-se drept martiri, nu sunt șanse de schimbare. Desigur, am o adâncă simpatie și un mare respect pentru astfel de atitudini, dar nu pot să nu le văd și ineficiența „de pornire“, în perspectiva acțiunii. Dacă însă atitudinea mea ar fi urmată și de alții, și tot mai mulți ar vedea că „să zici nu“ este posibil, lucrurile s-ar putea schimba. Apariția unui posibil grup de contestatari deschiși, chiar neorganizați la început, este, de altfel, ceea ce „îngrozește“ cel mai mult puterea: de aceea, cred, eforturile ce se fac spre a mi se „închide gura“ sunt atât de mari (și, de ce n-aș spune, și cu probabilul sprijin al celor manipulați, din țară și din afară, eforturile par și încununate de succes: nimeni nu mai vorbește nici de mine, nici de „disidența solitară“...). Puterea, deci, are toate motivele să dorească eșecul demonstrației mele. Motive ca tentativa să eșueze au și colegii noștri întru cărturărie: obediența lor incredibilă nu poate fi justificată, în fața tuturor, dar mai ales a lor înșile, decât de încredințarea că „altfel nu se poate“. Faptul că cineva ar reuși să supraviețuiască „cu fruntea sus“ le-ar pune în discuție, stânjenitor, temeliile „adaptării“ lor la sistem.

Rămân cei din afară. Pentru emigranții ce și-au făcut intrarea în „lumea liberă“ după ce-au ieșit „pe ușa de serviciu“, tiptil, din raiul comunist – cum sunt marea majoritate a „românilor liberi“ – demonstrația mea este iarăși enervantă, credibilitatea lor se bazează pe două propoziții – că „înăuntru“ nu poți fi decât colaborator, și că, de nu vrei să colaborezi, *unica* soluție

este emigrarea. Or, ambele propoziţii ar fi, măcar parţial, infirmate de succesul tentativei mele.

Pentru simetrie i-aş trece şi pe prietenii noştri străini, diplomaţi ori nu, vag interesaţi, din felurite motive, în problemele româneşti ori numai în „problema Mihai Botez" (băiat simpatic, dar, deh, păcat!). Nu mă opresc asupra oficialilor, preocupaţi de îmbunătăţirea „relaţiilor cu România": pentru aceştia faptul că în România se prezintă o expoziţie de fotografii, la deschiderea căreia secretarul de partid al Facultăţii de Litere, profesorul iubit al domnului ambasador al SUA la Bucureşti, vorbeşte lăcrimos despre „pretinia" dintre cele două ţări şi popoare, la care relaţiile personale dintre cei doi preşedinţi şi-au adus un rol desigur hotărâtor, acest fapt este mai important decât orice altceva – şi se găseşte totdeauna câte-un amabil care să şoptească la urechile binevoitoare, într-o engleză curată, ceva referitor la aceşti „străini de neam" (!) ori numai „înstrăinaţi", ce, cu interesele lor meschine, ar putea tulbura armonia dintre cele două ţări...

De altfel, spre a simplifica lucrurile, este mult mai bine ca diplomaţii (în special SUA) să nu aibă nici un fel de raporturi cu acest „ratat dubios" – şi Mihai Botez (că de el e vorba) a fost practic scos de pe toate listele de protocol, nu e niciodată invitat, nicăieri, şi, spre a trimite câte o scrisoare (din an în Paşte, la propriu!) trebuie să îngroaşe obrazul şi să se roage el de câte cineva, să-i facă „un mic serviciu" (trec peste riscurile acestei întreprinderi „pe cont propriu"). Noroc că, din când în când, se mai găsesc printre oficiali şi oameni de suflet ...

Dar à propos de aceste relaţii între state: este oare Vestul atât de naiv încât să nu înţeleagă jocul comuniştilor români? Oare chiar nimeni nu vede că naţional-comunismul românesc, cum îl numesc eu (prin analogie cu naţional-socialismul), este, pe termen lung, mult mai periculos pentru democraţie chiar decât „clasicul" model mânuit de mâna Moscovei? Oare chiar nimeni nu-şi dă seama că un comunism ortodox ce „naţionalizează" nu numai industria, ci şi istoria şi cultura, legitimat în mod iresponsabil, după părerea mea, de democraţii ce nu-şi pierd timpul cu „mărunţişuri" şi care se declară singur (şi este acceptat ca atare) drept singur succesor al trecutului, este mult mai periculos decât un comunism de import, antinaţional şi astfel mult mai vulnerabil?

Oare chiar nimeni nu se gândeşte că un astfel de comunism nou, viguros, „ţinându-se" pe forţe proprii (nomenclatură, Securitate etc. *naţionale),* neresponsabil de crimele lui Stalin ori chiar ale propriilor înaintaşi, şi gâdilând superficial sensibila coardă naţionalistă, are într-adevăr putere de penetraţie în „lumea a treia", oferind un model foarte atractiv pentru liderii autoritari ce nu doresc să tot fie puşi în discuţie prin alegeri libere? Oare „deşteptarea" americanilor, în ultimii patru ani, şi înţelegerea, în sfârşit, a pericolului totalitarismului comunist, nu ar trebui să aibă drept urmare şi demitizarea naţional-comunismului românesc – şi care pare să înceapă „a face şcoală"? Iată întrebări pe care, de la Bucureşti, şi le pun mulţi oameni... Iar răspunsurile sunt greu de explicat numai prin „fenomenul Los-Angeles" ori prin „independenţa demonstrată prin vizita la Bonn ... Nu ar fi timpul ca, în numele democraţiei şi al Ialtei, să fie denunţat nu numai bietul Iaruzelski, ci şi „titanul" de la Bucureşti? Dar veştejit oficial, prin glasuri autorizate – nu de vreun ziarist rătăcit ...

Spun asta, deoarece un astfel de blam ar avea o imensă, imensă importanţă pentru moralul, atât de catastrofal de scăzut, al românilor din '84. Este greu de imaginat, mai ales pentru un străin, câtă obidă aduce în sufletul românului orice veste, pe care presa ceauşistă o anunţă triumfal, privind aprecierea pe care Vestul – şi în special americanii – o arată „titanului" de la Scorniceşti, ori fiului său. Ceea ce se întâmplă la ONU este un scandal, şi mă întreb dacă *nimeni* din afară nu intervine: aici, eu personal am făcut ce-am putut ... Dar este atât de greu de atras atenţia că preşedintele unui Comitet ONU este un om fără nici o urmă de simţ moral, el însuşi asasin (a omorât o fată cu automobilul) – involuntar, e drept – şi reprezentând o caricatură de regim despotic, condus de părintele său? Adevărat, d-na Shahani, care-l susţine, prietena lui Maliţa, a fost ambasadoarea Filipinelor la Bucureşti – şi este, se zice, văduva unui apropiat colaborator al lui Marcos, şef de poliţie „lichidat" de adversarii lui Marcos... Dar este oare o explicaţie? În mod iresponsabil, Vestul se „joacă" din nou cu prestigiul şi onoarea sa: eu sunt de regulă considerat pro-american, şi colegii mei îmi arată zilnic, zâmbind amar, „ce spun prietenii mei" ori „ce fac prietenii mei" – adevărat, justificându-şi astfel laşitatea şi pasivitatea. Dar sentimentul

că „titanul“ este „omul Vestului“, şi că deci nenorocirea „de la Vest vine“, se generalizează – evident, spre beneficiul „fraţilor mai mari de la Est“, care par foarte satisfăcuţi de cursul lucrurilor, printre altele. După părerea mea, Vestul riscă, din ce în ce mai mult, susţinând, din motive numai de el ştiute – circul de la Bucureşti. Ideea că Vestul nu e deloc mai bun decât Estul, că şi acesta ştie să ceară şi să bată din picior – nu cu „pumnul lui Vîşinski“, ca Estul, ci reclamând, mai civilizat dar nu mai puţin ferm, plata datoriilor cu preţul mizeriei maselor – prinde cheag, şi poate crea, în rândul celor mulţi, ce nu pot ori nu vor să emigreze, puternice resentimente. Oare chiar nimeni nu a învăţat nimic din lecţia iraniană, ori din America latină?

Ei, dar iar mă înfierbânt fără rost. Nu acestea sunt problemele mele! Situaţia, în fapt, este mult mai simplă.

S-a găsit, în România, în ultimii ani ai lui '70, un zănatec, care-şi propune să arate, jucându-şi anii la mezat, şi împotriva tuturor, că se poate trăi în România cu fruntea sus – şi supravieţuieşte, într-adevăr, de peste şapte ani (1976–1984). Este, şi, mai ales, devine incomod pentru toată lumea. Poliţia îl „lucrează“ subtil (nu puţini binevoitori mi-au adus la cunoştinţă zvonurile normale că sunt „dublu“, că sunt provocator, că sunt informator, că am „abjurat“ că, tot ce fac, fac cu ştirea poliţiei etc., etc., bănuiesc că în străinătate trebuie să circule şi alte zvonuri, bănuiesc că unii le-or crede – treaba lor!). Prietenii „dinăuntru“ se simt stânjeniţi – el le apare ca un reproş vivant: şi, cu toată sinceritatea, tare ar vrea să *nu* fie chiar aşa. Apar alte zvonuri: că e „manipulat“, că până şi Europa Liberă şi-a dat seama de asta – nu vezi, dragă, că nu mai spun nimic de el, nu-l mai trec printre disidenţi, nu-l mai citează, nimic: s-a dezumflat, ce-ţi spuneam eu... Prietenii „dinafară“ nu înţeleg de ce dracu nu emigrează, să intre şi el în rândul lumii, să vină aici unde se poate vorbi „pe de-a-ntregul“ – ori, poate, chiar este manipulat, pactizează inconştient, vrea să le facă reclamă de „toleranţi“, cum poate suporta minciuna şi n-o denunţă decât pe jumătate etc., etc. – uitând cu toţii, crede-mă, că emigrarea este cel mult o soluţie personală, şi niciodată una de masă. Iar puterea „de acasă“ şi cu puterile „de afară“ cad cu toate la învoială că un astfel de caz singular, nemaiîntâlnit în România (în Polonia sunt cu miile, şi sunt şi în Rusia), „prejudiciază“ bunele relaţii – şi că ar fi mai bine dacă ar fi lichidat „în vreun fel“... Şi rezultatele se văd: dacă disidenţa nu este desigur o creaţie occidentală, în schimb numai prin canalele de informaţii ale Vestului (Europa Liberă fiind inclusă) „vestea“ despre disidenţă poate ajunge la „vecinii“ disidentului. Şi aceste canale „tac“: ziariştii străini nu-l mai vizitează, Europa Liberă tace („semnificativ“, crede toată lumea), este deci abandonat de toată lumea. Şi unele rezultate s-au şi văzut: acum zece zile am primit pe la ora zece noaptea, când veneam acasă, un „box de metal“ în partea inimii, dintr-o maşină-dubă (prin fereastra deschisă), cu înjurături din care am desluşit numai expresia ... „de vândut“. Mariana, speriată, m-a fotografiat: urma de armă este vizibilă. Aş fi curios să ştiu „cui oi fi vândut...“.

Ei, dar să „încep să închei“. Nu mi-e frică, cum nu mi-a fost niciodată: ştiu bine că nu trebuie să mă aştept la bomboane şi felicitări pentru ceea ce fac. Repet deci încă o dată că nu am abjurat, şi că nu am deloc de gând să abjurez. Cer mereu să plec în străinătate, temporar – tocmai spre a obliga puterea să recunoască că îmi violează un drept profesional, pedepsindu-mă în mod neconstituţional pentru „ceea ce gândesc“ şi nu pentru „ceea ce fac“. În felul acesta înţeleg eu să lupt cu puterea: obligând-o să-şi arate adevărata faţă, în special acolo unde ţine să-şi arate altă faţă decât cea adevărată – şi anume, în Vest (şi, în special, în SUA). Din nefericire, nimeni nu mă ajută, nimeni nu cere, dinafară, „libertate de mişcare pentru intelectualii români“ (în speţă, pentru Mihai Botez), spre a obliga puterea să explice de ce ţine ostateci oameni care „nu i-au făcut nimic rău“, n-au provocat-o şi deci sunt pedepsiţi ca prizonieri de conştiinţă şi nu ca „opozanţi politici“. Dacă, contestatar fiind, aş putea să ies din ţară, asta ar putea însufleţi multă lume, acum, mă gândesc să plec şi să mă întorc, după eventuale interviuri şi emisiuni (chiar la voi), urmând ca acestea să fie difuzate când eu voi fi în ţară. Poate că după o astfel de demonstraţie dusă până la sfârşit, aş căpăta şi eu dreptul moral să nu mă mai „sacrific“ aiurea, pentru tot felul de oameni, care, poate, nici n-au nevoie de acest sacrificiu şi să mă gândesc puţin şi la ce-a mai rămas din viaţa mea – profesională şi personală.

Iubite Vlad, m-am „întins“ mai mult decât doream, când am început această epistolă. N-am nevoie de nimic, în afară de

puţină comunicare şi iubire. A prietenilor. Nu ştiu care este „politica“ postului vostru de radio şi nu-ţi cer să faci nimic „contra“ei; dar nu uita că evocarea mea cât de des posibil – cu ceea ce ai până acum, ori cu comentariile tale –, nu numai că nu-mi face rău, dar, din contră, mă protejează. Evident, mă descurc şi singur dar puţin sprijin nu strică niciodată.

De poţi să-mi difuzezi scrisoarea din aprilie, fă-o fără întârziere.

Adaug câteva „materiale“ pe care, te rog să le introduci, după puteri, în programele voastre.

Al tău, de totdeauna,

Mihai

Mariana adaugă „tăti şăli“ tuturor.

P.S. 1 Mulţumiri pentru sprijinul dat prietenului Dorin Tudoran. Şi, la mai mare!

P.S. 2 Adaug câteva corespondenţe din Bucureşti pentru E.L. Sper să fie folosite (de la „un corespondent voluntar“).

P:S. 3 Adaug o recentă listă de lucrări: nu stau degeaba.

Mihai

Dr. Vlad Georgescu:
21 Ambergerstraße
München 80-BD (West Germany)

8 mai 1985

Iubite Vlad:

Veşti proaspete din Bucureşti:

Comentariul tău despre cazul Tudoran a fost absolut *perfect*. Poţi adăuga că Dorin este acum în greva foamei, că o va continua până ce medicii vor găsi că starea sa devine periculoasă ireversibil pentru sănătate, că atunci o va întrerupe, apoi se va întrema şi apoi *va relua (din nou!)*, cum se zice la Bucureşti, greva foamei până ce autorităţile îi vor rezolva situaţia. Toate aceste informaţii *nu* trebuie să provină (pentru tine) direct de la el: după legea română, dacă el afirmă că este în greva foamei este pasibil de pedeapsă. Îţi sugerez să foloseşti expresia „din zvonuri publice între scriitori“ ori aşa ceva.

Mulţumesc pentru „cazul Puiu“. Ţi-aş fi recunoscător dacă ai populariza urmările (de până acum): a fost în repetate rânduri (până ieri: de trei ori) chemat şi anchetat şi ameninţat; a fost amendat; după spusele lui, i s-a „promis“ că i se va face proces de defăimare“ (!) a regimului. Bietul om contează pe sprijinul vostru, chiar aşa, platonic, cum este. Eforturile mele de a-l introduce în cercuri diplomatice – a căror contactare pare că asigură o oarecare protecţie – au eşuat până acum: nimeni nu vrea să-l vadă... Dar, dacă represiunea devine publică, ea s-ar putea îndulci – şi s-ar dovedi că victima nu este chiar singură în faţa puterii...

Te-ai descurcat *genial* la provocarea cu scrisoarea* – care, după cum nu trebuie s-o repet, nu este, evident, pusă de mine la poştă... „Tovarăşii“ abia aşteptau să „iau“ poziţie – de pildă, scriindu-ţi ţie că scrisoarea este falsă, iar tu difuzând ştirea – ca apoi să mă tragă la răspundere pentru „defăimarea“ organelor

* Este vorba de scrisoarea din 25.I.1985 (n.ed.).

(nu uita că aici n-am nici o probă, nici pro, nici contra!). Aşa, datorită tactului tău, le-am mai „scăpat" o dată.

Modul în care mă citezi, în ultima vreme, mi se pare cel mai potrivit: eu *asta* fac – pun întrebări deschis, nu mint, nu intru în coaliţia celor ce aplaudă ori măcar se fac că „nu văd" unde suntem şi încotro mergem etc. Personal, aş prefera ca „lecţia" (uite ce face, de ce atât de puţini etc.) să vină din comentariul tău, şi nu din textele mele: aş evita în felul acesta ostilitatea colegilor (mai toţi colaboraţionişti) care nu prea sunt bucuroşi să primească lecţii de conduită ... Dar, la urma urmei, fă cum crezi că e mai bine.

Aici, nebunia creşte. Ultima anecdotă: în ajunul alegerii prezidenţiale, sună telefonul la CC şi un individ întreabă, candid: „– N-aş putea să-mi pun şi eu candidatura la preşedinţie?" Funcţionarul de serviciu, consternat: –„Domnule, dumneata eşti nebun?" La care, candidatul: –„Iertaţi-mă, dacă asta este condiţia necesară spre a candida ... mă retrag!"

Pe aici toate rele, şi încă nu e tot!

Toate cele bune,

Mihai

Mariana adaugă toate gândurile bune.

Dr. Vlad Georgescu:
21, Ambergerstraße
München 80-RFG

Bucureşti, 16 mai 1985

Dragă Vlad:

Anexez o scrisoare de la ing. Puiu (la cererea sa); părerea mea foarte sinceră este că s-a speriat prematur, şi cam prea zgomotos. Aş îndrăzni să-ţi fac o rugăminte: păstrează evident scrisoarea, eventual fă o aluzie la existenţa ei (pe post), dar nu o da pe post până ce nu va fi într-adevăr cazul (de pildă: apar abjurări etc.). Bietul Puiu o fi el curajos şi cinstit, dar nu va putea niciodată să justifice cum de a ajuns *la voi* scrisoarea scrisă de el, la Bucureşti – altfel decât introducând noi probleme, pe care cred că e mai bine să le evităm (dintre toţi, se pare că numai eu, ca Bulă, mai am „curajul" să risc – şi încă mult ...). Nu uita că am rămas iarăşi, se pare, ultimul său „canal" cu străinătatea. À propos, Dumnezeu să mă ierte, dar halal partid! Cum de nu reuşesc *ei,* cu toată emigraţia şi influenţa ei, să stabilească (măcar) nişte legături? Cum de nu fac ei scandal şi publicitate cazului, în presa din Vest? Oare dl. Iancu Raţiu, pe care nu-l cunosc, nu ar putea lua în antrepriză „cazul Puiu"?

Mulţumiri şi felicitări pentru campania cu Dorin Tudoran. Să sperăm că va fi şi eficientă. Nu-ţi ascund, însă, că, din punctul meu de vedere, o strategie „complementară" mi-ar fi părut mai utilă: pentru emigrare – toate posibilităţile pe care le oferă „diplomaţia silenţioasă" (şi sunt destule, şi sunt eficiente), pentru alte contestaţii – ca cea a lui Puiu, ori, cu toată modestia, a mea – toate posibilităţile pe care le oferă publicitatea. O spun nu mânat de dorinţa de a fi „cap de afiş", ci obsedat de efectul pe care astfel de strategii îl pot avea în rândul publicului românesc. Fiindcă totuşi trebuie evitat, cred eu, sentimentul care nu ar face decât să vă depărteze de cei de aici, fericiţi să-şi găsească o scuză pentru pasivitatea incredibilă din care nu ies ...

Cu toată modestia, după atâţia ani de „tras", continuu să cred că „disidenţa solitară" ar putea fi poate singura „armă" cu adevărat inconfortabilă pentru „socialismul dinastic", cum îi zici tu. Contestaţia deschisă şi zgomotoasă, punând în discuţie fundamentele puterii, nu are, se vede, şanse de supravieţuire: nu rezistă ea decât cu greu, şi probabil pentru timp limitat, în Polonia, şi va înflori ea pe pământul nostru? Decapitarea ei din faşă, mai mult ca sigură, o face şi mai puţin atrăgătoare pentru realişti ... Am toată stima pentru atitudinea d-lor Brătianu ori Puiu, dar nu mă pot opri să văd că gesturile lor, sublime, au puţine (dacă nu nule) şanse de a „presa" ori de a schimba ceva în catastrofa de la noi – prin „schimbare" înţelegând şi posibilitatea de a polariza contestaţia latentă din ţară. În schimb, „încăpăţânarea" de a spune adevărul crud, aşa cum este, făcând pe candidul care „nu ştie" că aşa ceva „nu se face", poate naşte pui! Repet, este un prim pas, poate mic, dar care are şanse reale să prindă! Este cu atât mai trist că nu „merge" deloc ... Îmi închipui şi de ce: pentru cei „contra" pare prea puţin, pentru cei „pentru" (ori colaboraţionişti) asta este strategie de sinucigaşi ... Dar vede cineva vreo alternativă?

Oare chiar vreţi să mă „duceţi" la Ottawa? Ar fi, cred, foarte, foarte bine – dar nu mai sper, de mult, nimic bun. În orice caz, dacă cineva vrea să mă ajute, să insiste asupra faptului că, de nouă ani, sunt împiedicat să circul (pe banii mei – niciodată pe ai statului) şi să-mi fac meseria. De altfel, această libertate de mişcare are mult mai mari şanse de a deveni o problemă importantă pentru cei de aici, decât dreptul la emigrare – şi v-aş sugera să vă ocupaţi mai mult de aceste aspecte. De altfel, *atmosfera este foarte încordată în mediile intelectuale,* în bună măsură datorită acestor lucruri. Un exemplu (pe care poţi să-l dai pe post): Compozitorul Aurel Stroe (nu mai are nevoie de recomandaţii!) a demisionat din postul didactic de la Conservator, în semn de protest faţă de îngrădirea „dreptului la mişcare" (nu i-au dat voie să se ducă la o premieră a sa, la Paris). Şi mai sunt şi alţii. Eu cred, însă, că sunt campion ... de departe! treizeci şi cinci de refuzuri în nouă ani!

Atunci când vorbeşti de refuzurile de emigrare, citează, te rog, şi cazul matematicianului Silviu Teleman (şi pe post, şi la Ottawa): aşteaptă de mulţi ani – şi de câteva luni bune – chiar

aprobarea „formularelor mari" – spre a emigra, cu familia, în Italia. Are un băiat pianist de excepţie – şi, mai ales pentru artişti, „timpul" contează.

Voi ce mai faceţi? Poate, cândva ...

Acelaşi

Mihai

Mariana adaugă, tuturor...

Dr. Vlad Georgescu
21, Ambergerstraße
München 80 – West Germany

București, 12 iunie 1985

Vladone, dragul meu:

Întâi, știri despre Dorin Tudoran: a întrerupt greva foamei luni 3 iunie (slăbit cu cca 15 kg), urmează să se întremeze (se simte foarte rău) și intenționează să reia greva foamei, când s-o simți mai „în puteri". Adaug, la rugămintea lui, niște „file de jurnal" și copia memoriului pe care l-a înaintat Uniunii Scriitorilor. Citit în ședința Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor (de către Dan Deșliu, care, după spusa unui prieten, își răscumpără acum, cu atitudinea lui curajoasă mai mult decât păcatele pe care și le-ar fi putut face în trecut), cu toată opoziția inițială a prezidiului (din care făceau parte, alături de președintele D.R.Popescu, și „tovarășii" Mihai Dulea, acum viceministru al Culturii, și Croitoru, secretar de partid pe București), se pare că memoriul a produs impresie printre confrați, forțați astfel să „ia act de situația tragică în care se află un coleg de breaslă". Mulțumesc mult pentru „campanie": din nefericire, aici rezultatul nu se prea vede, cel puțin pentru moment. Poate însă ca solidaritatea cărturărească manifestată cu acest prilej să-i folosească lui Dorin în viața nouă în lumea liberă, pe care sigur o s-o înceapă odată – dar, după obiceiul guvernanților noștri, nu „când vrea el" ori „când ne presează public prietenii lui", ci când hotărăște „stăpânul", în puterea căruia ne aflăm. Ți-aș sugera să trimiți fragmentul de jurnal și memoriul prietenilor lui Dorin de la Paris, unde pare să se fi instalat grupul de sprijin Tudoran. Încă o dată multe, multe mulțumiri! Și, sper să nu-l uitați pe Dorin și în viitor.

Cu Puiu, lucrurile par să se mai fi liniștit: i s-a completat doar un dosar, cu care e „amenințat". Probabil că lipsa completă de reacții și ecou a gestului său (după părerea mea, cu totul interesant și lăudabil, sugerând o *strategie* politică, și nu limitat la văicăreală impenitentă, ca atâtea altele ...) i-a convins pe tovarăși că bătrânul om politic nu este, în fond, periculos... Păcat! Pe lângă „disidența solitară", activitatea *politică* solitară – legitimată de un trecut ce nu poate fi trecut cu vederea, și de structuri politice ce au supraviețuit dezastrului – deși utopică, ar fi putut totuși să însemne ceva... În orice caz, mulțumiri pentru campanie – căci numai prin voi „se poate afla" că românii nu sunt cu toții colaboraționiști. Și, de aș fi în locul vostru, nu l-aș uita pe Puiu: l-aș menține mereu, ca exemplu de reacție vie la prăpădul ce ne pustiește.

Am ascultat cu un amestec de amuzament și tristețe discuția ta cu fostul meu colaborator și anume Mircea Ioanid, pe care noroc că nu-l cunosc decât din anii din urmă, pocăit după „ale tinereții valuri"... Deși a plecat din București de peste un an (fără să-mi fi spus nimic înainte!), și deși în această perioadă soția sa nu mi-a dat nici un semn de viață (mi se pare că s-a „reîntregit" și ea cu soțul, de curând – altfel nu cred că Mirciulică ar fi avut atâta curaj...), se vede treaba că a rămas mai departe senin și „constructiv", dându-ne prețioase sfaturi de simțire românească (de la München).

Acum, privind retrospectiv, trebuie să recunosc că venind contestația din exact partea opusă mie (căci el a fost *adevărat comunist*, și gurile rele spun că a făcut destule porcării pentru asta, în anii tinereții...), Ioanid a avut în viața mea, o perioadă cel puțin, un „rol pozitiv". Fără el n-aș fi putut probabil niciodată să înțeleg brutalitatea și cinismul logicii puterii comuniste – pe care el o înțelege și o explică cu o reală aplicație. Sper ca în Vest să se afirme ca analist al fenomenului comunist și, mai mult, ca istoric al comunismului românesc – căci știe „dinăuntru" o mulțime de lucruri (nu uita, a fost și omul de casă al lui Miron Constantinescu!).

Dar, dragul meu, trebuie adăugat și că Ioanid n-a primit din partea mea nici un fel de mandat de reprezentare, și că părerile sale despre mine și despre atitudinea mea sunt strict *ale lui*, și nicidecum sugerate de mine ori stabilite de acord cu mine ... Astfel de păreri îmi sunt mai degrabă indiferente, ca tot ce vine de la „terți" – deși, în treacăt fie spus, insistența cu care căuta să mă disocieze de tine și să găsească distincții între noi m-a deranjat. Era evident că, pentru Ioanid, disident nu

înseamnă „deosebit", ci anticomunist – şi că, în opinia sa, tu erai anticomunist, pe când eu, dragă Doamne, nu! În ceea ce priveşte „înţelegerea" mea cu comuniştii, îţi transcriu aici unul dintre evenimentele ce m-au marcat profund în anii tinereţii. Un frate al bunicii mele dinspre tată*, fost senator de drept (şi de totdeauna „în opoziţie", ca adept al lui Georges Brătianu), s-a sinucis la vârsta de peste optzeci de ani, în 1956, parcă (eu aveam şaisprezece ani) la vestea că România a fost admisă în ONU. L-am văzut cu o seară înainte de sinucidere (caz rar, nu-i aşa, pentru un bătrân de peste optzeci de ani!) şi era complet schimbat faţă de cum îl ştiam înainte: din glumele lui veşnice în legătură cu nerăbdarea de a ieşi din „opoziţie" (îi spunea mereu tatei că el are experienţă şi cei 7–8 ani de opoziţie din 1948 încoace, nu înseamnă mare lucru...) nu rămăsese nimic, şi repeta ca buimăcit: „Dacă lumea civilizată acceptă acest guvern ca guvern legitim al României, nu mai este nimic de făcut ...cel puţin în secolul ăsta"... A plecat devreme şi a doua zi am aflat că a luat o doză mare de somnifere (lăsând o scrisoare politică, confiscată de poliţie la percheziţie, şi care putea să ne coste pe toţi libertatea ...). Am înţeles atunci că jocurile sunt făcute în altă parte, şi că esenţialul rămânea supravieţuirea ... chiar cu comuniştii! Înseamnă oare o astfel de înţelegere resemnată, aprobare ori simpatie?

Dar, revenind la Ioanid, dacă părerile sale privind atitudinea mea faţă de comunism, în general, îl privesc, în schimb unele inexactităţi de fapte se cer lămurite. Cele ce urmează sunt precizări pentru uzul tău personal, ori, de vrei să le faci publice, din sursă care să nu mă angajeze. Astfel:

– Adevărat, am fost la Ceauşescu (cu ocazia tipăririi primului curs de prognoză din lume) – dar nu „la sfârşitul anilor '70", cum spunea Ioanid, ci în '72, şi într-adevăr am încercat (evident, fără succes!) să-l fac să renunţe la petrochimie şi siderurgie; am rămas cu părerea că este un nebun fascinat de propriile sale vedenii....

* Este vorba de Xenofon Eraclide, unul dintre fruntaşii liberali ai anilor '30.

– Adevărat, autorităţile „nu au fost în stare să-mi găsească un motiv spre a mă exclude din partid", cum spunea Ioanid, dar asta nu înseamnă că mai sunt şi acum membru de partid: înaintea ultimului Congres am depus carnetul de partid împreună cu o scrisoare în care protestam împotriva a tot felul de lucruri – începând cu incredibila „hotărâre privind realegerea" lui Ceauşescu –, argumentându-mi decizia de a părăsi voluntar rândurile unui partid ce se arată incapabil să răspundă nevoilor reale ale ţării (unde am citat campania de demolări şi construcţii aiurite „de prestigiu", atacul general împotriva nivelului de viaţă – cu violarea satisfacerii „nevoilor de bază" ale populaţiei; genocidul cultural etc., etc.). Amănunt, poate, amuzant: înainte de asta, în „cadru organizat", am sugerat ca principiul „rotaţiei cadrelor", inventat de preşedinte, să fie generalizat – şi folosit şi la nivelele de sus, unde, de pildă, eu propun ca tovarăşu' (Ceauşescu) să fie ... rotit, şi în locul său să fie ales, drept secretar general, tovarăşa' (Ceauşescu), fapt ce a produs o reală furtună (căci, nu-i aşa? poate fi taxată o astfel de propunere drept disidentă?). Pot să-ţi spun că umorul meu negru mi-a creat o nesperată popularitate – şi că acest gest exasperat pare să fi avut mai mult „ecou" decât multe luări de poziţie patetice şi responsabile cu care m-am luptat în ultimii ani. Revenind la „problema cu partidul", trebuie să recunosc, însă, că, cel puţin până acuma, „demisia" nu mi-a fost, oficial, primită – dar nici eu nu mi-am retras-o! Am fost chemat în repetate rânduri, rugat, ameninţat şi implorat să nu creez un astfel de precedent în mediul universitar ... dar am rămas şi rămân tare „pe poziţie". Aşadar, nu mai am carnet de partid (este depus), nu mai plătesc cotizaţie, nu mai particip la şedinţe (unde eram forţat însă să votez mereu „contra", ca în ultimii nouă ani), – deci, cel puţin din punctul meu de vedere, nu mai sunt membru de partid!

În ceea ce priveşte „ce este de făcut", ţi-aş sugera o oarecare distanţă faţă de amestecătura pe care o promovează Ioanid (şi, probabil, şi alţii ca el). Desigur, orice critic şi orice critică la adresa actualei stări de lucruri trebuie încurajate. Dar de aici şi

până la a pune semnul egalității între critici ca Tudoran ori ... cu și „critici" ca A. Păunescu (care și ăla se vaită!) ori ca tot felul de trepăduși aliniați (ca sociologul Cătălin Zamfir, citat de Ioanid), distanța este mare, și niște distincții trebuie să rămână ferme. Deosebit de nocivă îmi pare opinia răspândită în București (și sugerată și de Ioanid), după care poți rămâne „constructiv", făcând ceea ce ... face toată lumea: zicând „ca ei" și făcând, în fapt, „ca tine". Și așa apar articole în care se pornește de la „citate", se continuă cu critici (uneori bine făcute!) și se sfârșește tot cu „citate", articole pe care nu puțini le iau drept curajoase ori chiar contestatare. După mine, astfel de articole sunt de mai multe ori periculoase: întâi, dau un fals sentiment de critică, apoi sugerează că „marele om trebuie scos din focul criticii", veșnica poveste cu „împăratul e bun, dar sfetnicii"... În plus, acceptarea fără crâcnire a „oricăror" sarcini, cu speranța ca apoi să găsești „ceva" spre a le îndrepta neghiobia este, după mine, unul din factorii care au condus la actualul dezastru economic. Este suficient de amintit că, în fața sarcinilor neîndeplinite (căci sunt de neîndeplinit!), dar acceptate, executanții devin cu toții vulnerabili în fața puterii discreționare – și de aici a apărut acea devastatoare complicitate între controlați și controlori, gata a se acoperi unii pe alții, cu rezultate atât de catastrofale pentru mersul țării...

O ultimă notă: interviul cu Ioanid a fost „foarte bine primit" în aparat – și o mulțime dintre cei ce întorceau capul, jenați, când mă vedeau, acum îmi zâmbesc cu înțelegere ... Mă întreb sincer dacă ar trebui să fiu mulțumit de asta! În orice caz, *ție* îți rămân recunoscător: în fond, un punct de vedere ce se poate susține ... deși *nu este* al meu!

Dar, à propos de „impact" asupra aparatului, îți sugerez un argument retoric experimentat (cu mare succes) de mine: paralela între România de astăzi și China din ultimii ani ai vieții lui Mao. În această perspectivă – care, în ochii aparatului, pare și foarte realistă, totul poate căpăta alte sensuri. Oare în ultimii ani ai vieții lui Mao, criticii săi nu erau considerați „disidenți" – ca Den Xioaping, care era chiar dușmanul împotriva căruia toți se angajau să lupte? Oare părerile lor despre „cum mergea țara" atunci nu păreau eretice? Timpul însă nu le-a dat dreptate „obedienților" lui Mao, ci criticilor lui, care acum conduc ei țara, și

în mod cu totul diferit de cel ce părea „genial", al „marelui cârmaci"... Cine critică astăzi (deschis) pe Ceaușescu, în România, este astfel, într-un fel, analog celui ce critica pe Mao în ultimele sale zile: curajul său poate fi transformat într-un „capital politic", de fructificat sub succesorul inevitabil. Analogia poate merge și mai departe – de pildă, cu „rolul" nevestelor, „terminat" în China după cum este cunoscut ... Evident că argumentul, sau analogia, *nu* mi se aplică mie („condamnat" ca disident, de orice *ordine* comunistă viitoare) – deși, retoric, mi l-ai putea asocia; dar raționamentele de acest tip pot avea audiență în aparat – și, în actuala situație disperată, *orice* poate produce „valuri" în jurul puterii este, după mine, bine venit!

Îți semnalez încă o dată situația, după mine foarte gravă, a familiei matematicianului Silviu Teleman, care după patru ani de așteptare (cerere de emigrare în Italia, unde a obținut intrarea) și șase luni de la depunerea formularelor mari a primit un neașteptat răspuns *negativ*. De folosești informația, sugerează, te rog, că ea provine de la rudele lui Teleman din străinătate. Oare la Ottawa nu se poate face nimic în astfel de cazuri?

Cu dragoste,

Mihai

Mariana transmite sărutări tuturor!

21, Ambergerstraße
München 80 – West-Germany

București, 26 iunie 1985

Vlad, dragul meu:

Deși am remarcat – poate cu oarecare întârziere – că există și alte canale de comunicare pentru „cazul Dorin T." în afară de cel pe care îl alimentez eu, îmi fac datoria și adaug și eu, aici și acum, ceea ce probabil a și ajuns la tine: problema sa pare rezolvată, i s-au înmânat „formularele mari", cu promisiunea primirii imediate a pașapoartelor, i s-a cerut „liniște" până la plecare, i s-a explicat că bunăvoința autorităților se întemeiază pe faptul că situația lui a fost prezentată, „sus", drept „contestație de breaslă" (adică, pe românește: ceartă cu alți scriitori care, măgarii, l-au persecutat și l-au adus în starea de acum – și deci *nu* drept contestație politică, /ansamblu/ de atitudini ostile ... și acum toată lumea așteaptă. Să sperăm că toți își vor ține cuvântul ... Este succesul lui, și al vostru – și vă felicit din inimă. Zilele astea (pe 30.VI.) Dorin împlinește patruzeci de ani: am să-l sărut pe moț și o să-i urez fericire în „lumea liberă". Sper că și voi îi veți da tot concursul, la nevoie...

Rezolvarea fericită a „cazului Dorin T.", pe care, personal, am dorit-o cu tot sufletul, naște însă și alte gânduri. Pentru cei de aici este greu de evitat impresia că, în ultima analiză, „Vestul" nu se bate atât pentru drepturile celor ce se află sub dictatură comunistă, ci pentru cei ce părăsesc această dictatură – cu corolarul răuvoitor (și, desigur, neadevărat) că uneori din această luptă /iese ceva/ și pentru „lumea liberă" (care își înmulțește „creierele" de excepție și talentele ce nu suportă opresiunea). Revin iară la obsesia mea, a dreptului la liberă circulație – care privește pe toți cetățenii statelor comuniste, nu numai pe cei ce le părăsesc ... De ce oare Vestul nu se bate mai mult și pentru acest drept, înscris și el la Helsinki – și care are șanse reale de a deveni o problemă de interes general în România, încă mai mult decât dreptul la emigrare? Fără respectarea acestui drept, circulația Est-Vest și, în particular, schimburile științifice și culturale Est-Vest, despre care se vorbește atât, rămân arme puternice în mâna opresorilor: ei „răsplătesc" astfel (pe buzunarul „contribuabilului" din Vest) colaborarea cu regimul ori măcar lipsa contestației. Nu este de mirare că lista colaboratorilor crește, și că disidenții sunt demoralizați! Orice aluzie la situația mea personală nu este întâmplătoare ... (treizeci și cinci de refuzuri, în nouă ani, se vede că nu impresionează pe nimeni...).

Adaug niște materiale pentru concursul vostru pe unde [...] scurte (sunt auto-lămuritoare) scuze pentru formă – au ajuns la mine împachetate într-un borcan de Ness Café (din motive evidente).

Adaug ceva din partea ing. I. Puiu și PNȚ pentru dl. Iancu Rațiu. Te rog mult, fă să ajungă materialul la destinatar! De nu m-aș teme de vorbe mari, aș vorbi iar de „cauza comună"...

După discuția confuză (în ceea ce mă privește) cu Mircea Ioanid, mi-ar face plăcere să aud, tot de acolo, ceea ce știm amândoi: că *nu* m-am schimbat, și că merg *tot înainte*. Nu de alta, dar am rămas singur, după cererile de emigrare ale lui Dorin și Calciu ...

Același

Mihai

Mariana vă sărută pe toți.

18 iulie 1985

Dragă Vlad,

Dificultăţile de comunicare (n-am reuşit să expediez scrisorile pregătite – şi scrise – pe 26.VI. şi 3.VII. până azi, când sper să fiu mai norocos) îmi dau prilejul să adaug câteva „note" acum, de ultimă oră (sunt totuşi amuzante aceste scrisori „în etape" şi expediate şi primite odată, nu-i aşa?).

O (încă una! scuze!) rugăminte de la Dorin T., (care, dacă am înţeles bine, urmează să plece pe 24 iulie a.c., la Roma – şi de acolo în SUA): anexez o notiţă cu nişte adrese pentru SUA unde ar urma să i se trimită o parte din lucrurile pe care nu le poate lua cu el, şi te rog şi eu, şi el, să faci astfel încât „mesajul" de pe notiţă să ajungă la destinatari. Iartă-mă, prietene: îmi dau seama, spre deosebire de mulţi din compatrioţii noştri, că „dincolo" nu este chiar un sătuc unde, cum anunţi pe cineva, e uşor să ştie tot satul, şi deci ştiu că treburile astea sunt împovărătoare – dar oare pot fi refuzate astfel de servicii, chiar atunci când produc inconfort. „Îngroşi" obrazul, şi rogi şi tu, mai departe...

A trecut prin Bucureşti dl. Fisher-Galaţi (Ştefan) şi s-a arătat interesat să traducă şi să publice *Lumea a doua*. Pentru mine ar fi o mare ocazie. Poţi tu să-i trimiţi exemplarul ultim (1980, parcă?), ori poţi să-l rogi pe Mihnea Berindei să-l trimită? Eu nu „recunosc" decât ultima variantă (ca semn de recunoaştere, cuprinde capitolul: *Comunism şi naţionalism aliaţi sau adversari?*, spre deosebire de variantele mai vechi care aveau ca autori: M. C. Botez cu colaborarea lui M. Ioanid. De fapt, îţi va scrie şi dl. Fisher – dar am crezut că e mai bine să fii prevenit.

Zău, insistaţi mai mult pe problema „liberei circulaţii": fără asta, schimburile culturale devin o pârghie (încă una!) prin

care comuniştii recompensează obedienţa în faţa unei puteri ce contrazice valorile civilizaţiei occidentale (în speţă, americane), „pe banii" contribuabilului american. Nu este oare ridicol ca taxpayer-ul să-l întreţină în SUA pe un idiot ca Barbu Petrescu, de pildă – rudă cu „cucoana" şi aşa-zis economist –, în cadrul unui program de prestigiu? Avem şi aşa destule probleme cu Petreştii, nu-i mai ajutaţi şi de-acolo, şi nu-i abilitaţi şi voi ca oameni de ştiinţă!

Vezi că nu vorbesc nimic de prietenul comun Dinu C. G., cu ai săi ...

Acelaşi,

M.

P.S. Mariana adaugă etc., etc., şi vacanţă plăcută tuturor!

7 august 1985

Vladone, prietene,

După cum vezi, „serialul" continuă, nici data trecută n-am fost mai norocos. Poate că acuma va fi altfel. Șirul acesta de scrisori ne-expediate trebuie interpretat în modul următor: de fiecare dată, riscând enorm (și tu sper să-ți mai amintești asta), și asumându-mi (poate nebunește?) și responsabilități asupra destinului altora (înțelegi ce poate ieși dacă „teancul" ăsta cade în mâna cui nu trebuie?), m-am îndreptat spre „locul cu pricina", și, din felurite motive, am plecat așa cum am venit, respectiv păstrând asupra mea „pachetul" exploziv. Îți spun asta nu ca să mă vait și nici să te-nspăimânt: înțeleg că există totuși oameni cumsecade ce vor să ne ajute – deși eu, imatur politic ori sabotor al bunelor relații între București și Washington D.C., cu atitudinea mea dubioasă, nu merit mare lucru, nu-i așa?

Acum însă să trecem la lucruri (mai) serioase:

Desigur, rugămințile trecute în „serial" rămân de actualitate – dacă, între timp, nu vor fi... depășite de evenimente. Te rog mult, însă, încearcă să le satisfaci.

Am ascultat – cu oarecare mirare și tristețe, recunosc – „parastasul" pe care postul vostru de radio l-a închinat acordurilor de la Helsinki (îți amintești de proiectul Madrid &?). Desigur, dl. Orăscu e sagace, N. C. Munteanu plin de haz trist, iar Gelu I & Co, câteodată, pertinenți.

M-a nedumerit însă interviul lui Goma, ca și comentariul asupra disidenței române. Oare, într-adevăr, totul să se fi sfârșit în 1977? Oare disidența română a însemnat numai un grup de naivi, ce au crezut că prin fraze nu prea bine aduse din condei pot schimba soarta țării – și care și-au „părăsit" pozițiile eroice după numai câteva luni, primind deal-ul cu emigrarea? Nu este atunci de mirare că nu ne bagă nimeni în seamă: în Polonia disidenții refuză pașapoartele – de vizite temporare – de teamă că autoritățile le-ar putea interzice să se întoarcă „pe poziții", și, de regulă, nici nu vor să audă de deal-uri cu emigrarea (azilul politic cerut în Vest intră, după mine, în altă categorie decât milogeala pe la ușa puterii de „înțelegere" pentru „situații personale" – singurele ce justifică, la București, cererea de expatriere, și singura formă de disidență acceptată de autoritățile române: aceea ce duce la emigrarea nedoriților); disidenții români, însă, par adesea ușor grăbiți să „termine" cu toate astea aici, și să capete dreptul de a înjura în voie – între noi fie zis – un drept deloc neglijabil.

Iartă-mă, te rog, pentru tonul poate nepotrivit, bănuiesc că nu mă suspectezi că aș condamna bieți oameni ca Dorin ori Calciu, ce nu mai aveau ce căuta aici și a căror unică șansă de salvare – ca oameni – era expatrierea, cu bunăvoința îngăduitoare și triumfătoare a opresorului, ce și-a mai demonstrat odată teza favorită: că în România nu există, în fond, disidenți, că nu există decât oameni care vor să trăiască mai bine, dincolo, și că cei mai abili dintre ei, în loc să se ducă la biroul de emigrare, „trântesc" niște critici aspre guvernului, pentru ca apoi, represați, să obțină multdoritele pașapoarte înaintea altora, odată cu sprijinul naivilor din Vest – gata oricând să combată comunismul până la ultimul disident din Est... Înțeleg și eu, ca și tine, cât este de falsă o astfel de logică. Dar în același timp, ascultând „serialul" vostru cu Helsinki nu m-am putut împiedica să văd că, desigur involuntar, toate exemplele voastre ilustrează așa-zisa teză de mai sus. O plâng și eu, ca oricine, pe (probabil, atrăgătoarea) d-șoară Corina nu știu cum hărțuită de autoritățile române după ce și-a condus la aeroport logodnicul (desigur, vest)-german. Mă întreb însă dacă hărțuielile pe care le-a avut de îndurat Puiu, ori eu, sunt mai „de scuzat". Bietul Calciu este desigur un martir, iar Dorin – un cruciat. Dar, odată cu cererile de emigrare, ei încetează să mai fie, după mine, „cazuri politice" – și intră în cele „umanitare", fundamental diferite și pe care, până la urmă, comuniștii români le soluționează generos, așteptând mulțumirile Vestului (pentru ce? – dar asta este o altă problemă). În treacăt fie spus, m-a mirat că în parastasul vostru n-a fost citat nici Dorin, și – parcă nici Calciu, în orice caz, nu de Goma (eu, unul, nu mă mai formalizez de mult de „necitări" – cu toate că

trebuie de multe ori să fac față insinuărilor și glumelor răutăcioase, privind ori faptul că „m-am dat pe brazdă“, ori că „prietenii mă uită“).

În legătură, însă, cu „citările“ o observație de la București: știți și voi ce „impact“ aveți asupra maselor – practic, toată lumea vă ascultă. Ați devenit, astfel, „glasul opoziției“. Așa cum, în declarațiile guvernelor, orice omisiune naște speculații privind „schimbarea poziției“, tot așa, în declarațiile – respectiv, emisiunile voastre – orice omisiune generează întrebări și nedumeriri. Nu eu v-am făcut listele de victime ale represiunii, ori de luptători pentru drepturile omului: dar, o dată ce m-ați pus pe o asemenea listă – după părerea mea, în mod cu totul justificat –, a mă „scoate“ de pe ea îmi face nebănuit de mult rău. Formula vieții mele, deocamdată, aici, este *consecvența*: atitudinea mea critică este cunoscută, ea nu se schimbă și eu vreau să dovedesc (s-o mai spun?) fraților de cărturărie că se poate trăi și așa, cu fruntea sus! Rogu-te, nu mă sabotați și voi – am și-așa destule necazuri. Fără să citați direct din scrisorile mele – în afara textelor, îndelung chibzuite, trimise spre difuzare – vorbiți și explicați-mă, mai ales acum, când am rămas singur. Nu e spre binele meu de vedetă – este spre triumful cauzei scumpe nouă.

Până acum, sunt unicul „contra-exemplu“ al tezei descreieraților de la București: de ce oare nu mă folosiți?

Același, cu aceeași dragoste,

Mihai

Mariana adaugă etc.

13 august 1985

Vlad,

După cum vezi, „scrisoarea“ se tot lungește: iar n-am avut noroc. Poate că astăzi ... Sper însă că așa vor înțelege și alții cum se explică „întârzierile“ (altfel, dubioase, nu-i așa?) din corespondența mea – de acum și, adaug, și de alte dăți...

1. Adaug câteva note, de mână, ale inginerului Ion Puiu (care a fost ieri pe la mine). Era supărat de „zvonurile“ (după părerea lui primite de la Secu', și „înghițite“ de Vest) privind dispariția lui (reproduse, de altfel, și de E.L.): susține că existența lor și imposibilitatea de a le infirma îi micșorează credibilitatea în fața muncitorilor (credibilitatea și a lui, și a voastră). Spun oamenii văzându-l teafăr în fabrică și ascultând postul vostru relatând senzaționala dispariție: dacă și alte știri or fi la fel de adevărate ... De aceea, te roagă să dai o dezmințire ori o precizare, pe baza textului său. Spre a evita amendarea sa din nou (data trecută, numai pentru a se fi adresat E.L., a fost nevoit să plătească 1 500 lei, parcă...), el sugerează să adaugi ceva de genul: de la corespondentul nostru Victor Dumitrescu, ori: din surse bucureștene, ori ... – fără a numi direct, ca sursă a veștilor despre sine.

2. Am scris un mare articol (cca 50 p.) despre relațiile SUA – România – din nefericire, în românește. Mariana se chinuie acum să-l bată la mașină. Ți-l trimit, sper, cu „primul curier“ – odată cu un exemplar la Washington D.C., pe numele lui Ed Mainland. M-ar bucura să-l circule acolo (să-l vadă și Harry Barnes și Tom Simons, poate și D. Fun-

derburk – desigur, şi Nestor Rateş. Mă interesează sincer reacţia lor.

Pe aici – călduri mari. Am ascultat ieri primele reacţii – interviuri cu Dorin şi Calciu. Bravo tuturor!

Acelaşi

Mihai

Mariana adaugă „mulţi ani“ pentru Mary (15. VII.)

20 august 1985

Vlad, tăcute amic:

Nici data trecută n-am avut noroc ... Poate acum?

Pe la Bucureşti, căldură mare. Ultime amănunte: „Spectacolul“ festiv de pe 19 aug., închinat lui 23 aug., pare să fi costat cca 86 milioane (bugetul Operei pe trei ani); copiii au fost aduşi din provincie (părinţii altfel ar fi putut protesta, deoarece repetiţiile durau până la 11 noaptea); spectacolul festiv dat la TV a fost pre-imprimat cu o zi înainte (de teama unor posibile defecţiuni); cel „în direct“ a fost plin de „pane“ (de pildă: s-a stins lumina de mai multe ori); zvonuri de sabotaj, ca totdeauna – imposibil de verificat...

Fă-mi, rogu-te, comisioanele. Mă tem că sunt ultimele mele cereri: cu dificultăţile de comunicare nu mă văd mult mai activ în viitorul apropiat...

Dar, repet, de mă uitaţi, asta se interpretează aici drept abandonul meu: cum asta nici nu-mi trece prin minte, fă cum crezi. Nu uita că am rămas absolut *singur*... Toate cele,

Acelaşi

Mihai

Mariana adaugă etc. ...

21, Ambergerstraße
München 80

27 august 1985

Vladone,

Încerc şi astăzi. Dacă nici acum... nu ştiu ce am să fac! Crezând în promisiuni de prieteni (după cum se vede, imprudent), m-am şi „încărcat“ cu tot felul de comisioane, a căror neîmplinire (forţată!) îmi dă un acut sentiment de culpă. Dacă, totuşi, astăzi... rezolvă ce s-o mai putea rezolva din teancul alăturat!

Bietul Puiu – care, din considerente de discreţie, nu ştie în detaliu „cum“ circulă informaţiile noastre, şi deci crede că prima lui scrisoare către Raţiu a şi ajuns – mi-a adus-o pe a doua. Trimite-i-le tu, rogu-te, pe amândouă d-lui Raţiu, eventual cu explicaţiile necesare înlăturării suspiciunilor... inevitabile, în astfel de ocazii, se pare (căci cum să fie justificate întârzieri de luni, comisione ne-transmise etc.?)

Al tău, acelaşi

Mihai

Mariana vă trimite etc.

Oare şi astăzi o să fie la fel?

4 sept. 1985

M.

Bucureşti, 8 octombrie 1985

Vladone, prietene:

Văd că până la urmă ai primit misiva mea întârziată. O.K.! Mulţam pentru citările voastre. Totuşi, nu uita: *atât cât se poate*, vorbeşte despre mine fără „citări“ explicite din textele mele (cu excepţia celor trimise ţie şi destinate expres publicităţii prin E.L., bineînţeles). Asta, spre a *evita amenzile* (care îmi pot fi aplicate, dacă se dovedeşte că ţi-am scris ţie chestii ce pot fi considerate „defăimătoare“...). Repet: numai dacă se poate! Nu de frică procedez astfel, te asigur: dar e stupid să-mi dau leafa pe amenzi (statului comunist).

Anexez:

1. Ceva pentru Madrid (Congresul „Spaţiul cultural european“). Ai amabilitatea şi trimite-le. Eu le-am trimis înainte *comunicarea* (relativ incendiară: cred că o poţi obţine prin Paul Goma, care văd că participă la Sesiunea unde ar fi trebuit să-mi prezint consideraţiile despre libertatea intelectuală). Comunicarea mea poate fi desigur utilizată de voi, de vă va părea de folos. Din nefericire, nu mai am nici o copie acum, aici (sunt duse toate, din motive conspirative, în altă parte a oraşului), la nevoie, îţi voi trimite una mai târziu.

2. Articolul despre relaţiile SUA–România l-aş vrea circulat printre prietenii noştri comuni. După mine, *nu* e pentru E.L., ci pentru americani (şi occidentali, în general); evident, poate fi publicat (de o interesa pe cineva – poate dl. Fisher-Galaţi? Ori să nu-l asasinez cu lucrările mele...).

3. Este acum sigur că nu-mi dau drumul la Madrid. Eu am făcut omeneşte totul: m-am adresat cu memorii (cerând să plec) şi lui Dăscălescu şi lui Ceauşescu personal, evident, fără rezultat. Intenţionez să-l reclam pe Ceauşescu la UNESCO pentru

„încălcarea drepturilor mele profesionale" (există aşa ceva). Evident, de spectacol!

4. De ce nu organizaţi un Tribunal Internaţional care să cerceteze răul pe care-l face actuala conducere poporului român? Personal, sunt gata să depun mărturie.

Acum te las. „Curierul" (franţuzul) pleacă, şi e târziu.

Cu aceeaşi dragoste,

Mihai

Mariana adaugă etc., etc.

*Scrisoare primită în iulie – scrisă în martie**

Dragă Vlad:

Voci conciliante şi, cel puţin aparent, binevoitoare îmi sugerează insistent să-mi clarific „poziţia" (urât cuvânt!) printr-o scrisoare adresată ţie. Se pare că se spun atâtea despre mine şi uneori chiar în numele meu, încât onoarea mi-ar cere să intervin eu însumi în discuţie, explicându-mă, luminând părţile „umbrite" şi punând capăt unui „suspans" generator de neplăceri, se pare nu numai pentru mine. Mă grăbesc să răspund aşadar acestor bineintenţionate, sper, îndemnuri.

Voi încerca însă să pun „cazul" meu într-un context ceva mai general şi, astfel, poate, interesant. Mă cunoşti, doar, şi ştii că, fără falsă cochetărie, detest să vorbesc despre mine şi – deşi puţini mă cred – şi să se vorbească despre mine, mai ales pe tonul de compătimire ori amuzantă îngăduinţă, sugerând clemenţă în faţa naivităţii ori teribilismelor adolescentine cu care sunt adesea întâmpinat în ultimii ani.

De altfel, n-am crezut niciodată – şi nu cred nici acum – că „situaţia" mea, cum se spune pe aici, ar merita atâta grijă: şi, dacă numai aceasta ar fi în joc, aş fi ştiut de mult – şi ştiu şi acum – ce ar trebui să fac spre a mă transforma, dintr-un „caz" singular, ce nemulţumeşte pe toată lumea, într-un membru al unuia din cele două grupuri în care atât autorităţile româneşti, cât şi mulţi dintre cei de afară par să fie de acord că ar trebui împărţit poporul român: *cei ce rămân în ţară*, şi, prin urmare, se aliniază şi, chiar fără să aprobe zgomotos totul, au grijă să „se adapteze" la realitate, cum ar scrie prietenul Dorin Tudoran –, şi *cei ce pleacă din ţară*, pe diferite căi, convinşi că „numai de acolo" pot spune ceea ce cred despre România, dacă, evident, nu sunt absorbiţi de simpla viaţă a lumii noi în care au intrat. Cel

* Datarea aparţine lui Vlad Georgescu.

puţin aparent, însă, „cazul" meu nu intră în nici una din aceste respectabile categorii. *Sunt* în ţară dar, cel puţin în ultimii şapte ani, nu par să mă „adaptez la realitate", încăpăţânându-mă să spun – cui vrea să mă asculte, evident – ceea ce cred eu despre ce se întâmplă în România, – fapt care mi-a atras tot soiul de calificative dintre care cel mai des invocat este cel de „disident" (ori, mai corect, „disident solitar"). La rândul lor, oficialităţile nu m-au desfiinţat pur şi simplu – ca pe alţii, consideraţi tot „disidenţi" şi neutralizaţi, prin închisoare ori expulzare –, ceea ce arată evident că nu sunt defel considerat nici duşman, şi nici „periculos" – ci cel mult biet naiv, fără voia sa chiar util, pentru a demonstra caracterul tolerant al regimului comunist. În acelaşi timp, însă, este greu de afirmat că n-am fost pedepsit pentru aceste insolite îndrăzneli: şi este suficient să menţionez faptul că, în ultimii şapte ani, am avut „domiciliu obligatoriu" în România, fiind împiedicat să particip la viaţa ştiinţifică internaţională (de altfel, cererile mele de viză pentru plecare temporară în străinătate, justificate prin invitaţii primite de la Universităţi – ca Harward şi Columbia din SUA, ori Universitatea din Roma, Italia – ori chiar de la particulari, ca maestrul Sergiu Celibidache, au fost refuzate, din 1976 încoace, de 31 ori). *Rezumând, deci, sunt* în ţară, sunt cu totul *marginalizat profesional* şi sunt împiedicat să-mi apăr şansele, aş spune ca tenismenii ori gimnaştii, în confruntările internaţionale. Lecţia indirectă este clară: iată ce păţesc cei ce-şi iau libertatea de a „nu înţelege" realitatea (ori „istoria poporului român", cum îmi spunea deunăzi cineva, încercând să mă readucă pe „calea dreaptă")! Aviz, deci, eventualilor amatori: de vreţi să păţiţi ca el, faceţi ca el ... Aş adăuga că mi s-a adus la cunoştinţă, în repetate rânduri, că, de aş voi, ar exista şi „drum înapoi": ar fi suficient să recunosc (neapărat public) că m-am înşelat, că am fost manipulat, că ... etc., şi că doresc să mi se dea posibilitatea de a fi reabilitat, pentru ca, evident, cu vremea, o parte din lucruri „să se mai uite", şi chiar „să fiu iertat"... Până atunci, însă, mi se spune, ar trebui să fiu chiar foarte mulţumit cu situaţia mea, se pare privilegiată, de „tolerat". Fireşte puţini dintre colegii mei şi chiar dintre prietenii mei de aici aprobă ori măcar înţeleg „poziţia" mea, de marginalizat împăcat cu soarta sa în propria sa ţară. Deci, s-ar putea spune că *sunt* în ţară, dar neintrând în categoria înţelepţilor, ce se adaptează. În acelaşi timp, *încerc să nu intru în conflict cu legea*, chiar dacă

aceasta are prevederi ce îmi repugnă (ca cele privitoare la controlul relaţiilor cu străinii, de pildă). Nu este vorba, cum ar zice probabil mulţi viteji din alte părţi, de „contestaţie cu voia poliţiei", în bună tradiţie caragialescă: dar, cunoscând regulile jocului, nu pot cere respectarea legii, atunci când eu însumi o încalc. De aceea nu fac propagandă propriilor mele idei, nu organizez întâlniri ori grupuri, nu difuzez manifeste şi nu fac, în general, nimic ce ar putea fi încadrat în categoria „acţiuni politice": după legea română (pe care n-o pot judeca şi nici schimba, dar sunt obligat s-o respect), toate acestea ar putea deveni contravenţii. În schimb, cel puţin de formă, să gândeşti cu capul tău şi să exprimi ceea ce gândeşti nu pare a fi interzis de lege. Şi uzez cât pot de aceste libertăţi, în fond la îndemâna tuturor.

În prima „categorie respectabilă", a „înţelepţilor" ce rămân în ţară, ar trebui şi parcă n-ar trebui să fiu încadrat nu-i aşa? Dar atunci de ce nu intru în cea de „a doua categorie", a celor ce pleacă? Căci, în cei şapte ani de când tot primesc refuzuri pentru călătorii temporare, aş fi avut timp berechet – ca să nu vorbesc de acoperirea morală – de a cere emigrarea. Şi, probabil, cu presiuni din afară – căci, din nefericire, numai în astfel de cazuri presiunile din afară par să fie eficiente – aş fi putut fi astăzi pe undeva, prin Vest, ca atâţia alţii dintre colegii noştri ce-şi continuă carierele profesionale începute în ţară în medii mai favorabile ştiinţei şi culturii decât cele natale. Şi, în plus, aş fi putut spune ce gândesc despre ce se întâmplă în România, evident fără restricţii... Iarăşi ca atâţia alţii ce, după ani de „cuminţenie", şi, ieşiţi din ţară ca „oameni de încredere", au descoperit de departe relele din România şi le chiar denunţă (mă întreb sincer, cui?). Ştii că nu mă gândesc la tine, ce ţi-ai făcut cu prisosinţă datoria faţă de cultura noastră, aici şi acolo, cu riscuri şi cu suferinţe ce nu pot fi uitate (şi e suficient să amintesc de închisoarea prin care ai trecut, în 1977), şi nu mă gândesc nici la atâţia din colaboratorii tăi, evident oameni de bine: mă gândesc în special la curajoşii anonimi – nu numai din România, dar chiar din afară, lucru greu de explicat –, ce, „scăpaţi" de sub presiune, filosofează bleg, căutându-şi explicaţii (de regulă: istorice) pentru propria lor lipsă de curaj civic. Vouă, de acolo, vă e poate greu să-i judecaţi: dar fie-mi îngăduit mie, care nu m-am temut niciodată de propria mea semnătură, să

spun încă o dată – şi, desigur, tot fără tact şi „înţelegere" înţeleaptă – ce gândesc. Căci, oare cui servesc lamentările şi invocaţiile? Nu pot să nu tresar cînd aud, uneori chiar la postul vostru de Radio, pe câte cineva care povesteşte „cum" a ascultat cutremurat pe nu ştiu cine spunând nu ştiu „ce", şi „cât a suferit după aceea", implorând înţelegerea ascultătorului prin faptul că, fiind *acolo, de faţă*, a tăcut mâlc, aşteptând ani să poată să mărturisească, în sfârşit şi fără pericole, „cât de groaznic era totul"... Dar oare sarcina *cui* este îndreptarea situaţiei catastrofale din România? Oare este datoria senatorilor americani să se preocupe de viitorul nostru? Ori a „opiniei publice" mondiale, cum scriu nefericiţii despărţiţi de cei dragi, prin actele arbitrare ale puterii politice? Iată de ce nu am făcut cerere de emigrare: fiindcă am crezut că, în pofida tuturor relelor, locul meu este aici. În felul acesta, am ratat şi încadrarea într-al doilea grup respectabil, al emigranţilor: mai mult decât atât, lipsa cererii de emigrare mă descalifică în faţa multora, aici şi în străinătate, căci, probabil, nu puţini gândesc că „trebuie să am păcate mari pe suflet, de nu îndrăznesc", Doamne, iartă-mă, şi iarăşi nu puţini trebuie să fie iritaţi de faptul că există un contraexemplu la „teza" generală ce afirmă că în România nu se poate supravieţui cu fruntea sus şi cu şira spinării dreaptă.

Iată aşadar unde am ajuns: pe urmele lui Camil Petrescu, aş scrie şi eu un „fals tratat pentru uzul intelectualului român". Dar ca şi ilustrul înaintaş, nu cred că este cazul să fiu compătimit. Ba, dimpotrivă. Să rezumăm, deci. Cred în mod foarte sincer că strategia de dezvoltare economică şi socială a României, elaborată în anii '70 şi urmărită de atunci cu o fermitate demnă de o cauză mai bună, este greşită, că ea are influenţe catastrofale asupra prezentului ţării şi consecinţe dezastruoase asupra viitorului poporului român. Cred, de asemenea, că, în parte, consecinţe ale acestui eşec economic, viaţa social-politică şi în general cea ştiinţific-culturală trec printr-o puternică criză, cu urmări dramatice asupra generaţiilor ce ne urmează. Detalierea acestor aspecte depăşeşte cu mult cadrul unei scrisori, ca cea de faţă; de altfel, am intenţia să le dezvolt într-o lucrare mai amplă, cu titlul provizoriu *Naţional-comunismul românesc*, şi în care voi încerca să asociez analiza de sistem şi prospectiva, spre a răspunde la întrebarea *„România, încotro?"* Părerile mele nu

sunt secrete: eu însumi le exprim – ori de câte ori sunt întrebat – evitând însă să le fac singur „propagandă". Sunt de asemenea gata să discut public, ori în particular, orice astfel de afirmaţii: a nu se uita că, pentru mine, ele sunt nu numai probleme de angajament (politic, ori naţional), ci şi probleme profesionale *căci sunt analist şi viitorolog*. Ani de zile am expus public părerile mele în cursurile pe care le-am susţinut; unele dintre ele au pătruns şi în textele mele tipărite şi, de când nu mai ţin cursuri, multe din aceste opinii fac obiectul unor *Memorii*, pe care le înaintez Conducerii ţării. Părerile mele nu pot intra în nici un fel în categoria celor „defăimătoare": în primul rând, ele sunt păreri – deci nu afirmaţii tendenţioase –, cu aspect calomniator –, şi, în al doilea rând, ele sunt publice, acceptarea lor tacită (ori tolerarea lor) fiind în fond demonstrarea forţei unui regim ce nu se sperie de cuvinte şi idei. În plus, adaug că sunt gata să mă supun majorităţii, îndeplinindu-mi îndatorirea de profesionist şi cetăţean: conducerea ţării va avea de la mine priceperea şi munca mea, dar nu şi aprobarea mea, ca să nu mai vorbesc de aplauze. Ştiu că pentru astfel de atitudini „se plăteşte" ceva, şi sunt gata să accept marginalizarea profesională şi socială: dar nu voi accepta ca drepturile mele de profesionist şi cetăţean să fie încălcate, invocându-se un „delict de conştiinţă". Pentru apărarea *acestor* drepturi sunt gata să lupt cu armele legii şi în numele său.

Şi mai cred că, în România anilor '80, am demonstrat cu viaţa mea că „se poate trăi şi aşa". Adaug: fără să mă erijez nici în profet, nici în moralist şi cu atât mai puţin în complotist ori erou de operetă. Căci nu judec pe nimeni, nu dau lecţii nimănui, şi – sincer – nici nu am nevoie de altceva decât de înţelegerea nedeformată a ceea ce mă face să fiu cum sunt, în aceste vremi de restrişte.

Şi aş adăuga că sunt sigur că, mai devreme ori mai târziu, ceea ce spun eu acum, în România, despre viaţa noastră din ultimii cincisprezece ani va fi spus de toată lumea, începând cu conducerea de atunci a ţării. Şi m-aş bucura ca cei ce vor aplauda atunci, evident în unanimitate, „noua viziune" asupra anilor noştri să-şi amintească, peste timp, de naivitatea unui profesionist ce, cum zicea Titus Popovici, în loc să greşească ca toată lumea, a preferat să aibă dreptate împotriva tuturor.

Te-ai putea desigur întreba de ce îți fac ție, și tocmai acum, aceste profesiuni de credință. Îți răspund deci pe șleau că ceea ce mi se repetă aici, uneori până la saturare, este că insuportabilă nu este atât atitudinea mea „în sine“, cât faptul că ea este încurajată de postul vostru de radio, care o transformă astfel în atitudine dușmănoasă. Sincer să fiu, nu vă credeam atât de puternici: chiar așa, sunteți capabili să distrugeți o carieră, aplaudând, ori să creați o carieră criticând? Îmi vin în minte combinații cu iz de roman detectiv: îl văd, așadar, pe Eugen Barbu, surprins în flagrant delict de plagiat, „aranjându-și“ o campanie defăimătoare la Europa Liberă – singura în stare să convingă conducerea țării că „el e om cinstit“, ori pe același E.B., speriat de succesul unui confrate și iarăși „sugerând“ o campanie de aplauze la adresa acestuia... Parcă e James Bond, nu-i așa?

Dar să redevenim serioși; dacă, într-adevăr, „laudele“ voastre – de altfel, destul de măsurate – sunt de natură a-mi face, indirect, atâta rău, poate că ar fi mai bine ca, în numele vechii noastre prietenii, să mă mai mustrați din când în când, spre liniștirea celor ce mă păstoresc și veghează asupra mea. Ce zici de sugestia mea? Și închei cu vorba lui Noica: „mama ei de netrebnicie românească“...

Al tău,

Mihai

Adaug

M & M

Anexa I

M.H.C. Botez
Fișă de disident* (Anexă la C.V.)

Notă: După cum se observă, C.V. nu cuprinde nici un fel de elemente privind activitatea publică de militant anticomunist a lui M.H.C. Botez. Două sunt rațiunile acestei omiteri: 1. La ONU nu se obișnuiește ca atitudinea politică (apartenența la diferite partide, promoții, persecții etc.) să fie introdusă în biografiile oficiale (de altfel, marea majoritate a diplomaților din țările din Est provin din corpul diplomatic al vechiului regim comunist, și deci distincțiile dintre aliniații și oponenții comunismului nu pot crea decât nedumeriri și confuzii); 2. Destinate inițial instituțiilor academice ori lumii afacerilor, unde M.H.C. Botez și-a desfășurat activitatea în SUA, amănuntele biografice privind relațiile cu puterea instalată în țara de origine rămân nesemnificative, odată fiind stabilite statutul de refugiat politic, și apoi de rezident permanent.

Rezultă deci că „fișa de disident“ a fost dezvoltată exclusiv în fața Serviciului de Emigrare și Naturalizare (INS), care a acordat azilul politic și apoi rezidența permanentă, și nu a devenit un capitol al C.V.

În vederea completării imaginii asupra unei vieți petrecute timp de zece ani în exil intern, pot fi adăugate însă următoarele note, privind activitatea anticomunistă:

– 1977–1978: împreună cu Vlad Georgescu, M.H.C. Botez încearcă organizarea unei Universități volante la București, după model polonez; într-o fază ulterioară, la proiect a fost aso-

* Această fișă de disident a fost scrisă de Mihai Botez ca o completare la C.V.-ul elaborat cu ocazia numirii sale ca ambasador al României la ONU, New York, 1992–1994.

ciat și filosoful P. Mocanu (emigrat în Germania); acțiunea eșuează, din lipsă de sprijin din partea colegilor.

– 1979: M.H.C. Botez redactează un „Memoriu al intelectualilor români", adresat conducerii comuniste, în care este criticată politica regimului și se cere deschiderea unui dialog privind criza prin care trecea țara; acțiunea sa de strângere de semnături pe acest memoriu eșuează, din lipsă de sprijin din partea colegilor. „Memoriul" a fost însă difuzat la Europa Liberă și, mai târziu, publicat în revista pariziană *La Nouvelle Alternative*.

– În urma eșecului mobilizării intelectualității prin „Memoriul" mai sus citat, M.H.C. Botez dezvoltă teoria „contestației solitare": această teorie urmărea să stimuleze pe adversarii regimului să-și facă publice criticile personale, solitare, ce, rămânând la nivelul „delictului de opinie" individuală, nu erau oficial încadrabile în articole de lege și nu puteau deci constitui infracțiuni (cum erau, de pildă, încercările de organizare de grupuri). Această teorie a fost difuzată prin Europa Liberă, între anii 1979–1987, în zeci de scrisori semnate de M.H.C. Botez și prezentate ca atare publicului românesc. Prima scrisoare a fost citită și comentată de Noël Bernard; următoarele, în general, de Vlad Georgescu. Un fișier cu aceste scrisori se află, probabil, încă, în biblioteca de la Europa Liberă; cercetătorul care s-a ocupat de disidența intelectuală și, în speță, de M.H.C. Botez, este V. Socor; acesta poate fi eventual contactat pentru comentarii și, la nevoie, mărturii.

– Urmare a primei scrisori difuzate la Europa Liberă, M.H.C. Botez a fost retrogradat și încadrat la Centrul de Calcul, pe o funcție modestă de execuție. Până la plecarea din țară, M.H.C. Botez nu a mai avut dreptul să țină cursuri ori să conferențieze în public (nici pe teme de strictă specialitate), nici să publice sub nume propriu (excepție fiind o lucrare ce avea drept prim autor pe acad. O. Onicescu), ori să conducă cercetări, de orice natură ar fi fost acestea; singura activitate ce îi era îngăduită era aceea de membru, cu sarcini de execuție, într-o echipă condusă de altcineva, ce se presupune că își asuma sarcina de a-l supraveghea astfel încât „ideile dușmănoase" să nu fie difuzate. Trebuie adăugat și faptul că, la cererea expresă a autorităților române, M.H.C. Botez a fost scos ori înlocuit dintr-o serie de comitete și organizații internaționale, în care de multe ori fusese ales nu ca „reprezentant" al României, ci cu titlu personal. Argumentul folosit (adeseori cu succes) era acela că M.H.C. Botez ar fi solicitat emigrarea (fapt ce era cu totul fals), că urma să părăsească România în scurt timp și că deci locul său în organizația internațională era mai util altcuiva, mai „aproape" de țară, decât acestui viitor... american.

– Singurele activități didactice desfășurate de M.H.C. Botez în perioada 1978–1987 sunt legate de Centrul Demografic al ONU de la București (CEDOR), unde directorii străini l-au invitat pe M.H.C. Botez să țină cursuri fără aprobarea autorităților române; la rândul său, M.H.C. Botez și-a ținut orele în afara programului de la Universitate, și fără aprobarea conducerii acesteia (care a încercat, în repetate rânduri, să-l convingă să renunțe la a ține astfel de cursuri, primind din partea lui M.H.C. Botez răspunsul că, în afara programului pentru care este plătit, cetățeanul, dacă este liber, stăpân pe timpul lui, deci în particular poate ține cursuri...).

– În perioada 1978–1987, beneficiind și de interesul constant al presei occidentale (căreia i-a acordat sute de interviuri), M.H.C. Botez și-a exprimat public de numeroase ori dezacordul cu politica regimului comunist. Astfel: a votat împotriva realegerii lui N. Ceaușescu ca președinte, a votat „Nu" în cadrul așa-zisului referendum pentru pace (în cadrul pregătirii candidaturii lui N. Ceaușescu la Premiul Nobel pentru pace) și a protestat împotriva inițiativei unor universitari occidentali de a acorda titluri onorifice Elenei Ceaușescu (prin scrisori care cereau conducerilor acestora să verifice încă o dată excelența științifică a acesteia, propunându-se, de pildă, condiționarea acordării titlului de ținerea în prealabil a unei conferințe-lecții asupra lucrărilor proprii cu membrii corpului profesoral al respectivelor instituții, propunere, desigur, refuzată totdeauna „cu indignare" de partea română). În plus, M.H.C. Botez a trimis, sub semnătură proprie și pe căi legale (înregistrate la CC al PCR, la Guvern și uneori la MAI), numeroase memorii-scrisori în care erau criticate: politica economică, socială, culturală și de cadre a regimului, ca și unele decizii ale acestuia, de regulă folosind argumente profesionale (analize cost-beneficiu ale diferitelor decizii, implicații pe termen lung ale hotărârilor luate ș.a.m.d.).

În rândul temelor ce au făcut obiectul unor astfel de scrisori-memorii sunt de notat problemele industrializării și prioritatea dată metalurgiei, siderurgiei și petrochimiei (cu analize ce demonstrau ineficacitatea dezvoltării acestor ramuri), problemele energiei și gestiunii acesteia (cu analize ce demonstrau că „economia de energie" duce la risipă), problemele politicii de cadre (cu analize ce criticau criteriile de selecție ideologizante și în general modul de utilizare a resurselor umane) etc.

– În perioada 1978–1987, presa occidentală a publicat sute de interviuri și articole ce menționau opiniile disidente ale lui M.H.C. Botez. Printre ziarele și revistele ce i-au găzduit ideile disidente, sunt de menționat: *Le Monde*, *Le Figaro*, *Le Nouvel Observateur*, *Libération*, *L'Express*, *Le Matin*, *L'Alternative* (și seria nouă, *La Nouvelle Alternative*) – Franța, *The Times* (Londra) – Anglia, *The Christian Science Monitor* – SUA, *El Pais* – Spania, ziare din Belgia, Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveția, Germania de Vest, Austria, precum și numeroase ziare de limbă română ale exilului românesc. Un fișier exact al tuturor acestor articole este dificil, dar nu imposibil de reconstituit: de cele mai multe ori ziariștii veniți la București îl întâlneau pe M.H.C. Botez în mod ilegal (ei nu aveau vize de ziariști, ci de turiști), discuțiile erau notate ori înregistrate, unele dintre înregistrări, se pare, au fost confiscate la graniță ori pierdute, altele au fost tipărite în contexte mai largi, iar M.H.C. Botez nu auzea despre ele decât indirect, uneori după săptămâni, prin glasul Europei Libere, ce de regulă cita fragmente din presa occidentală. Ca o curiozitate, se poate menționa și faptul că unele dintre acele interviuri au apărut în ziare și limbi de circulație limitate: de pildă, cu ocazia vizitei lui N. Ceaușescu în Scandinavia, o serie de ziare locale au tipărit același interviu, însoțit de fotografia lui M.H.C. Botez, cu titlul „Românul care spune *nu*" (lui Ceaușescu, *n.n.*) – interviu al cărui conținut desigur nu a fost niciodată tradus într-o limbă de circulație universală (o copie a ziarului a ajuns după luni de zile la București, fiind apoi confiscată în cursul unei percheziții). Unele interviuri, înregistrate pe casete video, au fost apoi retransmise în Occident (în Franța, Olanda și Israel); dar și despre ele, atât M.H.C. Botez, cât și publicul românesc au aflat numai prin intermediul Europei Libere. În concluzie, un fișier relativ complet poate fi reconstituit numai pe baza informațiilor din arhivele Europei

Libere. Trebuie menționat că multe din aceste articole-interviuri îl numeau pe M.H.C. Botez „Havel al românilor" ori, mai des, „Saharov al românilor".

– În perioada 1978–1987, M.H.C. Botez a primit treizeci și patru de invitații de a călători în interes personal în străinătate, de la universitari ce i-au oferit contracte temporare (Harvard, Yale, John Hopkins, Sorbona, Bonn, Uppsala etc.), de la organizatori de conferințe și congrese internaționale (World Future Society, World Future Studies Federation, Society for General Systems Research etc.), ori de la personalități culturale (B. de Jouvenel, Sergiu Celibidache). Deși nici una dintre acestea nu implica cheltuieli din partea statului comunist, și deși toate erau planificate în vacanțe legale, răspunsul era totdeauna „nu" (însoțit de precizarea, către M.H.C. Botez: dacă doriți să plecați definitiv, asta se poate; dacă doriți să plecați temporar, ca cetățean român ce se întoarce, nu vă putem acorda acest „mandat", cu ideile dv. – cine știe ce mai spuneți pe acolo). În 1985, totuși, lui M.H.C. Botez i s-a acordat un pașaport cu viză spre a participa la un congres „disident" în Spania (unde i-a reîntâlnit pe Paul Goma și Dorin Tudoran, și i-a cunoscut pe Vintilă Horia și A. Răuță.) La întoarcere, la Paris, M.H.C. Botez a avut convorbiri politice radiofonice cu Vlad Georgescu și Virgil Ierunca (la sediul Europei Libere) ce au fost apoi transmise în țară. Astfel încât, în perioada 1978–1985, M.H.C. Botez a fost singurul român care, trăind în România fără să fi cerut vreodată să părăsească definitiv țara, își exprimase deschis opiniile disidente în paginile presei occidentale și prin Europa Liberă și care, ca oponent deschis al guvernului, plecase și se întorsese din Occident.

– În perioada 1978–1987, M.H.C. Botez a fost de sute – poate mii – de ori arestat și încarcerat de organele de securitate și poliție, care aveau însă grijă să nu-l rețină mai mult de 24 ore (după legea română, perioada maximă în care putea fi reținută „pentru cercetări" orice persoană fără forme legale – mandat de arestare etc.). Tonul „anchetelor" era desigur variat – de la amabil la amenințător. Conținutul lor, banal: i se cereau cu insistență lui M.H.C. Botez „numele" (desigur, inexistente) ale „șefilor" săi de la CIA (!), KGB (!!), Mossad (!!!) ori... (organizații care îl „manevrau" împotriva „poporului" său), ori i se cereau detalii asupra modului în care scrisorile sale ajungeau în străinătate ori

asupra jurnaliştilor străini ce părăsiseră deja ţara (răspunsurile erau simple: scrisorile erau trimise... prin poştă – căci nimeni nu ar fi putut pretinde că poşta era controlată –, ori prin turişti necunoscuţi, contactaţi întâmplător în vecinătatea marilor hoteluri, iar jurnaliştii veneau trimişi de colegii lor şi primeau exact aceleaşi răspunsuri şi opinii care se găseau şi în memoriile semnate de M.H.C. Botez şi trimise administraţiei române. În sfârşit, de multe ori i se cerea lui M.H.C. Botez să dezvolte ori să expliciteze criticile şi argumentele ce apăreau în interviurile sale din diferite publicaţii străine (este probabil că multe dintre aceste critici-argumente să fi fost înregistrate, fără ştirea lui M.H.C. Botez, şi apoi examinate; în orice caz, uneori răspunsuri indirecte la aceste critici apăreau în presa comunistă). În cursul anchetelor, M.H.C. Botez nu a fost niciodată agresat fizic. În schimb, de trei ori a fost atacat pe stradă de indivizi neidentificaţi (ultima oară, în 1986, a fost şi spitalizat – fapt ce a creat o mare campanie în presa internaţională, în special în SUA şi Franţa).

– În 1987, aparent ca urmare a unui interviu publicat în săptămânalul francez *L'Express*, M.H.C. Botez a fost deportat din Bucureşti la Tulcea. Forma „legală": „transfer" de la Universitate la Centrul de Calcul teritorial (care, printre altele, nici nu aparţinea Universităţii, deci „transferul" era legal imposibil). Motive (aparente): M.H.C. Botez trebuia izolat de ziariştii occidentali care nu încetau să-l viziteze. Această deportare a fost mult comentată în presa internaţională, în special în Franţa (fiind pusă „în paralel" cu deportarea lui A. Saharov la Gorki: o anecdotă în circulaţie atunci spunea că „traducerea lui Gorki din ruseşte în româneşte este Tulcea"...).

În iarna aceluiaşi an, M.H.C. Botez a primit, din partea autorităţilor, aprobarea de a răspunde pozitiv invitaţiei Centrului Internaţional Woodrow Wilson al Institutului Smithsonian, Washington D.C, SUA, de a petrece o perioadă de trei luni ce studii în această instituţie (M.H.C. Botez fiind primul român ce fusese vreodată admis ca membru al acestui Centru, în 1976; privind atitudinea politică în acea îndepărtată perioadă, poate fi consultat volumul de amintiri al lui N. Dima, *Journey to Freedom*, Selons Foundation Press, Washington D.C., 1987; în ediţia

română *Călătorie spre libertate*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993, p. 355).

În SUA, M.H.C. Botez a depus mărturii privind violarea de către guvernul comunist a drepturilor omului în faţa diferitelor comitete şi comisii interesate (Helsinki Watch, Freedom House, Amnesty International etc.), a dat interviuri şi a publicat articole privind situaţia din România comunistă.

În 1988, a fost înştiinţat, pe mai multe căi, că i se deschisese, în România, un proces „în lipsă": domnul Ion Raţiu îi trimisese bani, în România, unde credea că M.H.C. Botez se întorsese, spre a susţine disidenţa anticomunistă; banii şi scrisoarea însoţitoare ajunseseră la Securitare şi, pe baza acestor documente, se înscenase un aşa-zis complot, „susţinut" material din străinătate. Sfătuit de prieteni de la Amnesty International, M.H.C. Botez renunţă la planul iniţial de a se reîntoarce în România şi cere azil politic, pe care-l primeşte, fireşte, fără nici un fel de probleme. După un an, conform legislaţiei americane, azilul politic a fost transformat automat în rezidenţă permanentă.

Amănunte şi comentarii privind activitatea de disident a lui M.H.C. Botez pot fi găsite în diferite lucrări. Citez astfel lucrarea lui Vlad Georgescu, *Istoria românilor* (ediţie revăzută), memoriile lui G. Boldur-Lătescu, *Genocidul comunist*, ca şi numeroase articole de ziar (semnate de Gabriel Andreescu, Gabriela Adameşteanu etc.). O autoprezentare a atitudinii disidente, cu explicaţii şi motivaţii, se află în *Postfaţa* la volumul *Românii despre ei înşişi*, Editura Litera, Bucureşti, 1992.

M.B.

1993

Anexa II

1. Mihai Botez nu s-a îndepărtat niciodată de „lumea de curăţii şi semne" (cum ar fi zis Ion Barbu) a matematicilor.

Solomon Marcus, vorbind despre Mihai Botez, cercetătorul matematician, găseşte o foarte potrivită metaforă: el îl aşază în categoria „cercetătorilor-fluture" (faţă de categoria „cercetător-albină").

Cercetările lui M.B. sunt, aşadar, adeseori, aplicaţiile matematicii în alte domenii („câtă matematică, atâta ştiinţă" – îi plăcea să-şi amintească acest dicton).

Pornind de la „programul de la Erlangen", pe care Ion Barbu însuşi îl punea în categoria lucrurilor cunoscute de toată lumea („de tot elementare"), Mihai Botez scria în '68 o carte despre poetica lui Ion Barbu, pe care o decripta într-un fel cu totul original.

„Cercetarea matematică majoră primeşte o organizare şi orientare învecinată cu aceea a funcţiunii poetice, care, apropiind prin metaforă *progresiv* elemente disjunctive, desfăşoară structura identică a universului sensibil. La fel, prin fundarea axiomatică sau grupal-teoretică, matematicile asimilează doctrinele diverse în universul conceptelor. Ele devin umanismul cel nou (...). Ce distinge umanismul matematic de cel clasic? O anumită modestie de spirit şi supunere la obiect" (Ion Barbu).

Structura metaforei înseşi şi pluralitatea semantică, dar şi condiţionarea „conţinutului de către conţinător", ce creează mereu o sinteză nouă, dublu condiţionată, sunt analizate în cartea lui Mihai Botez *În oglinzi paralele*, apărută la Editura Fundaţiei Culturale Române (1999).

2. Având o legătură indirectă cu disidenţa lui Mihai Botez, dar explicând mult din personalitatea sa, credeam că este interesant să publicăm alăturat scrisoarea lui Mihai Botez către Sergiu Celibidache, din 1983, ca şi răspunsul marelui dirijor, care-l invită la cursurile lui la Mainz.

Mihai Botez cerea voie maestrului Celibidache să dea numele său unui nou obiect matematic ce i-a fost sugerat de lecţiile deschise ţinute la Ateneu în acei ani. Mihai Botez nu a primit viza pentru a continua dialogul, dar această corespondenţă este, credem, interesantă, iar „obiectul matematic" merită a fi făcut cunoscut.

VIORICA OANCEA

Dr. Sergiu CELIBIDACHE
Director, Münchener Philarmonik
8000 München 2 BRD

Stimate Maestre Celibidache,

Vă cer permisiunea de a da numele Dumneavoastră unui nou obiect matematic, ce mi-a fost sugerat de lecţiile deschise pe care le-aţi ţinut la Bucureşti în anii trecuţi.

Modul în care am ajuns la acest obiect, precum şi descrierea sa se găsesc în scrisoarea anexată.

În aşteptarea unui răspuns, rămân

Al Dumneavoastră devotat

Mihai C. Botez
Doctor în matematici

Mihai C. BOTEZ
Strada Alexandru Donici nr. 31
70238 Bucureşti
România

Bucureşti, 28 mai 1983

Stimate Maestre Celibidache:

Matematician şi sociolog, sunt şi eu unul dintre cei ce nu pot uita repetiţiile şi concertele pe care le-aţi dăruit bucureştenilor, acum câţiva ani, dar nu mi-aş fi permis să vă răpesc din măsuratul Dumneavoastră timp numai spre a spori numărul celor ce vă trimit dovezi de admiraţie. Vă scriu deci cu un scop precis: *vă cer permisiunea de a da numele Dumneavoastră unui nou obiect matematic,* ce mi-a fost sugerat de lecţiile deschise pe care le-aţi ţinut în sala Ateneului şi care îmi pare deci natural să amintească de cel ce, chiar în acest mod indirect, l-a iniţiat.

Situaţia ivită este cu adevărat neobişnuită. Într-adevăr, toată lumea vorbeşte despre transferuri *din* câmpul filosofiei ori matematicii *spre* (şi, aş adăuga, destul de rar *în*) muzică. Şi eu, cu ani în urmă, mirat de erorile tehnice din nişte articole consacrate aplicaţiilor matematicii în muzică – dacă nu mă înşel, de Xenakis –, articole ce-mi căzuseră mai degrabă întâmplător în mână, am început să scriu o carte pe această temă – proiect însă nedus până la capăt...

Drumul invers, de la muzică spre matematică, nu a fost până acum încercat – cel puţin, după ştiinţa mea. „Obiectul" matematic de care vorbeam mai sus pare astfel o „premieră" absolută.

Înainte de a intra în detalii trebuie fireşte să mă prezint. Aşa cum spuneam, sunt matematician şi sistemist (născut în 1940, mi-am trecut doctoratul în matematici în 1966), am publicat mult până acum, am călătorit destul de mult prin anii '70 (invitat să ţin conferinţe şi cursuri în Europa şi în SUA), iar acum sunt cercetător la Facultatea de Matematică a Universităţii din Bucureşti.

În ultimii ani am studiat evoluția sistemelor sociale sub unghiul modelării matematice. Fiindcă toate acestea par – și poate chiar sunt – atât de departe de muzică, am să adaug, cu o cuvenită prudență, și ceea ce cred că m-a apropiat pe mine mai mult decât pe alți colegi de breaslă de lecțiile Dumneavoastră: născut într-o familie de muzicieni, după inevitabilii ani de „pianotat", am rămas numai amator de muzică – dar mare iubitor al artei sunetelor. Am cucerit însă credința că lumea sunetelor este un univers de reprezentări „în sine", ceea ce mi-a îngăduit să privesc muzica Dumneavoastră nu numai ca expresie a filosofiei pe care o profesați, ci și ca sursă nouă de sugestii pentru lumea ideilor. Căci, dacă lecțiile de filosofie muzicală pe care le țineați în sala Ateneului arătau clar ceea ce credeți și ceea ce doriți să obțineți, ceea ce se întâmpla în sala de concert însuflețită de prezența Dumneavoastră nu mi se părea a fi *numai* aplicarea acestui program teoretic – pe care eu îl găsesc profund original, și pe care, în paranteză fie zis, nu înțeleg de ce țineți atât de mult să-l așezați mereu sub „nume" cunoscute (cum este, de pildă, fenomenologia). Și, adaug încă de pe acum, ceea ce se întâmplă în sala de concert este ceea ce mi-a sugerat „obiectul" matematic pe care aș dori să-l pun sub girul Dumneavoastră.

A da nume de matematicieni obiectelor matematice este o veche cutumă în știința noastră: se vorbește despre spații Riemann, spații Hilbert, curba Gauss etc. Câteodată, astfel de întreprinderi capătă semnificația unui omagiu, fără să marcheze o legătură obligatorie între opera matematicianului și obiectul ce îi poartă numele.

Aș putea deci, prin extensie, să propun numele Dumneavoastră unei structuri matematice în semn de omagiu pentru arta și personalitatea Dumneavoastră. Dar aș vrea ca numele Dumneavoastră să nu fie luat în deșert. De aceea îmi permit să amintesc – așa cum le-am înțeles – cele câteva puncte din filosofia Dumneavoastră ce au generat speculațiile mele matematice: în contact cu întruparea lor sonoră, a apărut însă „obiectul" matematic ce face obiectul acestei scrisori. Rămâne să hotărâți deci dacă v-am trădat – caz în care firește ați putea refuza folosirea numelui Dumneavoastră pentru „obiecte" ce se depărtează de gândurile Dumneavoastră –, ori dacă am rămas credincios spiritului Dumneavoastră, numai prelungindu-l din lumea sunetelor în lumea de „curății și semne" a matematicii, cum ar zice matematicianul și poetul Ion Barbu – caz în care numele Dumneavoastră ar trebui în mod necesar să fie purtat de aceste extensii.

Muzica, spuneați în sala Ateneului, nu *este*, ci *devine*. Partitura este numai matricea de potențialități ale acestei deveniri. În concert, devenirea se făptuiește și se transmite. Rostul muzicienilor (și îndeosebi al dirijorului) este să înlăture tot ceea ce poate împiedica devenirea și comunicarea ei. De aceea, repetițiile sunt mai degrabă consacrate explorării a „ceea ce nu trebuie făcut" – ceea ce *trebuie* fiind, în ultimă analiză, ce se întâmplă, prin participare comună, în actul unic, irepetabil și „neconservabil" al concertului. Viziunea astfel obținută este obiectivă: obiectiv înseamnă însă autentic și nu unic – ca interpretările Dumneavoastră, de pildă, care, rămânând aceleași, pot fi foarte diferite (judecate evident în „parametrii obișnuiți"). Libertatea și autenticitatea capătă astfel sensul *respectării* potențialităților devenirii și „legilor" comunicării sale. Spectacolul este total: auditorul nu este numai invitat să privească, să asculte și să judece, ci este implicat și *devine* el însuși, participând la ordinea cosmică astfel dezvăluită.

Fiindcă știu că sunteți matematician, transcriu aici și câteva din întrupările matematice ale acestor idei.

Spațiul euclidian obișnuit (cu de 3 ori mai multe dimensiuni), în care se desfășoară de regulă încercarea de modelare a vieții sociale cu uneltele matematicii, este un spațiu de puncte (în care guvernează deci „ființarea", nu „devenirea"). În spațiul lecțiilor Dumneavoastră, apare astfel necesar un alt spațiu, ale cărui elemente (ori atomi, ori monade, cum ar spune Leibniz) să nu fie ființări, ci *deveniri* (ori *tranziții*). Tranzițiile operează între un trecut (cunoscut) și un viitor (previzibil, în viziunea Dumneavoastră, de altfel, vorbeați odată de un câmp de *vectori*, nu de puncte) ce trebuie asociat interpretării unei partituri. În concert, însă, viitorul tranziției este, cel puțin în general, imprevizibil: el apare în mai multe variante, cu diferite probabilități de realizare.

Bănuiesc că pentru temperamentul Dumneavoastră, ca și pentru rigoarea analitică pe care o profesați, conceptul de probabilitate pare impur, ori chiar străin intențiilor Dumneavoastră.

Dacă însă trecem din planul intenţiilor în cel al realizărilor sonore efective, conceptul îmi pare justificat, în fond, realizarea intenţiilor Dumneavoastră se operează prin intermediul orchestrei şi personalităţii interpreţilor, pe care am avut impresia că nu-i voiţi „anihilaţi“ de prezenţa dirijorului, ci, din contră, însufleţiţi. Ştiind astfel cu precizie „de unde plecăm“, ştim numai cu o anumită incertitudine „unde ajungem“.

Îmi amintesc astfel că, în concert, în prelungirea unei deveniri sonore gata întâmplate, apăreau uneori lucruri ce păreau să vă surprindă şi chiar să vă nemulţumească (uneori): nu mă refer fireşte la accidente şi imperfecţii, ci chiar la unele „extensii“ pe care orchestranţii nu le aşezau exact acolo unde le doreaţi şi aşteptaţi. „Continuările“ implicau deci elemente imprevizibile. Dar îmi aduc iarăşi aminte că ceea ce cereaţi orchestrei era ca, odată o „continuare“ de acest fel întâmplată, ea să reacţioneze, reevaluând totul şi adaptându-se noii situaţii. Un exemplu: de multe ori v-am auzit ca, în prezenţa unei „intrări“ mai „tari“ decât aţi fi dorit-o, să reclamaţi adaptarea ansamblului la noile realităţi sonore, astfel încât „devenirea“ să continue, chiar în pofida „schemei iniţiale“. În rezumat, dacă „schema“ Dumneavoastră iniţială era vectorială, întruparea sa în concert antrenează variante previzibile numai cu anumite probabilităţi. Nu este vorba deci de imperfecţii şi perturbaţii, cred, ci chiar de esenţa concepţiei Dumneavoastră asupra interpretării totale, cu participarea vie, activă, autentică a orchestrei – şi, indirect, a publicului ce creează mediul de transmisie.

Un astfel de spaţiu de tranziţii cu probabilităţile lor, chemat să înlocuiască spaţiul euclidian al punctelor-fiinţări, ar trebui să se numească, cu încuviinţarea pe care v-o cer prin această scrisoare, *spaţiu Celibidache*: prescurtat, dacă X_0 este spaţiul iniţial al punctelor, spaţiul de tranziţie asociat lui ar urma să fie notat CEL (X). Într-un astfel de spaţiu se poate construi o nouă geometrie – în care, de pildă, *curba* clasică să fie înlocuită cu o mulţime de tranziţii succesive (înlănţuite). O nouă geometrizare a vieţii sociale devine astfel posibilă. Configuraţiile s-ar defini cu ajutorul unor operatori pe care, iarăşi la sugestia lecţiilor Dumneavoastră, i-aş numi de *rezonanţă*: aceştia ar trebui să precizeze relaţiile (afinităţile dintre tranziţii). Rezonanţa (socială) este cea care dă, în noua viziune, coerenţă organismelor şi devenirilor sociale. Rolul „partiturii“ este jucat, în viaţa socială, de *proiect*: îmi pot imagina şi partitura ca fond genetic şi cultural, ce se oferă explorării şi valorificării. Conducerea socială – ca şi dirijorul, în repetiţiile Dumneavoastră – este chemată în special să arate „ce nu trebuie“ – negaţia fiind legată de tranziţiile ce contrazic organicitatea şi coerenţa devenirilor. Un nou tip de conducere şi proiectare socială, prin critică şi negaţie, devine astfel posibil. *Restul* – evident, ce este mai important, ca în concertele Dumneavoastră – rămâne să fie făcut „pe viu“, prin participarea autentică, dar eliberată de obsesia erorii şi reproducerii fidele a ceva pre-existent.

Toate acestea pot fi descrise şi explorate în spaţiul CEL (X), pe care mi l-au sugerat lecţiile Dumneavoastră.

Sper că acum subiectul acestei lungi scrisori este mai limpede decât la începutul acestor rânduri: căci, evident, numai cu încuviinţarea Dumneavoastră vă pot folosi numele şi pot scrie CEL (X). În orice caz, am redactat deja o notă cu o serie de rezultate – ce aşteaptă numai răspunsul Dumneavoastră spre a fi trimisă spre publicare – şi am intenţia să dezvolt această teorie într-o carte.

Aşteptând acest răspuns – oricare ar fi acela, vă rog să primiţi, stimate maestre, încredinţarea dragostei şi admiraţiei mele.

Mihai Botez

Mihai C. Botez
Str. Alexandru Donici nr. 31
70238 București
România

Sergiu Celibidache
79, Rue Boissière 75016 Paris

Evian 24 iulie 1983

Dragă Domnule Botez

Cu mare plăcere am citit scrisoarea matale; dacă lucrurile stau așa, ai dreptul la mult mai mult, decât ceea ce ai primit în improvizarea de la Ateneu. Phenomenologia de care mă ocup n-are nimic de a face cu aceea a lui Husserl sau ce se înțelege în filosofie sub acest termen. Mata nu poți nici să-nțelegi nici să situezi justificările mele decât după un contact mult mai intens și extins cu lumea ideilor în care mi-am făcut drumul.

Eu sunt prof. la Universitatea din Mainz (Philosophische Fakultät), unde fac două seminare compacte de două săptămâni în fiecare an (de la 2 la 15 mai și între 1 – 15 dec.).

Te invit deci oficial să iei parte la aceste prelegeri, unde vei avea ocazia să-ți însușești o nouă serie de adevăruri.

Dacă din puținul care l-ai aflat ai scos așa de mult sunt obligat să mă ocup de mata cu toate puterile mele. Te așteaptă o mare revelație, un nou aspect al omului de toate zilele.

Eu preiau toate cheltuielile D-tale din străinătate. Răspunde iute, cu tot dragul

Sergiu Celibidache

Notă

Lui Mihai Botez i s-a refuzat viza și dialogul a fost întrerupt. Obiectul matematic CEL (X) a fost comunicat (cu acordul lui S.C.) de Mihai Botez și a reprezentat punctul de plecare pentru mai multe cercetări de succes și aplicații de consultanță în viitoarea carieră universitară și de cercetare aplicată în SUA. O primă formă a unei cărți pe această temă a rămas în manuscris.

Viorica Oancea

Gânduri despre fratele meu

S-au împlinit, incredibil, la 11 iulie 2002, șapte ani de la despărțirea de Mihai. Citirea scrisorilor către Vlad Georgescu îl readuce, extrem de viu, în memoria celor care l-au cunoscut: cu umorul, cu veselia lui contaminantă, cu optimismul și verva strălucitoare, curajul și singurătatea lui.

Nu pot scrie încă, așa cum aș dori, despre el. Mi-e foarte greu să găsesc tonul potrivit. Personalitate publică, Mihai Botez nu poate fi evocat numai de familie și prieteni. De prea multe ori mesajul lui n-a fost înțeles, de prea multe ori gândul lui măsurat și inteligent a fost răstălmăcit sau ignorat.

Obișnuia să spună că el a fost singur și înainte de '89 și după. Înainte de '89, în dictatură, dialogul cu puterea era imposibil. „Disidența solitară" ar fi putut fi o soluție. De fapt, „disidențele solitare" – ale cât mai multora – ar fi putut, împreună – deși manifestate separat – să impună un dialog cu puterea. Speranță utopică, fiindcă, de fapt, nimeni nu l-a urmat.

După '89, acolo unde se creaseră premisele unui dialog posibil, a urmat o gâlceavă colectivă și informă, în care interesul general era ultima preocupare. Îmi amintesc cât era de dezamăgit de „lipsa de schimbare" în gândire din mai toate grupurile societății civile.

Se așteptase la asta, dar realitatea depășea cele mai pesimiste premoniții. Știa bine că nivelul democrației, din toate statele foste comuniste, este determinat, în mare parte, de nivelul disidenței și contestației dinainte.

Intoleranța și incapacitatea de a asculta și părerea celuilalt au marcat puternic România postdecembristă. Și mai ales, incapacitatea de a oferi o alternativă constructivă.

Nu se va înțelege dimensiunea disidenței lui Mihai Botez, dacă nu se vor ști câteva date definitorii din biografia lui.

În anul 1966 (avea douăzeci și șase de ani) își dădea un strălucit doctorat în matematici (conducător acad. Gh. Mihoc) alături de bunul lui prieten și coleg, Harry Cohn, acum profesor la o mare universitate din Australia.

După o scurtă perioadă în care lucrează ca cercetător la Institutul de Matematică al Academiei, este recomandat de Mircea Malița (fostul lui profesor) la noul centru CEPECA – înființat atunci sub egida ONU – să țină cursuri de probabilități aplicate în economie. În 1968, după intrarea rușilor în Cehoslovacia, în acei ani de deschidere (aparentă) se înființează la București primul centru de cercetări prospective din lume. Mihai Botez devine directorul acestui centru și succesele grupei de cercetări interdisciplinare asupra viitorului și dezvoltării conduse de el încep să devină cunoscute peste hotare. Se publică aici primul curs de metodologie pentru cercetarea viitorului, reviste internaționale de futurologie; Asociația Internațională de Studii asupra Viitorului îl coopteaza în conducerile sale; este invitat la congrese și ține conferințe în străinătate. Centrul metodologic condus de Mihai Botez structurează, pe baza „viitorilor posibili", proiecte de dezvoltare a României în viitor. Experți ONU, economiști, sociologi, specialiști în drept internațional, arhitectură și urbanism și, desigur, matematicieni probabiliști dezvoltă în echipă proiecte prospective.

Firește însă că asemenea întreprindere nu putea dura prea mult. După 1970 – '71, indicațiile de partid, planurile cincinale („în patru ani și jumătate") nu vor accepta nici o sugestie profesionistă. Și paranoia conducătorilor analfabeți va duce curând la desființarea centrului ce nu voia sub nici o formă să se alinieze la indicațiile de partid.

Ca în multe alte domenii, „cozile de topor" apar și locul profesioniștilor îl iau activiștii de partid.

După anii '75 devine limpede pentru toată lumea că lucrurile merg din rău în mai rău. Lui Mihai Botez i se pare că semnalarea deschisă a faptului că strategiile de dezvoltare a României sunt greșite și că planurile sunt aberante constituie o datorie profesională și morală și nu ezită să o spună răspicat.

Dezastrul ce va urma se profilează încă de pe atunci și eforturile de a obține o solidaritate profesionistă și demnă, în care oameni care-și iubesc meseria să se opună, ca și el, aberației unor decizii păguboase, devin din ce în ce mai utopice.

Exemplaritatea modelului său nu a impresionat însă pe nimeni. Prin Europa Liberă s-ar fi putut crea, dacă l-ar fi urmat și alții, un consens al celor (mulți) nemulțumiți și care voiau să schimbe ceva, împotriva celor puțini și aliniați, care urmau orbește o linie aberantă. Dar n-a fost așa.

Îmi amintesc cât era Mihai de indignat de ideea de a fugi din țară „ca un șoarece". „Dar aici? Aici ce rămâne?"

Această întrebare dramatică a fost cea care l-a obsedat toată viața. Și din ultimele scrisori către Vlad, după ce toți cei ce protestaseră plecau, fericiți că au obținut un pașaport, se vede asta.

După multele refuzuri de a i se da dreptul să participe la reuniuni științifice internaționale, după ce Securitatea hotărâse, încă din martie 1982, prin ordinul 001604, semnat de maior Munteanu Ion și căpitan Ramfu Ștefan, că „în scopul neutralizării acțiunilor (lui Mihai Botez), în cooperare cu Direcția D se va acționa la compromiterea sa în străinătate, prin acreditarea ideii că Botez Mihai este informatorul organelor de securitate, sens în care i se va aproba cererea de călătorie în SUA", după ce fusese apoi iradiat la Tulcea, i se dă drumul în străinătate.

În toamna lui 1987, obține așadar viză să plece pentru trei luni în SUA cu o bursă la Woodrow Wilson Center din Washington D.C. (unde mai fusese odată, în 1976). Fișele medicale din America înregistrează o iradiere enormă, dar, bine îngrijit, se va restabili în curând.

I se propune să devină director la Europa Liberă după moartea lui Vlad Georgescu, dar cariera jurnalistică nu-l atrage și mai ales vrea să se întoarcă în țară. Moartea lui Vlad Georgescu în 1988 îl marchează profund. Cu graba de a trăi pe care a avut-o mereu, își reia o carieră universitară și de cercetător al viitorului la care tânjise mereu. La Hoover Institution (Universitatea Stanford din California primea atunci anticomuniști din toată lumea) obține un post de cercetare și este fericit să lucreze alături de Robert Conquest și de profesorul Starr. Trăia în California cu gândul că se va întoarce în țară, când, pe mai multe căi, află că în România i se înscenase un proces de înaltă trădare. Ion Rațiu îi trimisese bani în România (prin Toutou George Georgescu, atunci rudă cu I.R.), împreună cu o scrisoare în care preciza că îi trimite bani ca să organizeze în România disidența anticomunistă.

Banii şi scrisoarea ajung la Securitate, şi lui Mihai Botez i se intentează un proces de înaltă trădare în lipsă. Sfătuit de prieteni de la Amnesty International care-i spun că nu are, în aceste condiţii, cum să-şi dovedească nevinovăţia, Mihai Botez renunţă la ideea reîntoarcerii în ţară şi cere azil politic, pe care-l obţine imediat, la începutul lui 1989.

Succesul profesional excepţional în America se datorează şi domeniului în care era specialist Mihai Botez: acela de prognozist şi consultant economic. Banca Mondială îi oferă o colaborare, dar el preferă să-şi deschidă o firmă de consultanţă (Future Impact). În paralel, cariera universitară continuă (Bloominton – Indiana, Santa Barbara, MIT etc.).

În România, lucrurile se înrăutăţeau foarte mult. Mihai ne suna noaptea, uneori reuşeam să vorbim chiar mai multe minute înainte să ni se taie legătura. Era mereu optimist, mai ales după căderea Zidului Berlinului, de care aflasem şi noi de la Europa Liberă.

S-a simţit foarte vinovat că n-a fost în ţară în decembrie '89. I se părea, şi a afirmat-o adesea, că disidenţa e valoroasă prin ea însăşi şi că nimeni nu trebuie să aştepte vreo răsplată pentru contestaţia sa. Spunea mereu că România trebuie să privească înainte şi că este o greşeală să se mizeze, din nou, pe o politică de „dosare", ca la ilegaliştii anilor '50.

Bucuria pentru democratizarea incipientă a României era enormă şi nimic nu-l supăra mai tare decât fraza, deseori spusă atunci în opoziţie: „Cu cât e mai rău, cu atât e mai bine". „Pentru cine?" întreba el retoric.

M-am certat mult cu el, pentru prima dată în viaţă (fiindcă altfel aveam rareori controverse) din cauza opoziţiei din România anilor '90. Acum văd ce dreptate avea.

El vedea rolul opoziţiei ca alternativă constructivă în dezastrul ţării şi i se păreau meschinării „autogolurile" pe care opoziţia le marca, în special în străinătate. Era convins că, în acel moment, indiferent de ce se petrece în interior, exista interesul pentru „ceea ce cu smerenie trebuie să numim poporul român" şi că, în condiţiile de libertate şi democraţie (chiar incipientă), a te bucura că puterea (detestată de toată lumea, în continuare, deşi legitimată de alegeri libere) are eşecuri şi nu obţine sprijin extern, este aberant.

Contrar aparenţelor, nu avea mare simpatie pentru puterea aleasă, dar spunea mereu că astea sunt limitele democraţiei şi un sistem mai bun decât cel democratic nu s-a inventat. Mai spunea că România nu are timp de pierdut şi că toate reformele trebuie grăbite, ca şi investiţiile. Spunea, de asemenea, că „ jigodiile sunt împărţite democratic în toate partidele" şi asta e inevitabil. Nu există demoni şi îngeri, ci numai un popor care reînvaţă democraţia din mers şi în care, indiferent de culoarea politică, unii învaţă (individual) mai repede decât alţii lecţia democratică.

I se părea în continuare important dialogul, care nu reuşea să se înfiripe nicăieri.

În 1992, când am stat mai mult cu el în SUA (nu ne văzusem de la plecarea lui, din '87, decât o săptămână la Paris, în 1991), era un om împlinit în America. Modest şi discret, era orgolios totuşi, şi am descoperit curând cât de bine reuşise. Diploma de cetăţean de onoare al oraşului Monticello, oferită de Bill Clinton, atunci guvernator al statului Arkansas, scrisori de mulţumire sau corespondenţe semnate de nume ilustre, contracte de consultanţă pentru bănci sau trusturi, plătite cu procent din sume obţinute prin redresarea economică prognozată de el, sunt numai câteva exemple. Era invitat într-o elită americană care-l preţuia şi, ca şi în cazul lui Vlad Georgescu, relaţiile de la Woodrow Wilson Center (în care Mihai efectuase – pentru prima dată în istoria Centrului două stagii) îl surclasaseră încă de la început.

Dar, egal cu el însuşi şi niciodată schimbat în convingerile lui adânci, era măcinat de ceea ce el considera că era datoria lui faţă de „ţara mea mult dragă", cum îi plăcea să spună, parafrazându-l pe Bălcescu.

Încercase să convingă un mare concern de bănci să construiască drumuri în România. Era în 1991. Dar au venit români (bine intenţionaţi, dar ignoranţi şi orbi) care au dat declaraţii presei că în România „singura soluţie e o nouă revoluţie" şi proiectul nu s-a finalizat. Era adânc mâhnit de acest fapt.

În 1992, în toamnă, a fost chemat în România şi i s-a propus să fie prim-ministru. Mihai voia să pună la punct o strategie de redresare, dar pentru asta ar fi avut nevoie de o echipă apolitică. Preşedintele Iliescu i-a spus că nu poate fi prim-ministru decât dacă acceptă să fie premierul FSN-ului, fiindcă

opoziția nu dorește să colaboreze („cu cât mai rău, cu atât mai bine" etc.).

Mihai a refuzat, explicând că este imposibil să reușească în acel moment un alt guvern decât unul tehnocrat, care să ignore neînțelegerile și vanitățile în schimbul creării unei echipe profesioniste eficiente.

Ca ambasador la ONU, asta a încercat: sprijin și investiții pentru România. La New York era pe cale să se înființeze un Centru de Prognoză ONU, care să prevină conflictele mondiale, operație mult mai puțin costisitoare decât a le aplana, și Mihai era unul dintre pionierii acestui proiect care-l entuziasma și în care trebuia să joace un rol important.

Dar, după plecarea lui Aurel Dragoș Munteanu, Mihai Botez este chemat din nou la București. I se propune postul de ambasador al României la Washington D.C. Am vorbit cu el atunci: „Era mai frumos pentru mine și poate mai util pe termen lung, oricum, pasionant din punctul meu de vedere, la ONU, dar când ești solicitat să ajuți, nu pui condiții. Poate că în calitate de ambasador la Washington D.C. voi putea folosi relațiile și bunul meu renume în America pentru țara mea. Pe urmă, mă voi retrage în California, îmi voi scrie cărțile, voi merge la concerte și voi călători, alături de Magda, voi avea liniștea, matematicile și muzica mea, pe care le-am dorit toată viața. Dar acum, – pot într-adevăr să ajut, chiar sacrificând viața mea frumoasă – câțiva ani..."

Îmi amintesc cum râdea, ca de o glumă proastă, de zvonul, provenit din aceleași surse de intoxicare, potrivit cărora ar vrea să ajungă la Cotroceni. „Orice analist politic din Vest vă va spune că, dacă aș vrea să particip la alegerile prezidențiale, ar trebui să-mi rad barba și să-mi schimb numele. Mă vedeți pe mine schimbându-mi identitatea? Acum, la bătrânețe?"

În primele săptămâni, când a fost numit ambasador la ONU, ceruse Madeleinei Albright, cu care era prieten, să ajute la finalizarea intrării României în Parteneriatul pentru Pace și, într-adevăr, România a fost prima țară fostă comunistă care a făcut acest pas.

Ca ambasador la Washington D.C. a început munca pentru intrarea în NATO. „Poziția geografică, dacă este inteligent folosită, poate deveni un avantaj." Ideea lui, la care obținuse acceptul de principiu al mai multor senatori republicani (pentru care, încă de atunci, lărgirea NATO era obiectiv principal în viitoarea campanie electorală), era că portul Constanța poate deveni bază NATO. În anul 1995, când a murit, se făceau pași importanți în acest sens. Chemat la consultări în 1995, vara, Mihai a murit pe neașteptate, în condiții neelucidate încă, la 11 iulie.

În ziua înmormântării, ziarul „Ziua" tipărea pe manșetă cu litere de-o șchioapă titlul „Disidența lui Mihai Botez a fost plătită de Securitate".

Am intentat un proces de calomnie, pe numele mamei mele (rudă de gradul I, fiindcă eu eram rudă de gradul al II-lea cu Mihai). Nu cunoșteam pe nimeni ca avocat de drept penal. Mai mulți dintre „marii" avocați nu înțelegeau „de ce mă deranjează?". „Ziarele bălăcăresc pe toată lumea, ziariștii vor să-și vândă ziarul" etc., etc. Într-un sfârșit, mi-a fost recomandat un avocat „brunet" specialist în drept penal.

Tot coșmarul și batjocura celor aproape patru ani, în care au fost treizeci și cinci de amânări (ciudată coincidență numerică cu numărul de vize respinse altădată), s-au schimbat trei judecători, s-au pierdut „probele" de la dosar (între care interogatoriul mamei mele de optzeci și cinci de ani atunci și copia documentului obținut de la SRI din care rezulta ordinul de intoxicare a opiniei publice privind compromiterea lui Mihai Botez), sper să le pot face publice într-o zi.

Oricum, procesul nu s-a judecat niciodată, deoarece mama nu a putut obține calitate procesuală activă, iar Mihai nu a avut copii, singurii în stare să-l reprezinte în procesul de calomnie, potrivit Codului nostru Penal.

S-a ferit totdeauna de postura de victimă. Curajul și orgoliul, ca și oroarea de patetism și martiraj de orice fel (era mare iubitor de Anatole France, încă din adolescență) îl făceau să înfrunte, mai degrabă, cu umor și curaj lucid, orice încercare dramatică prin care a trecut.

Acum, privind înapoi, la viața și la sacrificiul lui, nu pot să nu mă gândesc că Mihai Botez a fost de fapt singurul disident român, care a vrut să schimbe ceva, rămânând aici și impunând un statut demn în țara lui, atunci, dar oferind și soluții. Măsura contestației lui nu poate fi înțeleasă fără accentuarea acestei laturi *constructive* a personalității sale (de aceea cred cu tărie că

scrisoarea către Sergiu Celibidache își are un loc important în această carte, luminând și completând celelalte scrisori). Zeci de memorii trimise autorităților române ofereau atunci soluții concrete (aplicate în cariera de succes, de consulting, acestea i-au adus în SUA un statut special). Nu întâmplător curajul lui dar și generozitatea și optimismul mesajului său sunt atât de des uitate acum, aici.

Și sunt bucuroasă și recunoscătoare Fundației Culturale Române și editurii sale ca și tuturor celor care au contribuit la apariția acestei cărți dacă ea îl va readuce pe Mihai Botez în memoria noastră.

„Peste câțiva ani, toți vor gândi ca mine“ spunea el. Și a avut dreptate. Mihai nu putea fi decât un învingător.

VIORICA OANCEA

Index de personalități și instituții*

A

B

* Alcătuit de Viorica Oancea.

C

D

E

F

G

H

S

Ş

T

V

W

Z

Cuprins

Tehnoredactor: MIRCEA TĂTAR

Bun de tipar: 25.IV.2003
Apărut: 2003
Coli de tipar: 11

Tiparul executat la
PUBLI-PLAST
Str. Vulturilor nr. 31, Bucureşti
Tel./Fax: 326.01.79

„Dintre toate însuşirile lui Mihai Botez, aceea la care, personal, ţin cel mai mult este devotamentul lui în prietenie. Nu ştiu cu alţii cum a fost, dar cu mine s-a purtat extraordinar. Nu era doar recunoştinţa pentru a-i fi stat alături în anii în care mulţi îl părăsiseră. Era o prietenie adevărată, dezinteresată şi emoţionantă. Nimic nu-i stătea în cale: nici distanţele, nici timpul, nici boala. Am ştiut totdeauna că pot conta pe Mihai Botez: ca intelectual, ca om şi ca prieten. Desfid pe cineva, căzut pradă unor zvonuri jalnice, să mă contrazică. Numai cine nu l-a cunoscut pe Mihai Botez le-ar putea crede. Cine l-a cunoscut, ca mine, bagă mâna în foc pentru el."

NICOLAE MANOLESCU

ISBN 973-577-362-7